

UDŽBENIK

GRAĐANSKO OBRAZOVANJE

ZA VII RAZRED

7

Biljana Sinadinovska Šotarovska
Tatjana Đeorgievska

ГРАЃАНСКО ОБРАЗОВАЊЕ 7, udžbenik za sedmi razred u osnovnom obrazovanju

Autorska prava © 2025, Ars Lamina – publikacije

Izdaje

Ars Lamina, Skoplje 2025

Glavni urednik

Branka Bugariska

Urednik

Tatjana Dimovska Atanasova

Autori

Biljana Sinadinovska Šotarovska

Tatjana Georgievska

Prevod sa makedonskog na bosanski jezik

(„Граѓанско образование 7, учебник за седмо одделение во основно образование“, Арс Ламина 2025)

Izeta Babačić

Jezična redakcija

Aida Zuković

Stručna redakcija

Prof. dr Trajče Stojanov, Univerzitet „Goce Delčev“ Štip, Fakultet za obrazovne nauke

D-r Pece Trifunovski, nastavnik građanskog obrazovanja u OŠ „Elpida Karamandf“, Bitolj

Grafičko i tehničko uređenje

Ars Lamina

Dizajn

Pointer Creative Agency

Štampa

Ars Lamina, Skoplje 2025

Tiraž

35

Sva prava zadržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati niti prenositi u bilo kojem obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje, niti biti pohranjen u sistemu za pretraživanje bez pismene saglasnosti izdavača.

Ovaj udžbenik odobren je za upotrebu u devetogodišnjem osnovnom obrazovanju, Odlukom o odobravanju i upotrebi udžbenika za nastavni predmet Građansko obrazovanje za VII razred osnovnog obrazovanja broj 26-883/1 od 14.8.2025, Ministarstva za obrazovanje i nauku Republike Sjeverne Makedonije.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

373.3.016:37.035(075.2)–163.4

SINADINOVSKA Šotarovska, Biljana

Građansko obrazovanje 7 : za VII razred u osnovnom obrazovanju / Biljana Sinadinovska Šotarovska, Tatjana Georgievska ; [prevod sa makedonskog na bosanski jezik Izeta Babačić]. - Skoplje : Ars Lamina, 2025. - 123 [2], str. : илустр. ; 30 cm

Превод на делото: Граѓанско образование 7 / учебник за седмо одделение во основно образование. - Непознати поими: стр. 122-123. - Библиографи: стр. [124]

ISBN 978-608-247-920-0

I. Georgievska, Tatjana [автор]

COBISS.MK-ID 66682629

SADRŽAJ

Uvod	5
------	---

Tema 1: ETIKA I RELIGIJA	6
---------------------------------	----------

ETIKA I MORAL

Etika	8
Moral	12
Moralne vrijednosti	16
Moralna dilema i donošenje odluka	22
Moralno i nemoralno ponašanje	28
Moralne norme	34
Etički kodeks	39

RELIGIJA DANAS

Uloga religije u životu ljudi	44
Judaizam	48
Kršćanstvo	52
Islam	56
Hinduizam	60
Budizam	63
Utjecaj religije na oblikovanje osjećaja zajedništva	66
Međureligijski dijalog i pravo na slobodu vjeroispovjesti	69

ZAJEDNIČKI ETIČKI PRINCIPI RELIGIJA

Zajednički etički principi religija	72
Religije i posljedice od njihove zloupotrebe	78

SEKULARIZACIJA

Sekularizacija	82
----------------	----

TEMA: 2 IDENTITET

86

POJAM O IDENTITETU

Koncept identiteta	88
Lični i grupni identitet	95

LIČNI IDENTITET

Aspekti ličnog identiteta	100
Multidimenzionalnost i razvoj identiteta	104
Vrijednosti, samopouzdanje i samopoštovanje	108
Identitet na socijalnim medijima i lični identitet	113

GRUPNI IDENTITET

Šta je grupni identitet?	116
--------------------------	-----

Nepoznati pojmovi

122

UVOD

Dragi učenici,

uz pomoć ovog udžbenika imat ćete priliku istraživati teme predviđene nastavnim planom i programom iz predmeta **Gradansko obrazovanje za VII razred**. Nadamo se da će vas udžbenik potaknuti na kritičko razmišljanje i rješavanje problema o važnim temama iz naše svakodnevice.

Na početku ćete se upoznati s **etikom** kao naukom, čime se ona bavi, i s **moralom**, koji određuje ljudsko ponašanje. Naučit ćete kako birati dobro, a odbacivati zlo, kako razvijati moralne vrijednosti i donositi etičke odluke. U neposrednoj vezi s etikom i moralom ljudi nalaze se **religije**. Upoznajući se s religijama, otkrit ćete njihovo značenje u životima ljudi. U svim religijama koje ćete upoznati opisani su etički zakoni i principi koji grade osjećaj zajedništva, kulture, običaja i tradicije u različitim dijelovima svijeta. Upoznat ćete se s kršćanstvom, judaizmom, islamom, hinduizmom i budizmom, njihovom ulogom i utjecajem, kao i njihovim osnovnim karakteristikama, prednostima i izazovima s kojima se suočavaju u savremenim društvima. Otkrit ćete važnost vjerskih prava i sloboda i kako se ona prakticiraju kod nas i u svijetu. Kroz primjere ćete upoznati pozitivne utjecaje religije na mir u svijetu, ali i negativne posljedice koje proizlaze iz zloupotrebe vjerskih autoriteta.

U drugoj temi, pod nazivom „Identitet“, istražit ćete šta je **lični identitet**, kako se on gradi tokom života i koje su karakteristike ličnog i grupnog identiteta. Nadalje, otkrit ćete šta znači multidimenzionalnost identiteta i kako se on razvija i mijenja kroz život. Steći ćete znanja o različitim vrstama identiteta. Istražit ćete šta sve utječe na vaš identitet i razumjeti zašto su samopouzdanje i samopoštovanje važni za oblikovanje ličnog identiteta, kao i uloga porodice, vršnjaka i škole u oblikovanju identiteta.

Iskreno se nadamo da će vas sadržaji ovog udžbenika zainteresirati i motivirati da istražujete dalje i povezujete znanja s temama iz historije, geografije, maternjeg jezika itd. Na taj način stvorit ćete pravo i trajno znanje koje će vam otvoriti nove horizonte na vašem putu obrazovanja. Najvažnije je da zapamtite: svako znanje, ako se posije na plodno tlo, donosi plodove.

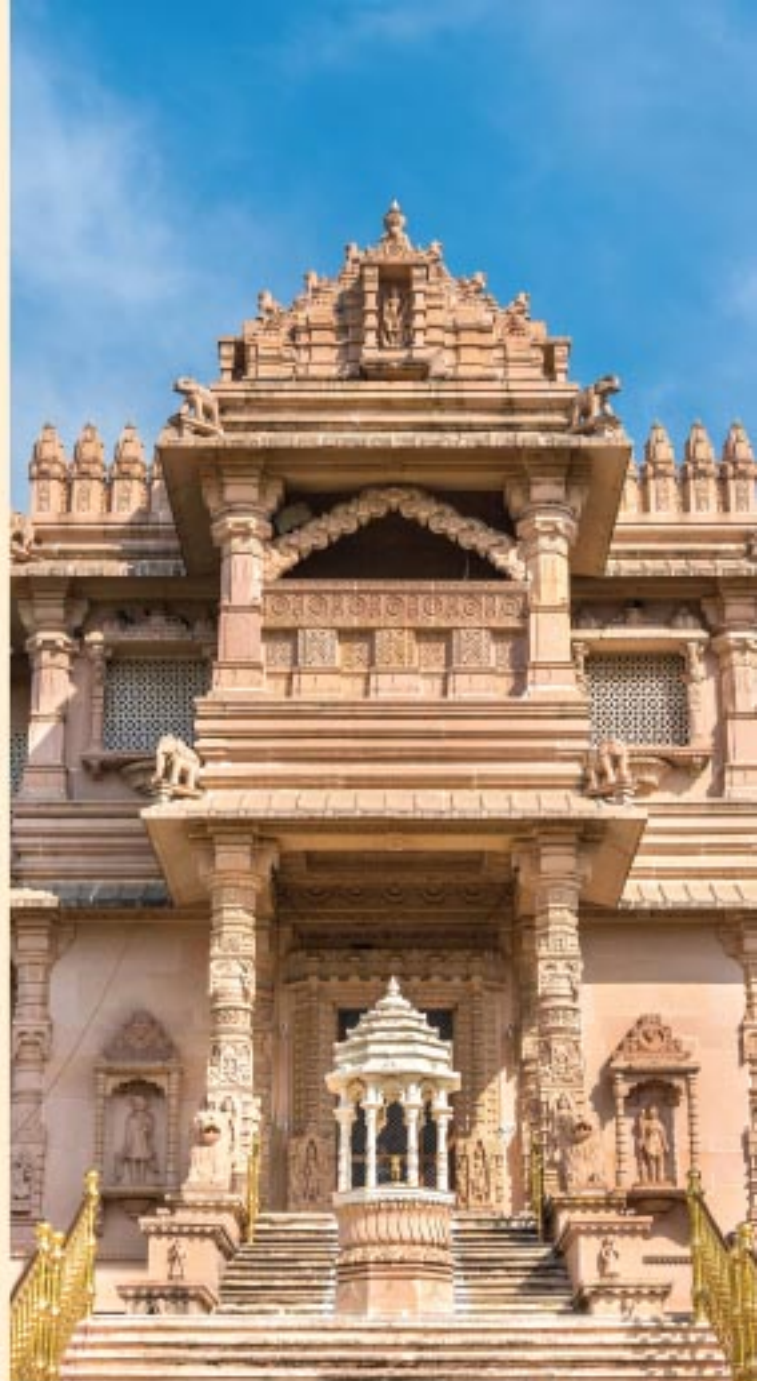
Od autora

Tema:

ETIKA I

RELIGIJA

- • Etika i moral
- • Religija danas
- • Zajednički etički principi religija
- • Sekularizacija

ETIKA

Za poticaj

- ▶ Šta misliš, koje osobine ima jedan dobar čovjek?
- ▶ Kako možemo znati da li su naša djela dobra ili loša?
- ▶ Da li svi ljudi razumiju dobro i zlo na isti način?

Da li mogu razlikovati šta je dobro, a šta zlo?

Šta ću naučiti?

Šta je etika.

Šta je dobro, a šta zlo i kako da ga prepoznam u svakodnevnom ponašanju.

Razmisli i razgovaraj

1. Jedan je učenik izgubio telefon hodajući hodnikom škole. Ti ugledaš telefon. Šta ćeš uraditi? Obrazloži tvoju odluku.
2. Dodijeljen vam je grupni projekat, ali jedan član vaše grupe nije završio svoj zadatak. Zbog toga će cijela grupa dobiti manje poena za projekat. Kako ćeš postupiti?

Šta je etika?

Riječ „etika“ uveo je grčki filozof Aristotel (384. – 322. g. pr.n.e.).

On je jedan od najučenijih ljudi svog vremena. Rođen je u Stagiri, gradu na Egejskom moru istočno od Soluna, a u mladosti je pohađao školu velikog filozofa Platona. Njegov otac je bio ljekar makedonskog kralja Aminte. Kralj Filip II, sin Aminte, pozvao je već poznatog filozofa da bude učitelj Aleksandru Makedonskom.

Aristotel je prvi upotrijebio riječ „etika“ da imenuje naučno polje koje su razvili njegovi prethodnici Sokrat i Platon, a koje je posvećeno pokušaju da se dade razuman odgovor na pitanje kako bi se dobar čovjek trebao ponašati. Aristotel je etičkim nazivao one vrline s kojima čovjek bira da ispravno djeluje (umjerenost, hrabrost, prijateljstvo, štedljivost itd.).

Etika je nauka o moralu koja proučava dobro i zlo i pravila za dobro i ispravno ponašanje među ljudima. Pomaže nam da shvatimo šta je ispravno, a šta pogrešno i kako donositi dobre odluke. Uči nas kako da ispravno razmišljamo, kako da se ispravno ponašamo, da činimo dobra djela, kako da brinemo o drugima i uvijek činimo samo dobre stvari.

Etika je tvoj putokaz u životu. Pokazuje ti koji je put ispravan – ispunjen dobrim postupcima, a koji put trebate izbjegavati – postupke koji mogu nekoga povrijediti.

Primijeni znanje

Zamisli život ljudi bez putokaza (etika).

Opiši kako bi to utjecalo na odnose u društvu, u školi i kod kuće.

Procijeni da li bi htio živjeti u takvom svijetu i objasni zašto.

Otkrio sam!

Znanje koje stičemo učeći etiku može utjecati na nas. Može usmjeriti naše ponašanje prema činjenju dobra i pokazati nam kako bismo trebali pravilno postupati s drugim ljudima.

Osnovne etičke kategorije

Osnovne kategorije u etici su dobro i zlo. To su osnovni principi u etici. Koriste se za mjerenje ljudskih postupaka. Posmatranjem dobra, njegovim odabirom i slijedenjem, stvara se ispravan život, ljudska sreća ili najveća korist za najveći broj ljudi.

Dobro je svaka radnja koja doprinosi blagostanju, sreći ili razvoju svake osobe pojedinačno, ali i društva u cjelini.

Zlo je svaka radnja koja uzrokuje štetu, nepravdu ili patnju. Loši postupci mogu proizaći iz sebičnosti, nepromišljenosti ili nepoštovanja drugih. Zlo je negacija dobra, odstupanje od njega i izraz negativnih težnji. To je osnovni element lošeg djelovanja, sila za ponižavanje i povređivanje ljudi.

DOBRO

ZLO

Aktivnosti

Procijeni koji su od sljedećih primjera dobro, a koji zlo?

- 1) Pomaganje ljudima i životinjama u nevolji.
- 2) Širenje lažnih informacija s ciljem nanošenja štete nekome.
- 3) Namjerno povrijeđivanje nečijih osjećaja ili fizički napad.
- 4) Dijeljenje znanja s onima kojima je potrebna podrška.

Zašto je etika važna?

Etika se odnosi na ljudsko znanje o dobru i zlu i ljudsko djelovanje koje slijedi dobro i izbjegava zlo. Ona je temelj dobrog života u porodici, školi i zajednici. Etika je važna jer nam pomaže da se slažemo s drugima, da se prema ljudima odnosimo pravedno i da svijet učinimo boljim mjestom za život. Slijedeći etička načela, gradimo povjerenje i poštovanje u našim zajednicama.

Otkrio sam!

Etika je nauka koja proučava pravila dobrog i ispravnog ponašanja među ljudima. Pomaže nam da shvatimo šta je ispravno, a šta pogrešno i kako donositi dobre odluke. Etika je nauka čija su dobra djela glavni cilj.

Etička riznica

Životni cilj za svakoga je isti: da napreduje u dobru.

- Lav Tolstoj, ruski pisac

Aktivnosti

1) Pročitaj i odgovori na pitanja.

Učenik Goran je bio dio fudbalskog tima. Jednog dana, njegov drug iz razreda Dejan je zatražio da se pridruži igri, ali Goran je odlučio da mu ne dozvoli. Razlog je bio taj što mu je drugi učenik obećao uslugu ako spriječi Dejana da učestvuje. Goran je osjetio da njegov postupak nije ispravan, jer je znao da svi drugovi iz razreda trebaju imati jednake mogućnosti za učešće u igrama.

- a) Je li Goran postupio etički ispravno? Objasni svoj odgovor.
- b) Zašto se Goran osjećao loše što nije dozvolio Dejanu da igra?
- c) Kako bi se Dejan osjećao da je saznao da ga je Goran namjerno spriječio da učestvuje u igri?
- d) Je li bolje za Gorana da se vodi obećanjima koja dobija od ostalih učenika ili da djeluje prema principima pravednosti? Objasni!

2) Krug ideja

Podijelite se u male grupe. Koristeći metodu interaktivnog učenja „Krug ideja“, izrazite svoja mišljenja i prijedloge o dobru i zlu. Zatim nacrtajte postere na posebnim listovima papira koji će prikazati vaša mišljenja i ideje o tome šta je za vas dobro, a šta zlo. Na kraju, objasnite sadržaj vašeg postera.

Provjera znanja

1. Šta je etika?
2. Zašto se Aristotel smatra važnim filozofom u etici?
3. Ako bi vaš prijatelj rekao nešto neistinito kako bi izbjegao kaznu, šta bi ti uradio?
4. Po tvom mišljenju, je li gore lagati ili odati tajnu? Objasni.
5. Procijeni, može li dobro biti zlo i obrnuto, zlo biti dobro? Objasni svoj odgovor.
6. Sastavi priču u kojoj ćeš prikazati borbu između dobra i zla inacrtaj scenu iz priče. Zatim pročitaj priču svojim prijateljima i zajedno razgovarajte o tome šta ti se svidjelo u njoj.

MORAL

Marko ti nije prijatelj, prijeti ti i često ti krađe užinu. Vidiš ga kako uzima test iz matematike iz kabineta nastavnika. Primjećuje te kako žvačeš i nudi ti test, da ga zajedno riješite i dobijete dobre ocjene bez muke.

Za poticaj

- Šta misliš o Markovim postupcima?
- Kako ćeš postupiti? Hoćeš li ga prijaviti nastavniku ili ćeš prihvatiti njegov prijedlog? Objasni svoj odgovor.

Šta ću pomisliti i reći kada čujem riječ „moral“?

Šta ću naučiti?

Šta je moral i po čemu se razlikuje od etike.

Šta je moral?

Sofi:

Zdravo! Ovdje sam da ti pomognem da shvatiš šta je moral.

Moral je kao vodič u životu.

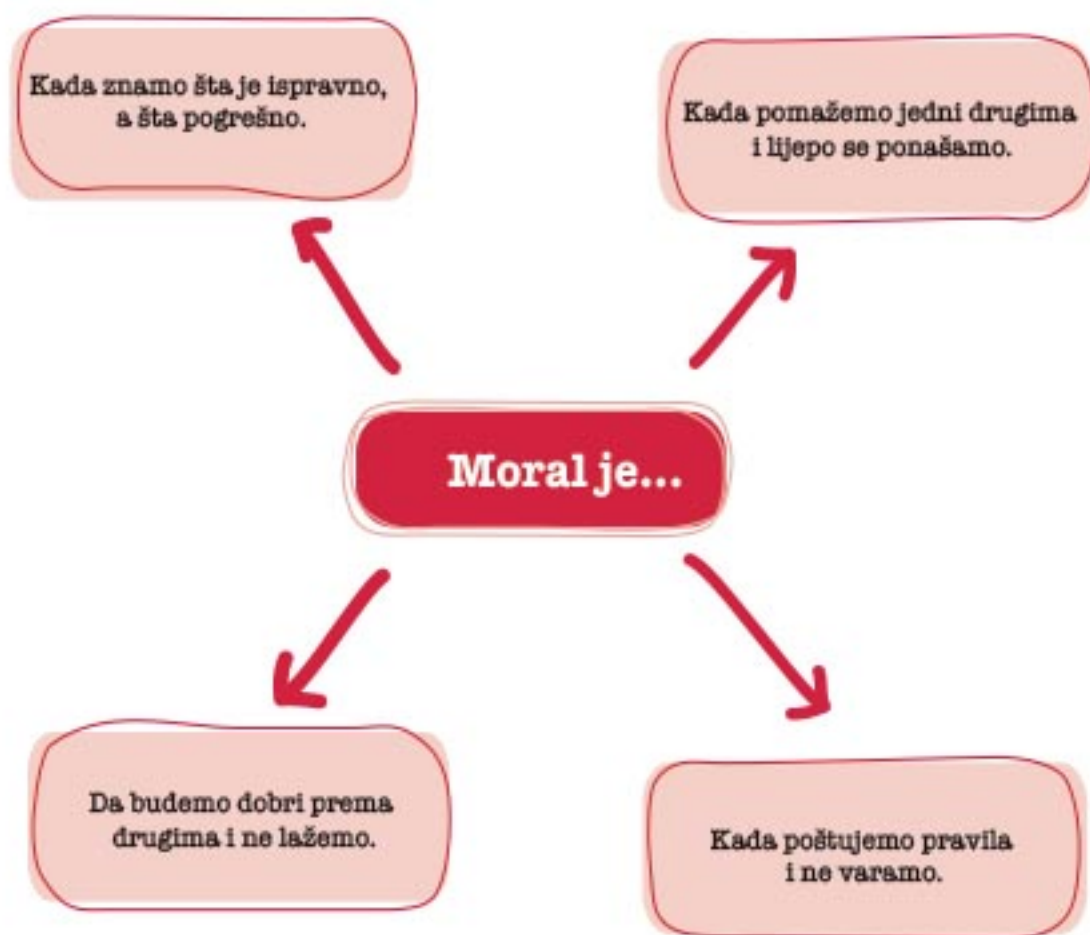
Etos:

Tako je! Biti ljubazan, brinuti se za druge, ponašati se pošteno, to je moral!

Moral je skup nepisanih pravila ljudskog ponašanja, a kao što smo ranije spomenuli, nauka koja proučava moral je etika.

Moral podrazumijeva poželjno ponašanje i cijeni se u svim dijelovima svijeta. Moralna osoba zna da njeni postupci neće nikoga povrijediti i njeno ponašanje joj daje osjećaj dostojanstva i zadovoljstva. Postoji u ljudskom društvu od najranijih vremena, kada su ljudi živjeli u primitivnim zajednicama. Sa životom u zajednici došla je i potreba za usklađivanjem ličnih potreba sa potrebama drugih. Stoga su ljudi pokušavali pronaći pravila o tome kako bismo se trebali ponašati jedni prema drugima.

Moral nije isti u svim društvima, religijama ili historijskim epohama. Ono što se smatralo moralnim u jednom periodu ili društvu, ne mora se tako cijeniti u drugom periodu ili društvu. Međutim, postoje neke univerzalne vrijednosti koje su se oduvijek poštovala, bez obzira na mjesto ili religiju. To je sve što je dobro, dostojno, humano i ljudsko.

Moral nije ograničen na jedno područje ljudskog života; on utiče na sve međuljudske odnose: prema sebi, prema drugima, prema životinjama, prema prirodi i svemu što je vezano za ljudske aktivnosti.

Otkrio sam!

Moral je skup vrijednosti i pravila koji nam pomažu da razlikujemo pravilno od pogrešnog ponašanja. Dio je našeg karaktera i kulture i često je ukorijenjen u porodičnim, društvenim i vjerskim učenjima.

Moralno je ljudsko ponašanje koje slijedi i poštuje **dobro**, a osuđuje i izbjegava **zlo**! Moralno je također ono što je pohvalno, a nemoralno je ono što se negativno ocjenjuje i odbacuje.

Etika je teorijska nauka (razmišljanje o pravilima). Moral se odnosi na praktičnu primjenu i djelovanje (slijeđenje tih pravila u životu). Etika, dakle, istražuje one ljudske namjere i postupke koji se mogu mjeriti kao **dobri** ili **loši** (zli) – dobri se slijede i izvršavaju, a zli se kritikuju i izbjegavaju. Etika je nauka o moralu.

Primljeni znanje

Pročitajte odlomak iz bajke „Zvezdani dječak“ Oskara Vajlda.

Obratite pažnju na to kako se dječak ponaša u priči.

„Zvezdani dječak odrastao je ponosno, sebično i okrutno. Bio je ponosan pred djecom drvosječe i drugu seosku djecu, smatrajući se boljim od njih, jer su bili siromašni, a on je dolazio iz plemićke porodice. Gurao ih je i nazivao svojim slugama. Ne samo da nije imao saosjećanja za siromašne i bespomoćne, već ih je kamenovao i tjerao s puta, vičući na njih da prose kruh negdje drugdje. Zaslijepljen svojom ljepotom, ismijavao je nesretnike. Volio je sebe i često je ležao u sveštenikovom vrtu, smiješeći se i diveći se svom odrazu u vodi.“

- a) Šta misliš o ponašanju Zvezdanog dječaka prema drugim ljudima?**
- b) Da li bi prihvatio prijatelja s takvim ponašanjem prema drugima?**
- Objasni svoj odgovor.**
- c) Opiši suprotne karakteristike ponašanja Zvezdanog dječaka.**

Etička riznica

Njemački pjesnik Hajnrih Hajne (1797 – 1856) tvrdio je:

„Moral je pamet srca“:

Provjera znanja

1. Šta je moral? Objasni svojim riječima.
2. Šta znači izjava „Moral je skup nepisanih pravila“? Objasni.
3. Navedi primjer iz svog života kada si pokazao moralno ponašanje.
4. Trebaju li ljudi biti dobri čak i kada im to lično ne koristi?
Objasni svoj odgovor.
5. Osmisli situaciji u kojoj moraš birati između toga da nešto dobiješ za sebe i da pomogneš drugima. Kako bi se ponašao i zašto?

Preporuka

Ako tvoj školski drug s Daunovim sindromom ispusti užinu, možeš mu pomoći, dodati mu je i nasmiješiti mu se. Ta mala dobrota može mu uljepšati dan.

Mila uvijek dolazi u školu u staroj odjeći i nema mobilni telefon. Neki učenici su se podsmjehivali, ali Ivona im je rekla: „Nije važno kakvu odjeću imaš, nego kakav si čovjek.“ Ubrzo je Mila oduševila sve svojim trudom i idejom za projekt iz geografije.

- Da li je u redu da sudimo nekome prema izgledu?
- Šta je važnije – izgled ili karakter?

MORALNE VRIJEDNOSTI

Za poticaj

Tokom velikog odmora, Marija je primijetila da njena drugarica Sandra sjedi sama i izgleda tužno. Umjesto da ostane s ostalim drugaricama koje su pričale o novoj seriji, prišla je Sandri i pitala je li sve u redu i želi li društvo.

- ▶ Da li je Marija postupila ispravno?
- ▶ Kako biste vi postupili u ovoj situaciji?
- ▶ Zašto je važno pokazati brigu i pažnju prema drugima?

Šta te navodi da djeluješ moralno u različitim situacijama?

Šta ću naučiti?

Šta su moralne vrijednosti.

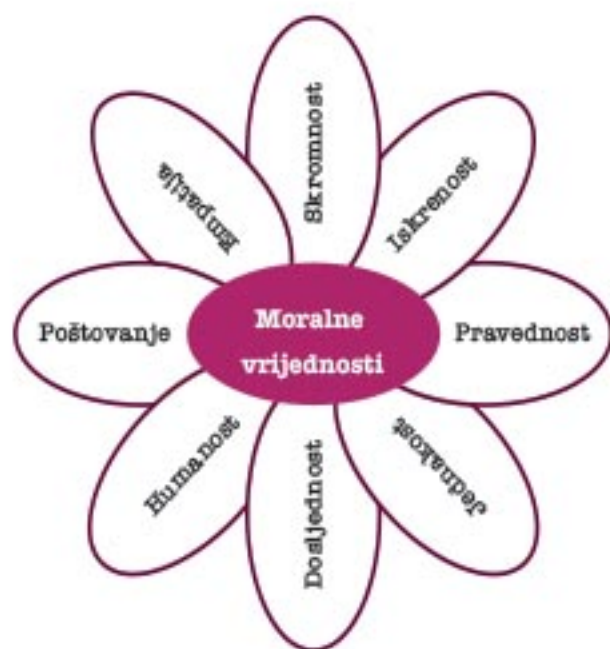
Zašto su nam potrebne i kako ih primjenjujemo u svakodnevnom životu.

Vrijednosti za jednu osobu predstavljaju nešto posebno važno u njenom životu i utiču na njeno ponašanje. To su određene ideje i stavovi putem kojih ljudi zadovoljavaju svoje interese. Vrijednosti mogu biti materijalne i moralne.

Materijalne vrijednosti uključuju različite predmete, imovinu i novac koji su osobi potrebni da zadovolji svoje potrebe.

Moralne vrijednosti, s druge strane, osnova su ljudskog ponašanja i služe kao smjernice za njene postupke. To su osnovna uvjerenja i principi koji nam pomažu da razlikujemo ispravno od pogrešnog, dobro od lošeg. Na primjer, iskrenost, poštovanje, odgovornost i pravednost dio su moralnih vrijednosti koje nas vode u svakodnevnom životu.

Svaka osoba može imati različite vrijednosti jer one zavise od porodice, škole, kulture i okruženja u kojem odrastamo. Ono što je važno jednoj osobi možda nije toliko važno drugoj. One utiču na naše misli, postupke i odluke, vodeći nas kroz život. One obuhvataju karakterne osobine, ponašanje i način života. Moralne vrijednosti učimo od malih nogu - od roditelja, nastavnika i prijatelja. One nam pomažu da izgradimo dobar karakter i postanemo odgovorni i poštenu ljudi.

- A) Šta misliš, kako su ove moralne vrijednosti važne za međuljudske odnose?
- B) Predloži moralne vrijednosti koje bi trebalo dodati ovom cvijetu.

Razmisli!

U odjeljenje je stigao novi učenik po imenu Besim, koji koristi kolica za kretanje. Neki učenici nisu znali kako da mu priđu, ali Sara je predložila da mu pomognu da stigne do njegovog mjesta, a Marko se ponudio da ga otprati do školske biblioteke. S vremenom, Besim je učestvovao u svim aktivnostima odjeljenja.

Pitanja za diskusiju:

- ▶ Kako se osjećao Besim?
- ▶ Koje moralne vrijednosti su pokazali njegovi školski drugovi?
- ▶ Kako svi možemo osigurati jednake mogućnosti?

1. Skromnost i iskrenost

Skromnost nam pomaže da ne budemo ponosni i da cijenimo svoj položaj, a da se ne uzdizemo iznad drugih.

PRIMJER: Kada postigneš uspjeh, važno je da ne budeš uobražen, da se ne hvališ, već da budeš zahvalan.

Iskrenost znači govoriti istinu, ne lagati, ne varati i ne krasti. To je jedna od najvažnijih vrijednosti u životu jer gradi povjerenje među ljudima. Iskrenost pokazuje da smo odgovorni za svoje postupke.

PRIMJER: Matej je odabrao proizvode u trgovini i otišao platiti. Kada je došao do blagajne, primijetio je da mu prodavač nije naplatio neke od proizvoda koje je stavio u korpu. Matej je odmah rekao prodavaču: „Oprostite, ali ste zaboravili da mi naplatite neke od proizvoda.“

2. Jednakost i pravednost

Jednakost se odnosi na to da svi ljudi, bez razlike na to odakle dolaze i koliko su različiti, trebaju imati iste mogućnosti, prava i obaveze. Jednakost je kada svi dobijaju isto.

PRIMJER: Zamislite da se svi učenici igraju na školskom igralištu. Ako neki učenici dobiju lopte boljeg kvaliteta, dok drugi koriste stare i pocijepane, to ne bi bilo pravedno. Svi učenici, bez obzira odakle dolaze ili kakvi su im uslovi kod kuće, imaju pravo da se igraju istim loptama, na istom igralištu i pod istim pravilima. To se odnosi i na prava ljudi. Ako neki ljudi imaju više mogućnosti samo zato što pripadaju određenoj grupi, a drugi nemaju iste mogućnosti, to nije jednakost.

Pravednost znači da svima dajete jednake mogućnosti, bez pristranosti. Ali, pravednost ne znači samo jednakost, već i obezbjeđivanje pravednih uslova za sve, u skladu s njegovim individualnim potrebama. Važno je da niko ne bude isključen zbog svojih razlika.

Razmisli i razgovaraj

Radite u parovima. Analizirajte date slike i razgovarajte:

- Po čemu se ove dvije slike razlikuju?
- Koja slika prikazuje jednakost, a koja pravdu? Objasnite svoj odgovor.
- U ovom slučaju, da li jednakost prema trojici ima pozitivan ishod za sve? Objasnite svoj odgovor.
- Na osnovu ishoda dvije slike, mislite li da je ponekad bolje da pravda pobijedi na račun jednakosti? Objasnite odgovor.

3. Dosljednost

Dosljednost znači pridržavanje određenih pravila, principa ili ponašanja bez odstupanja. Odnosi se na postojanost i logičku povezanost misli, postupaka ili odluka.

PRIMJER: Ako nastavnik ocjenjuje sve učenike prema istim pravilima, on je dosljedan. Ako uvijek ispunjavate svoja obećanja, pokazujete dosljednost.

4. Humanost

Humanost je sposobnost i spremnost da se pokaže briga, saosjećanje i solidarnost s drugim ljudima, posebno onima u potrebi. To uključuje ponašanje prema drugima s ljubavlju, razumijevanjem i podrškom kada im je potrebna.

PRIMJER: U osnovnoj školi, učenici sedmog razreda organizovali su kampanju doniranja paketa za bolesnu djecu. Uz pomoć nastavnika, prikupljali su igračke, knjige, tople čarape i slatkiše, pune poruka podrške.

5. Poštovanje i empatija

Poštovanje je kada tretirate druge s uljudnošću, razumijevanjem i pravednošću. Ono uključuje prepoznavanje vrijednosti svakoga, bez obzira na njihovo porijeklo ili uvjerenja.

Empatija je sposobnost razumijevanja i dijeljenja osjećaja drugih. To znači „staviti se u njihovu kožu“ i zamisliti kako bi se oni mogli osjećati.

Moralne vrijednosti u ljudskom ponašanju se često porede sa kompasom.

Šta misliš, zašto je napravljeno ovo poređenje?

Zašto su poštovanje i empatija važni?

Kada pokazujete poštovanje i empatiju, gradite povjerenje, mirno rješavate sukobe i stvarate jače odnose. Ove osobine nam pomažu da razumijemo međusobne razlike i da sarađujemo u skladu.

Preporuka

- Tvoj školski drug je u invalidskim kolicima. Ne gledaj ga čudno i ne diraj kolica bez dozvole; razgovaraj s njim kao sa svakim drugim. Na taj način ćeš pokazati ispravan odnos i poštovanje.
- Ako drug s poteškoćama u govoru pokušava da ti kaže nešto, čekaj strpljivo, nasmiješi se i pokušaj da ga razumiješ. Ne prekidaj ga i ne odlazi.

Moralne vrijednosti i individue se oblikuju pod utjecajem okruženja.

Dobri uzori mogu uključivati članove porodice, nastavnike i druge ljude u zajednici. Kada se divite nekome zbog njegove ljubaznosti, iskrenosti ili pravičnosti, pokušajte razmisliti o tome šta ga čini dobrim uzorom i kako možete slijediti njegov primjer u svom životu.

Otkrio sam!

Moralne vrijednosti su ono što vrijedi ili valja prema etičkom određenju osobe. One joj pomažu da bira i prati dobro, kako bi stvorila iskrene, vjerodostojne i pravedne procjene i odnose u svakodnevnom životu. To su osnovna uvjerenja i ciljevi za koje čovjek smatra da su pravilni, koje mu se dopadaju, koji su mu potrebni i koje prati u životu.

Etička riznica

Zvezdano nebo nada mnom
i moralni zakon u meni.

- Immanuel Kant (1724 - 1804)

Peporučka

- Ako si slučajno uzeo/uzela olovku koja pripada tvom drugu s autizmom, reci istinu i vrati je, čak i ako to nije primijetio/la.

Aktivnosti**1) Priča o novom učeniku**

„Novi učenik, Artem, upravo je došao u Milin razred, koji samo što se doselio iz druge zemlje. Artem je bio stidljiv i nije mnogo pričao tokom odmora. Neki od učenika su šaputali o njemu, komentirajući njegov naglasak i različiti način odijevanja. Mila je to primijetila i smatrala je da takvo ponašanje prema Artemu nije u redu. Tokom ručka odlučila je sjesti pored njega. Pitala ga je o njegovom omiljenom hobi i podijelila neke smiješne priče o njihovoj školi. Ubrzo su se pridružili i drugi učenici iz razreda, a Artem se počeo osjećati bolje. Vremenom je postao dio grupe, zahvaljujući Milinoj spremnosti da saosjeća s Artemovom situacijom.“

Pitanja za diskusiju

- Koje moralne vrijednosti prepoznajete u Milinim postupcima?
- Šta bi se moglo dogoditi da se Mila ponašala kao ostali učenici?
- Jesi li ikada podržao nekoga ko se osjećao usamljeno?

Objasni kako si se osjećao nakon toga.

Aktivnosti

2) Krug empatije

Korak 1: Podijelite se u male grupe od 4-5 učenika

Korak 2: Pročitaj priču

„Nikola je došao na igralište da igra fudbal sa svojim prijateljima, ali kada je ugledao Marka, novog klinca, kako sjedi sam, stao je. Razmislio je o tome, a zatim mu je prišao. „Hoćeš li se igrati?“ – upitao je Nikola. „Ne znam kako“, priznao je Marko. Nikolini prijatelji su se nasmijali, ali se on sjetio koliko je i sam bio nervozan prije nego što je naučio dobro igrati. „Naučit ću te“, rekao je Marku. Ubrzo je Marko postao odličan igrač. Jednog dana, vraćajući se s fudbala, ugledao je djevojčicu kako nosi teški ruksak. Potrčao je i uzeo njen ruksak da joj pomogne. Kasnije je djevojčica podijelila ručak s prijateljem koji je zaboravio novac za ušinu. Tako su se dobra djela nizala jedno za drugim.“

Korak 3: Razgovarajte u grupi, a zatim zapišite kakve osjećaje je priča izazvala kod svakog člana vaše grupe. Objasnite u grupama kako biste se vi ponašali da ste u Nikolinoj ulozi.

Korak 4: Razgovarajte o tome kako se osjećate kada vas drugi čuju, razumiju i prihvataju? Kako se osjećate kada niste.

Korak 5: Napišite priču o dobrom djelu koje ste učinili, a koje je potaknula nečija dobrota prema vama.

Provjera znanja

1. Koje su za tebe najvažnije moralne vrijednosti?
2. Kako se može objasniti pojam „skromnost“ u svakodnevnom životu?
3. Zašto je važno biti iskren u komunikaciji s drugima?
4. Mogu li ti drugi vjerovati ako ne govoriš istinu?
Objasnite zašto.
5. Objasnite koristi za građane ako se zakon primjenjuje jednako na sve?
6. Kako možeš, svojim postupcima, promovirati moralne vrijednosti u svom okruženju?

Peporuka

- Ako igraš igru s prijateljem koji ima poteškoće i kojem treba više vremena, pokaži strpljenje i dopusti mu to. To je pravedno, jer pravednost znači da svako dobije ono što mu je potrebno da bi mogao uspjeti.

MORALNA DILEMA I DONOŠENJE ODLUKA

Za poticaj

- ▶ Šta ako tvoj najbolji prijatelj uradi nešto pogrešno?
- ▶ Kako ćeš postupiti?
- ▶ Iznesi svoje argumente o donešenoj odluci.

Je li važnije pridržavati se pravila ili pomoći prijatelju, ako su te dvije stvari nespojive?

Šta ću naučiti?

Šta je moralna dilema i zašto ju je teško riješiti. Koje faktore treba uzeti u obzir prilikom pokušaja rješavanja moralne dileme.

Razmisli i razgovaraj

Ema je najbolja sportistkinja u svom susjedstvu i voli se penjati po drveću. Jednog dana je pala s drveta, ali nije bila povrijeđena. Ali njen otac ju je vidio kako pada i bio je jako zabrinut. Rekao je Emi: „Obećaj mi da se više nikada nećeš penjati na drvo.“ Ema je obećala i rukovala se s ocem u znak dogovora. Istog popodneva sreća je svoje drugarice. Saša, njena najbolja prijateljica, je jako zabrinuta. Njeno malo maće se popelo na drvo i boji se sići. Nešto se mora odmah poduzeti prije nego što maće padne s drveta. Svako dijete zna da je Ema najbolja sportistkinja, pa je Saša zamolila da spasi njeno maće. „Molim te, Ema, spasi moje maće.“ Ali Ema se sjeća obećanja koje je dala svom ocu.

Šta misliš da bi Ema trebala učiniti?

Donošenje odluka

Svaki dan donosimo različite odluke. Neki izbori su vrlo jednostavni i laki, dok drugi mogu biti teški i zahtijevaju više razmišljanja. Neke odluke mogu imati moralne posljedice – to znači da moramo razmisliti o tome šta je ispravno, a šta neispravno. Laki izbori su oni koji nemaju velike posljedice i koji zavise od naših ličnih želja.

Na primjer: da li gledati film ili čitati knjigu, da li se prijaviti za košarku ili odbojku. Teški izbori zahtijevaju više razmišljanja, jer mogu utjecati na nas ili druge ljude. Na primjer: govoriti istinu, čak i ako se neko naljuti; prijaviti nekoga ko je učinio nešto pogrešno, čak i ako ti je blizak.

Moralne vrijednosti su vodič za etičko donošenje odluka.

Otkrio sam!

Vrijednosti zauzimaju ključnu ulogu u etičkoj dimenziji naših života, one su vodilja našeg donošenja odluka i djelovanja, one su kriteriji prema kojima donosimo odluke.

Šta je moralna dilema?

Zamislite da ste u lavirintu i da su ispred vas dvije staze. Obe vode do izlaza, ali svaka staza ima svoje prednosti i nedostatke. Moraš odlučiti koji put odabrati, a ta odluka može imati veliki utjecaj na vas i druge. U životu ćete se često susresti sa situacijama gdje morate birati između različitih opcija, koje nisu uvijek jednostavne. Neke od ovih situacija nazivaju se **moralnim dilemama**.

Moralne dileme su situacije u kojima nije lako odlučiti šta je ispravno, jer svaki izbor nosi i pozitivne i negativne posljedice. Na primjer, možeš se naći u situaciji u kojoj moraš birati između iskrenosti i prijateljstva – možeš li reći svom nastavniku da je tvoj prijatelj varao na testu ili ga zaštititi, iako znaš da to nije fer?

Aktivnosti

MORALNA DILEMA

Vi ste kapetan broda koji tone na otvorenom moru. Posljednji čamac za spašavanje može primiti samo osam ljudi, a s vama treba spasiti još deset ljudi: penzionisanog doktora, trudnicu, mladi bračni par, dvanaestogodišnje dijete, nastavnicu, mehaničara, vojnika i beskućnika koji je prokrijumčaren na brod. Imate pet minuta da odlučite kojih osam ljudi treba da se ukrca na brod.

Aktivnosti

Grupni rad

Vaš zadatak je da odlučite kojih osam ljudi će se ukrcati na brod, znajući da će dvoje ostati na brodu. Vrijeme za donošenje odluke je ograničeno na pet minuta. Svaka grupa raspravlja i donosi odluku u roku od pet minuta, a zatim je predstavlja razredu.

Nakon predstavljanja odluka, slijedi otvorena diskusija zasnovana na sljedećim pitanjima.

- a) Na osnovu kojih kriterija ste odlučili?
- b) Jesu li donesene odluke ispravne ili pogrešne? Zašto?
- c) Koje moralne vrijednosti su poštovane u donesenoj odluci?
- d) Koje moralne vrijednosti su zanemarene?
- e) Koje moralne dileme ovaj scenario postavlja?
- f) Koje moralne vrijednosti su suprotstavljene pri odlučivanju?

Otkrio sam!

Moralne dileme su složene situacije u kojima moramo donositi odluke, koje nisu uvijek lake i jasne. U životu ćemo se često suočiti sa situacijama u kojima ćemo morati birati između različitih moralnih vrijednosti i principa. Donošenje ovih odluka zahtijeva promišljenost, odgovornost i pažljivost. Važno je shvatiti da u moralnim dilemama ne postoje jedinstveni ili univerzalni odgovori i da odluke uvijek zavise od konkretnih okolnosti i vrijednosti koje imamo i koje su nam važne.

Etička riznica

„Ponekad moramo žrtvovati jedno dobro da bismo sačuvali drugo, veće dobro.“

– Viktor Igo

„Drag mi je Platon, ali istina mi je draža.“

– Aristotel

Rješavanje moralnih dilema

Kada se suočite s moralnim dilemama, važno je dobro razmisliti prije nego donesemo neku odluku. Slijedite ove korake:

Korak1: Razjasnite situaciju

- Šta se tačno dešava?
- U čemu je problem?
- Koje su moguće opcije koje imaš?

Korak2: Razmisli šta je važno

- Šta ti je najvažnije u ovoj situaciji?
- Kako će tvoja odluka utjecati na tebe i druge?
- Da li bi tvoji roditelji ili prijatelji odobrili?

Korak3: Pronadi različita rješenja

- Razmisli o svim mogućim načinima na koje možeš riješiti dilemu.

Korak4: Uporedi dobre i loše strane

- Za svaku opciju razmotri pozitivne i negativne posljedice.
- Eliminiši ona rješenja koja su previše rizična ili nepravedna.

Korak5: Razmisli o posljedicama

- Šta bi se moglo dogoditi ako odabereš svaku mogućnost?
- Kako će to uticati na tebe i druge kratkoročno i dugoročno?

Korak6: Donesi odluku

- Odaberi rješenje koje ti se čini najboljim na osnovu svih analiza.

Korak7: Poduzmi akciju

- Implementiraj svoju odluku na najbolji mogući način.

Korak8: Provjeri je li tvoja odluka bila dobra

- Je li rezultat onakav kakav si očekivao?
- Postoji li nešto što treba da promijeniš u budućnosti?

Aktivnosti

Osmisli moralnu dilemu koju bi tvoji prijatelji trebali pokušati riješiti prateći gore navedene korake.

Primljeni znanje

Formirajte dvije grupe (grupa 1 i grupa 2) i protumačite gornju misao Aristotela, te organizujte debatu na temu:

„Istina je važnija od prijateljstva.“
(Tri učenika se biraju za sudije.)

Grupa 1 će braniti stav da je **Istina važnija od prijateljstva.**

Grupa 2 će braniti stav da je **Prijateljstvo važnije od istine.**

TOK DEBATE

Uvodni govori (po 1–2 minute)

- Grupa 1 objašnjava zašto podržava ideju.
- Grupa 2 objašnjava zašto se ne slaže.

Glavni argumenti (po 2–3 minute)

- Svaka grupa iznosi dva do tri snažna argumenta uz primjere.
- Argumenti trebaju biti jasni i logični.

Protivargumenti (po 2 minute)

- Svaka grupa pažljivo sluša i zatim odgovara na argumente protivničke strane.
- Cilj je pokazati zašto argumenti druge strane nisu dovoljno snažni.

Završni govori (po 1–2 minute)

- Svaka grupa ponavlja svoje najvažnije argumente.
- Pokušaj da se ubijedi publika ili sudije.

Glasanje i evaluacija

- Sudije odlučuju koja grupa ima bolje argumente.
- Svi učesnici dobijaju kratku povratnu informaciju o svom nastupu.

SAVJETI ZA USPJEŠNU DEBATU

- Govorite jasno i smireno.
- Koristite primjere iz svakodnevnog života.
- Poštujte protivnika – bez vikanja i uvreda.
- Pažljivo slušajte i brzo razmišljajte

Provjera znanja

1. Koje su razlike između lakih i teških odluka?
2. Opiši šta ti služi kao osnova pri donošenju teških odluka u moralnoj dilemi.
3. Izaberi jednu od situacija s moralnim dilemama i analiziraj je koristeći korake za donošenje odluka.
4. Kako bi analizirao proces donošenja odluke u vašoj grupi prilikom izbora osam osoba za čamac? Koji su faktori bili najvažniji u vašoj odluci i kako su utjecali na konačan izbor?
5. Da li bi svi ljudi donijeli iste odluke u istim moralnim dilemama? Objasni svoj stav.
6. Osmisli scenarij u kojem moraš birati između lične koristi i dobra grupe. Napiši svoje rješenje.

MORALNO I NEMORALNO PONAŠANJE

Za poticaj

- ▶ Šta misliš, da li je uvijek lako biti moralan?
- ▶ Kako ćeš reagovati u situacijama kada neko postupa nemoralno?

Kako se razlikuje moralno od nemoralnog ponašanja?

Šta ću naučiti?

Kako mogu razlikovati moralno i nemoralno ponašanje prema pravilima o dobru i zlu.

Šta karakteriše osobe koje su poštene i pravedne.

Razmisli i razgovaraj

Dobijaš odličnu priliku za gol nakon dodavanja od Etosa. Pri šutu prema голу, lopta te udara u ruku i završava u mreži. Sudija ništa ne primjećuje, protivnički igrači ne reaguju, a tvoj tim slavi. Saigrači ti čestitaju, tribine navijaju — ali ti znaš šta se stvarno dogodilo.

- a) Kako ćeš postupiti?
- b) Koje će biti posljedice tvoje odluke?
- c) Šta misliš, koja bi bila moralna odluka u ovoj situaciji?

Etička riznica

Kakav je čovjek, takav mu je i izbor.

- Makedonska narodna poslovice

Šta je moralno i nemoralno ponašanje?

Moralne vrijednosti služe kao smjernice za ponašanje i djelovanje i pomažu nam da znamo kako se ponašati i donositi ispravne odluke. Ako pokazuješ dobrotu, iskrenost i poštovanje, ljudi će željeti biti uz tebe jer tvoja djela donose sreću i harmoniju.

Moral je način na koji postupamo u različitim situacijama. Da bismo rekli da je neka osoba moralna ili da ima moralno ponašanje, promatramo njena djela, razmišljanja i ponašanje. Ako su ona u skladu s prihvaćenim vrijednostima u društvu, onda kažemo da je ta osoba moralna. Moralna je osoba koja se vodi moralnim vrijednostima, čini dobra djela za sebe i druge i ne nanosi zlo nikome. Etičke i moralne osobine osobe izražavaju njen odnos prema sebi, prema drugim ljudima, prema zajednici, radu, prirodi te moralnim i kulturnim vrijednostima.

Na primjer: Ako se osoba brine o svom zdravlju, obrazovanju i razvoju, pokazuje odgovornost i samopoštovanje; ako nekome pomaže da pređe ulicu ili podržava prijatelja u teškim trenucima, pokazuje empatiju i dobrotu; učešće u volonterskim akcijama ili pomaganje siromašnima pokazuje odgovornost prema društvu; osoba koja štedi vodu, sadi drveće i ne zagađuje pokazuje svoju ekološku svijest. Moralna odgovornost znači da je osoba spremna poštovati moralna pravila, može predvidjeti posljedice svojih postupaka i trudi se spriječiti moguće negativne posljedice. Svako dobro djelo je moralno ako je urađeno na ispravan (moralni) način. Važno je ne samo šta radimo, već i kako radimo. Ne smijemo koristiti loše postupke da bismo postigli dobre rezultate, jer tada i samo djelo prestaje biti dobro.

Moralno ponašanje zasniva se na etičkim principima kao što su iskrenost, pravda, poštovanje i odgovornost.

To uključuje postupke koji su u skladu sa društvenim i etičkim normama, poput pomaganja drugima, držanja datog obećanja i pokazivanja empatije.

Suprotno tome, **nemoralno ponašanje** krši ove principe. To može uključivati laganje, prevaru, nepoštovanje drugih i sebičnost. Takvo ponašanje često vodi do nepovjerenja, sukoba i negativnih posljedica u društvu. Na primjer: osoba koja namjerno uništava prirodne ljepote ili zagađuje okolinu pokazuje nepoštovanje prema prirodi; ako neko vrijeđa druge zbog njihovih vrijednosti ili tradicija, to pokazuje netoleranciju; bacanje otpada na ulicu ili nepoštivanje zakona pokazuje neodgovornost.

Etički principi su vodič za razlikovanje ispravnog od pogrešnog i igraju ključnu ulogu u izgradnji pravednog i harmoničnog društva.

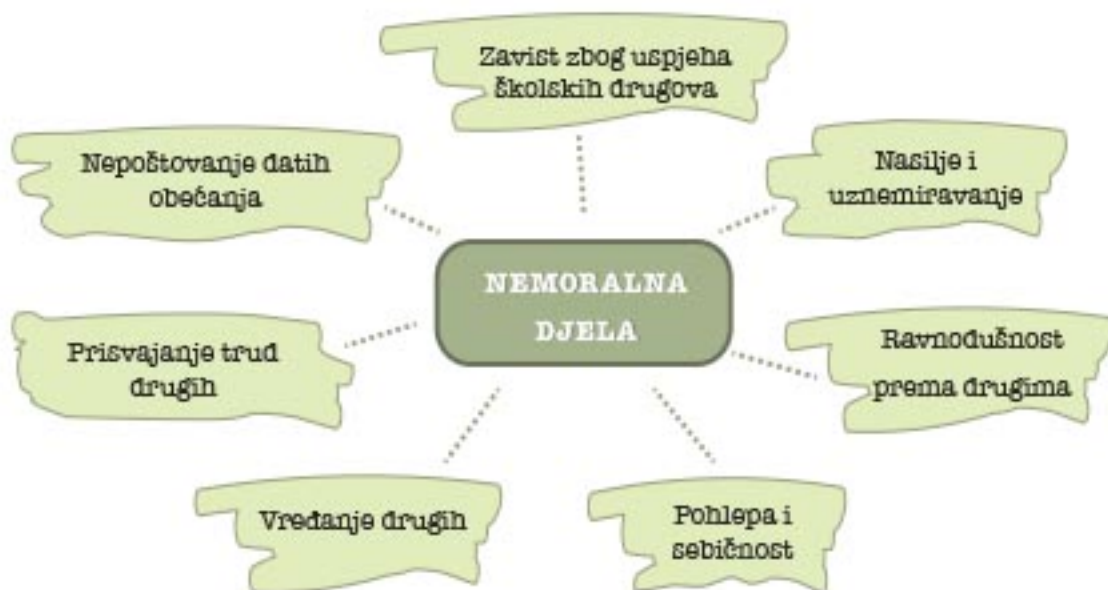
Razmisli i razgovaraj

Razmislite o donjoj šemi „**Nemoralna djela**“.

Radeći u parovima, razgovarajte o pitanju:

Zašto su ovi postupci nemoralni?

U svojim sveskama kreirajte grupu s naslovom „**Moralna djela**“.

Aktivnosti

Podijelite se u šest grupa

Svaka grupa dobija po jednu od sljedećih situacija: prepisivanje na pismenom zadatku; pronalazak izgubljenog novčanika; dijeljenje uvreda na društvenim mrežama; krišom branje voća iz komšijskog dvorišta; prikrivanje kolege koji je ukrao novac iz firme; krađa čokolade iz prodavnice.

Tri grupe treba da osmisle i prikažu kako bi izgledalo moralno ponašanje u „njihovoj“ situaciji, a druge tri grupe treba da osmisle i prikažu kako bi izgledalo nemoralno ponašanje u „njihovoj“ situaciji.

- Svaka grupa prezentira urađeno, a dobrovoljci iz drugih grupa iznose kako bi izgledalo suprotno ponašanje u istoj situaciji (ako grupa prikazuje moralno ponašanje, drugi daju primjere nemoralnog i obrnuto).
- Diskutujte koje moralne vrijednosti usmjeravaju moralno ponašanje.

Moralno ponašanje se zasniva na poštivanju etičkih principa kao što su poštenje, pravednost, odgovornost i briga za druge. Svaki izbor koji napraviš utiče ne samo na tebe, već i na ljude oko tebe.

Prije nego što djeluješ, zapitaj se:

Kako će se drugi osjećati? Hoće li im to pomoći ili naštetiti?

Otkrio sam!

Moralno ponašanje znači da činimo dobra djela – da budemo iskreni, pravedni, da poštujemo druge ljude i da se brinemo o njima. Suprotno tome, nemoralno ponašanje uključuje nepoštenje, nepravdu, nepoštivanje i sebičnost.

Naše ponašanje je cjelina naših postupaka. Moralno ponašanje je ključno za izgradnju dobrih odnosa i zdravog društva.

Šta je integritet?

Zamisli da svaki put kada nešto radiš, odlučuješ da budeš iskren, pošten i da postupaš moralno ispravno – čak i kada te niko ne vidi. To je **integritet**!

Osobe koje žive s integritetom uvijek su posvećene istini i pravdi. One se nikada ne dvoume da učine ispravnu stvar, bez obzira na okolnosti.

Kako se razlikuje osoba s integritetom od one bez njega?

Osoba s integritetom uvijek će biti iskrena i držat će se moralnih i etičkih principa. Na primjer, ako pronađe izgubljeni telefon, potrudit će se da ga vrati vlasniku, umjesto da ga zadrži za sebe. S druge strane, osoba bez integriteta može manipulirati situacijama radi lične koristi, iako zna da to nije ispravno.

„Stalno i najvažnije životno pitanje je: ‘Šta radiš za druge?’“

Martin Luter King

„Ono o čemu razmišljaš, to i postaješ.“ „Ajo për të cilën mendoni, ju bëheni si ajo.“

Mahatma Gandhi

„Da bismo vratili mir, ne trebaju nam oružja i bombe. Potrebni su nam ljubav i saosjećanje.“

Majka Tereza

Primjer integriteta

Čovjek koji radi na velikom projektu u firmi dobija priliku da prevari kako bi brzo postigao rezultat i unapređenje, ali zna da bi to bilo protiv pravila i etike njegove kompanije.

Iako bi ponudena opcija mogla donijeti brze rezultate, on odlučuje da ostane dosljedan pravilima i da radi pošteno. Preuzima odgovornost za svoje ponašanje i drži se principa istine.

Integritet je usaden u odgovornost za vlastite postupke i dosljednost u etičkim odlukama.

Znači donositi odluke koje su u skladu s moralnim principima – čak i kada je to teško.

Historijske ličnosti koje su pokazale integritet:

- **Mahatma Gandhi**, vođa indijskog pokreta za nezavisnost i borac za ljudska prava, nikada nije odustajao od svojih principa mira i pravde, zalažući se za nenasilnu borbu.
- **Martin Luter King**, američki sveštenik i borac za građanska prava, primjer je kako se boriti za jednakost čak i kad to podrazumijeva suočavanje s velikim izazovima i rizicima.
- **Majka Tereza**, humanitarka i dobitnica Nobelove nagrade za mir, posvetila je svoj život pomaganju najsiromašnijima i bolesnima, bez obzira na vlastite teškoće, pokazujući ljubav i požrtvovanost.

Osobe kojima se divimo mogu nam biti primjer za moralne odluke.

To mogu biti članovi porodice, nastavnici ili ljudi iz zajednice.

Koji postupak čini nekoga dobrim primjerom moralnog ponašanja?

Kako možeš slijediti njegov primjer u vlastitom životu?

Aktivnosti

1. Integritet u školskom životu

Date situacije treba da budu napisane svaka na posebnom papiriću:

- 1) Učenik A prepisuje domaći zadatak od svog druga i predaje ga nastavniku kao da je njegov.
- 2) Učenik B širi lažne glasine o drugom učeniku iz svog odjeljenja kako bi stekao popularnost među vršnjacima.
- 3) Učenik V je određen od strane nastavnika da učestvuje u grupnom projektu iz predmeta Prirodne nauke, ali iako ne učestvuje u radu, na kraju se potpisuje kao da je doprinio projektu.
- 4) Učenik G ne dozvoljava drugom učeniku da igra fudbal sa grupom jer mu je treći učenik obećao neku uslugu ako to učini.
- 5) Učenik D laže roditelje da je na testu dobio peticu kako bi mu dopustili da ide na rođendan kod druga.
- 6) Učenik Đ prepisuje domaći zadatak s interneta i predaje ga kao da ga je sam sastavio.
- 7) Učenik E pozajmljuje knjigu od druga, ali je gubi, a pred drugima tvrdi da ju je vratio.
- 8) Učenik Ž nalazi novčanik koji je ispao drugom učeniku i prisvaja ga nakon što se uvjeri da ga niko nije vidio.
- 9) Učenik Z najčešće kasni na dogovorene sastanke s prijateljima i uvijek izmišlja izgovore i obećava da će sljedeći put doći na vrijeme.

Podijelite se u devet grupa.

Svaka grupa izvlači po jedan papirić. Svaka grupa treba da utvrdi koje moralne vrijednosti nisu ispoštovane odredi koje osobine integriteta nedostaju kod učenika opisanog u „njihovoj“ situaciji osmisli i opiše još jednu situaciju iz školskog života u kojoj neki učenik pokazuje nedostatak neke druge osobine integriteta. Nakon predstavljanja urađenog pred cijelim razredom, vodite otvorenu diskusiju na sljedeća pitanja.

- a) Koje ljude smatramo moralnijima – one sa integritetom ili one bez njega? Zašto?
- b) Zašto je važno da ljudi imaju integritet? Kako integritet utiče na ugled osobe?
- c) Kako integritet utiče na međuljudske odnose i prijateljstvo među ljudima? Koji su izazovi u održavanju integriteta u današnjem društvu?

2) Primijeni znanje

Podijelite se u parove i obradite sljedeću situaciju:

Vidite kako grupa učenika zadirkuje vašeg školskog druga. Smiju se njegovoj odjeći i ismijavaju ga. Kako ćete postupiti u ovoj situaciji?

- a) Razgovarajte međusobno o tome šta smatrate ispravnim da se uradi u ovoj situaciji. Treba li da stanete u odbranu svog druga? Treba li da se priključite ismijavanju jer vam izgleda zabavno?
- b) Nakon diskusije, zapišite koje biste korake preduzeli i objasnite zašto. Da li biste reagovali? Da li biste otišli? Da li biste pokušali pomoći drugu da se osjeća bolje?
- c) Kako mislite da bi vaši postupci mogli uticati na vašeg školskog druga i na grupu koja ga zadirkuje? Kakve bi bile posljedice ako niko ništa ne preduzme?

Otkrio sam!

Osobe s integritetom imaju **veći ugled**. Vrlo često su izložene izazovima koji dovode u pitanje njihovu dosljednu posvećenost moralnim vrijednostima. Neophodno je da znaju kako uspješno odoljeti negativnim utjecajima.

Provjera znanja

1. Šta je moralno ponašanje?
2. Kako integritet utiče na odluke koje donosimo?
3. Kako ćeš postupiti ako pronađeš izgubljenog psa na ulici?
4. Koja je razlika između osobe sa integritetom i osobe bez integriteta?
5. Da li smatraš da postoje situacije u kojima je opravdano koristiti nemoralna sredstva da bi se postiglo moralno djelo? Obrazloži svoj stav konkretnim primjerima.
6. Dizajniraj plakat koji promoviše moralne vrijednosti i objašnjava značaj integriteta.

MORALNE NORME

- ▶ Šta bi se desilo ako bi svaki učenik u školi radio šta god želi?
- ▶ Šta ograničava njegovo ponašanje?

Za poticaj

Zašto treba da postoje pravila u školi?

Šta ću naučiti?

Šta su moralne norme i kako se razlikuju od zakona koje propisuje država.

Razmisli i razgovaraj

Razmisli kako se ponašaš prema svojim prijateljima, porodici i nastavnicima.

Ako uvijek govoriš istinu, pomažeš drugima i pokazuješ poštovanje, onda slijediš moralne norme.

Koje su posljedice kada ne slijediš moralne norme?

Pravila u zajednicama

Ljudi u društvu teže ostvarivanju svojih ciljeva: da steknu obrazovanje, pronađu posao, obezbijede sredstva za život, zabavljaju se i uspostave red. Pošto živimo i radimo u zajednicama, okruženi smo drugim ljudima i treba da vodimo računa o njima i uzimamo u obzir njihove potrebe. Suprotno tome, ako svi radimo šta želimo, ometaćemo jedni druge, nađiti jedni drugima i nećemo postići zajedničke ciljeve.

Da bi se izbjeglo takvo stanje, ljudi u svakoj zajednici imaju pravila prema kojima treba da se ponašaju. Svaka zajednica ima pravila koja važe za sve njene članove.

Pravila u zajednicama postavljaju ljudi i oni ih trebaju poštovati. Ako smatraju da pravila koja su uspostavljena nisu dobra ili potrebna, **moгу ih promijeniti.** Pravila mogu biti **napisana** ili **nenapisana.**

Dolazite na vrijeme, odnosno prije nego što film počne, kako ne biste smetali drugima koji ga već gledaju ustajanjem da biste stigli do svog mjesta.

Šta su moralne norme?

Da bismo uvijek postupali ispravno, potrebna su nam moralna pravila koja nazivamo moralne norme.

Moralne norme su nenapisana pravila koja nam pomažu da odlučimo šta je ispravno, a šta pogrešno. One se zasnivaju na moralnim vrijednostima kao što su poštenje, dobrota i poštovanje. Ove norme nisu zapisane kao zakoni, ali oblikuju naše ponašanje.

Riječ norma znači zahtjev, zapovijed šta se mora raditi, a šta treba izbjegavati u našem ponašanju ili u društvu. Moralne norme nalažu šta treba da se uradi, kao na primjer: „Pomaži, ne povređuj!“, „Poštuj prirodu i ne uništavaj je!“

U porodici, školi i drugim javnim mjestima postoje mnoga nenapisana pravila.

Srećemo ih dok rastemo (neka kasnije), prihvatamo ih kao svoje i trudimo se da ih poštujemo.

Ona određuju kako da se prikladno ponašamo prema drugim ljudima ili na javnim mjestima (npr. u pozorištu, sportskim objektima, kod doktora itd.). Ponekad natpisi ili oznake nam govore ova pravila, na primjer u javnom prevozu: ljudi treba da ustupe svoja mjesta osobama sa invaliditetom, starijim osobama i trudnicama.

Moralna pravila mogu se mijenjati u zavisnosti od duha vremena u kojem postoje (na primjer, u prošlosti djevojčicama nije bilo dozvoljeno da idu u školu, dok se danas obrazuju u većini država).

Najčešće, ova pravila odrasli usmeno prenose mladima i djeci. Djeca uče ova pravila posebno tokom odrastanja, kada shvataju posljedice svog ponašanja prema drugima u zajednici. Ova pravila važe čak i bez pisanih i zvanično donesenih propisa ili zakona. Određene moralne norme su ujedno i zakonski zabranjene, kao što su nasilje, krađa imovine i slično. Moralne norme nastaju na osnovu odabranih vrijednosti.

Aktivnosti

1) Podijelite se u pet grupa. Razmislite i osmislite 5–7 pravila za primjereno ponašanje u datoj situaciji.

Grupa 1: „Sportsko takmičenje“

Grupa 2: „Pozorište“

Grupa 3: „Školska ekskurzija“

Grupa 4: „Javni prevoz“

Grupa 5: „Sistematski pregled“

- a) Prezentujte pravila i razgovarajte o tome šta se dešava ako se neko ne pridržava pravila.
- b) Diskutujte koja od ovih moralnih pravila bi trebala da postanu pisani zakoni.

Moralne norme i zakoni

Moralne norme i zakoni su povezani, ali nisu isti. Zakoni su zvanična pisana pravila donesena od strane vlasti, a ako ih prekršiš, postoje posljedice kao što su novčane ili druge vrste kazne. Mnoga važna pravila su zapisana u raznim dokumentima, nazvanim, na primjer, propisi, statuti, kućni red, zakon.

Ova pravila predlaže određena zajednica ljudi ili njihovi predstavnici. Obično ih prihvata grupa ovlaštenih ljudi (na primjer, školski odbor, odbor vlasnika, ministar, skupština).

Pisani propisi obavezuju vozače i sve učesnike u saobraćaju kako treba da se ponašaju.

Moralne norme, s druge strane, se ne sprovode zakonom, one su nepisana pravila, ali društvo očekuje da ih ljudi poštuju. Na primjer: moralna norma je pomoći starijoj osobi da pređe ulicu. Ako to ne učiniš, nećeš biti uhapšen, ali ljudi te mogu smatrati bezobzirnim i nemoralnim. Moralne norme su se najčešće tokom historije pretvarale u zakonska pravila. Na primjer, moralna norma i zakonsko pravilo je da se ne krade. Onaj ko krade krši i moralne vrijednosti i zakon, te može snositi pravne posljedice i moralnu osudu.

Zakoni su najvažnija pisana pravila u zemlji koja važe podjednako za sve građane. Zakone donose poslanici u Skupštini. Zakoni propisuju: kako treba da postupamo, koja prava i obaveze imamo, kako rade institucije, kako se raspoređuju sredstva za zajedničke potrebe, kao što su, na primjer, čišćenje ulica, zdravstvo, obrazovanje.

Zaposleni koji rade u ugostiteljskim objektima za pripremu hrane moraju postupati u skladu sa higijenskim propisima.

BONTON

Bonton su pravila o tome kako da se ponašamo na ispravan način u različitim situacijama: za stolom tokom ručka, na različitim mjestima, u institucijama, sa različitim ljudima. Ljudi takode mijenjaju ova pravila tokom vremena.

Otkrio sam!

Moralne norme pomažu u stvaranju dobrog društva gdje ljudi međusobno imaju povjerenje i poštovanje. Iako one nisu uvijek nametnute zakonom, njihovo poštivanje čini nas boljim pojedincima i pomaže nam da živimo složno i u miru s drugima.

Etička riznica

„Radi ono što želiš da drugi rade tebi.“

„Ne radi ono što ne želiš da drugi rade tebi.“

– Zlatno etičko pravilo

Aktivnosti

Formirajte dvije grupe (grupa 1 i grupa 2) i organizujte debatu na temu:

„Da li sve moralne norme treba da postanu zakoni?“

- Grupa 1 brani stav da sve moralne norme treba da budu zakonski propisane.
- Grupa 2 brani stav da ne treba sve moralne norme da budu zakoni.

Tok debate:

Uvodni govori (po 1-2 minute):

- Grupa 1 objašnjava zašto podržava ovu ideju.
- Grupa 2 objašnjava zašto se ne slaže.

Glavni argumenti (po 2-3 minute);

- Svaka grupa iznosi 2 do 3 snažna argumenta sa primjerima.
- Argumenti treba da budu jasni i logični.

Kontrargumenti (po 2 minute);

- Svaka grupa pažljivo sluša i odgovara na argumente suprotne grupe.

Zaključni govori (po 1-2 minute);

- Svaka grupa ponavlja svoje najvažnije argumente
- Pokušaj uvjeriti publiku ili sudije.

Glasanje i evaluacija:

- Sudije odlučuju koja grupa ima bolje argumente.
- Svi dobijaju kratke povratne informacije o nastupu.

U školskim prostorijama zabranjeno je psihičko i fizičko nasilje.

Šta je psihičko nasilje?

To je nasilničko ponašanje, ponižavanje, ismijavanje ili na drugi način izazivanje uznemirenosti kod druge osobe.

Provjera znanja

1. Šta predstavljaju moralne norme?
2. Kako se regulišu odnosi među ljudima u društvu?
3. Da li treba poštovati moralna pravila? Objasni zašto.
4. Koje su posljedice za sve ako se ne poštuju moralne ili zakonske norme?
5. Zašto su neka moralna pravila u prošlosti bila prepreka za napredak žena?
6. Napravite istraživanje o moralnim normama koje štite ljudska prava.

ETIČKI KODEKS

Za poticaj

- ▶ Šta treba da sadrži jedan etički kodeks?
- ▶ Da li smatraš da svi učenici i nastavnici poštuju Etički kodeks škole? Zašto da/ne?
- ▶ Istraži Hipokratovu zakletvu, kako ona pomaže doktorima da budu poštteni i brižni prema svojim pacijentima?

Jesi li se ikada našao/la u situaciji u kojoj si morao donijeti odluku zasnovanu na nekom etičkom kodeksu?

Jesi li se osjećao pod pritiskom kada si postupio prema pravilu iz tog kodeksa?

Šta ću naučiti?

Koja je uloga etičkih kodeksa u različitim profesijama.

Razmisli i razgovaraj

Podijelite se u parove. Zamislite da ste u školi i vidite učenika kako krši školsko pravilo, na primjer, trči po hodnicima ili ne ostavlja mobilni telefon u kutiji/organizeru i igra omiljenu igru tokom časa.

- a) Šta treba da uradite? Razgovaraj s učenikom pored sebe o tome šta treba preduzeti.
- b) Da li biste podsjetili učenika na pravilo? Da li biste ga prijavili nastavniku?
- c) Zapišite vaš odgovor i objasnite zašto je važno poštovati školska pravila.

Šta je etički kodeks?

Etički principi zahtijevaju od ljudi da se uzdrže od neetičkog ponašanja, kao što su laganje, ogovaranje, krađa, nasilje, prevara i druge slične radnje. Pored toga, oni podstiču vrline poput iskrenosti, suosjećanja, lojalnosti i poštovanja ljudskih prava. Ovi standardi važe u svim sferama života i često se nazivaju kodeksima ponašanja.

Kodeksi su principi i vrijednosti koji vode ljude ili organizacije u njihovom ponašanju. Postoje specifični etički kodeksi za različite profesije, kao što su zdravstveni radnici, novinari, nastavnici, naučnici i biznis-zajednica. Također, postoje kodeksi ponašanja za učenike u školama, koji sadrže pravila koja svaki učenik treba da zna i primjenjuje.

Otkrio sam!

Etički kodeks je kao priručnik za pravilno ponašanje. Sadrži pravila i smjernice koje nam govore kako da se ponašamo u različitim situacijama da bismo bili poštteni, poštovani i odgovorni. To je zbirka principa, pravila i uputa koje definišu moralno ponašanje članova neke profesije ili zajednice. To je dokument koji objašnjava šta je prihvatljivo, a šta nije u odnosu na profesionalne obaveze i odgovornosti.

KODEKS PONAŠANJA UČENIKA

Učenik je dužan pravovremeno i redovno dolaziti na nastavu.

Učenik je dužan brinuti se o školskom prostoru i imovini.

Učenik je dužan voditi računa o higijeni u školi i neposrednoj okolini.

U školi učenik treba biti savjestan, odgovoran, s dužnim poštovanjem prema svima.

Učenici trebaju dolaziti uredni.

Na časovima učenik treba pažljivo slušati i pravovremeno i potpuno izvršavati školske obaveze.

Aktivnosti

- 1) Podijelite se u grupe. Pregledajte kodeks ponašanja vaše škole i odaberite jedan njegov dio za analizu.

Na primjer, jedan dio može biti posvećen **disciplini**, drugi **poštivanju prava**, a treći **medusobnoj suradnji**. Zatim razmislite i odgovorite na sljedeća pitanja:

- a) Zašto su ta pravila važna?
- b) Na koje načine ta pravila doprinose boljoj atmosferi i sigurnosti u školi?
- c) Koje se moguće posljedice mogu dogoditi ako se ta pravila ne poštuju?
- d) Prezentirajte svoje zaključke ostalim učenicima. Razgovarajte kako bi se određena pravila mogla primijeniti u školi i razmotrite koja biste pravila voljeli dodati ili promijeniti u kodeksu.

Etički kodeksi u različitim profesijama

Ljudi koji rade u različitim profesijama imaju važne odgovornosti i trebaju se pridržavati etičkih pravila kako bi postupali pravedno i pošteno. Na primjer:

1. Zdravstvo: Ljekari, medicinske sestre i drugi zdravstveni radnici suočavaju se s velikim odgovornostima u pogledu života i zdravlja pacijenata. Zato su etički kodeksi u zdravstvu ključni za osiguranje da zdravstveni profesionalci postupaju u najboljem interesu pacijenata, poštujući njihov integritet i obezbijede dostojno liječenje.

Glavni principi uključeni u ove kodekse: Poštovanje dostojanstva i prava pacijenata; čuvanje povjerljivosti medicinskih podataka; pružanje kvalitetne njege bez obzira na socijalni status, pol, rasu ili vjeru.

Ljekar mora osigurati najviši nivo njege kako bi očuvao zdravlje pacijenta.

2. Pravo: Advokati imaju zadatak zastupati interese svojih klijenata, ali i osigurati da njihovo djelovanje bude u okviru zakona i morala. Etički kodeks za advokate zahtijeva od njih da budu poštteni, da ne zastupaju klijente u slučajevima gdje postoji sukob interesa te da poštuju povjerljivost informacija dobivenih od klijenata. Principi poštenja, nezavisnosti i pravičnosti temelj su njihovog rada.

Između advokata i klijenta mora postojati odnos povjerenja, a ovo se može postići isključivo ukoliko advokat posjeduje lično dostojanstvo, poštenje i integritet.

3. Novinarstvo: Novinari imaju zadatak da informišu javnost i unapređuju rad vlasti i drugih institucija. Etički kodeks za novinare obavezuje ih da budu objektivni, tačni i nepristrasni u svom izveštavanju. On nalaže novinarima da iznose istinite informacije bez iskrivljavanja činjenica, da zaštite privatnost pojedinaca; da objavljuju izjave samo kada su potvrđene od strane pouzdanih izvora.

Novinarski etički kodeks osigurava povjerenje javnosti u medije.

4. Biznis i ekonomija: U biznisu, etički kodeksi se odnose na pitanja kao što su fer konkurencija, transparentnost u poslovanju i odgovornost za utjecaj biznisa na životnu sredinu i društvo. Kompanije koje se pridržavaju ovih kodeksa grade poverenje potrošača i investitora i sprečavaju nezakonite ili neprofesionalne aktivnosti.

5. Obrazovanje: Nastavnici treba da poštuju prava i dostojanstvo učenika, da obezbijede fer i pravične mogućnosti za sve i da stvore bezbjedno obrazovno okruženje. Treba da pokazuju profesionalni integritet, budu objektivni pri ocenjivanju i obezbude jednake šanse za sve učenike.

Učenik treba da ima jasnu predstavu o svojoj ulozi i položaju u porodici, školi i društvu.

Treba da poznaje svoja prava i obaveze i da se pridržava istih.

Otkrio sam!

Etički kodeksi su važna pravila koja pomažu u održavanju profesionalizma u svakom poslu. Oni ne samo da postavljaju pravedne i moralne standarde, već i grade povjerenje između profesionalaca i javnosti. Razumijevanje njihove važnosti i pravilna primjena su od suštinskog značaja za svakog mladog čovjeka koji razmišlja o svojoj budućnosti u bilo kojoj profesiji.

Provjera znanja

1. Šta predstavlja etički kodeks i koja je njegova uloga u različitim profesijama (kao što su zdravstvo, pravo, novinarstvo)?
2. Zašto je važno da se profesionalci u zdravstvu, pravu i novinarstvu pridržavaju etičkih kodeksa? Koje posljedice može imati nepoštivanje tih kodeksa?
3. Zamisli da si novinar i treba da napišeš izvještaj o važnom događaju. Koje principe i pravila iz etičkog kodeksa novinarstva bi slijedio da bi osigurao fer i objektivan izvještaj?
4. Pregledaj dio kodeksa tvog školskog sistema. Koja pravila smatraš najvažnijim i zašto se smatraju važnim za održavanje dobrih odnosa i discipline u školskom okruženju?
5. Izradi etički kodeks za učenike koji učestvuju u nekom školskom događaju. Koja pravila bi uključio da osiguraš profesionalan, pravedan i odgovoran pristup?
6. Misliš li da svi profesionalci slijede svoje etičke kodekse? Objasni šta utiče na njihovo poštivanje ili nepoštivanje etičkih standarda.

ULOGA RELIGIJE U ŽIVOTU LJUDI

Za poticaj

- ▶ Šta misliš, kakvo značenje ima za vjernike izreka: „Ako da Bog, biće dobro“?
- ▶ Pokušaj protumačiti zašto su nastale izreke u kojima se traži pomoć od Boga, na primjer: „Bože, sačuvaj nas od zla“ i „Ne daj Bože“.

Šta za tebe znači izraz
„Religija je most koji nas povezuje“?

Šta ću naučiti?

Kakva je uloga religije u životu ljudi. Na koje načine religija oblikuje moralnu svijest i ponašanje ljudi.

Razmisli i razgovaraj

U jednom malom selu, među planinama, živjelo je petoro djece: Ema, Muhamed, Sara, Ana i Tano. Oni su svaki dan igrali zajedno i bili najbolji prijatelji, iako su dolazili iz porodica različitih religija. Ema je bila hrišćanka, Muhamed – musliman, Sara – jevrejka, Ana – hinduistkinja, a Tano je bio budista.

Jednog dana, dok su igrali na livadi, počeo je puhati jak vjetar, nebo se zatamnilo i počela je kiša. Djeca su pobjegla pod jedno drvo i počela razgovarati o tome kako svaki od njih vjeruje u nešto posebno.

Ema je rekla: „Moja vjera mi daje snagu da se nosim s teškoćama, jer vjerujem u Božiju ljubav.“ Muhamed se nasmiješio i dodao: „Moja vjera me uči da budem dobar čovjek i da pomažem drugima. Allah mi daje mir.“ Sara je pogledala u nebo i rekla: „Mi, Jevreji, vjerujemo u pravdu i u to da treba da poštujemo svačiji život.“ Ana im je pričala: „U hinduizmu vjerujemo da svi treba da budemo smireni i da se trudimo da činimo dobra djela kako bismo poboljšali svoju dušu.“ Tano je tiho dodao: „Budizam nas uči da svi trebamo biti mirni i sretni i da kroz meditaciju možemo pronaći mir u sebi.“

Dok su razgovarali, djeca su osjetila da sve religije uče sličnim vrijednostima: ljubavi, miru i dobroti. Shvatili su da, iako imaju različita vjerovanja, svi teže istim vrijednostima.

„Religija je kao most koji nas povezuje i, umjesto da nam stvara razlike, čini nas jačim,“ rekla je Ema. Od tog dana, djeca su svakodnevno igrala zajedno, ali su i učila jedni od drugih o svojim različitim religijama, znajući da na kraju svi žele biti dobri i živjeti u miru.

PITANJA ZA RAZMIŠLJANJE:

- Šta ti je ostavilo utisak u ovoj priči? Šta si naučio iz nje?
- Šta misliš, kako religije pomažu ljudima kada su tužni ili imaju probleme?

Religija i smisao života

Religija je oduvijek igrala važnu ulogu u životu ljudi. Sama riječ religija znači nit koja povezuje. Religija je stara koliko i čovjek. Danas je religija, u različitim oblicima, rasprostranjena širom svijeta, u svim društvima i kulturama. Od djetinjstva do smrti, ljudi traže odgovore na različita pitanja. Osnovna pitanja odnose se na naše postojanje: Kako je nastao svijet i čovjek? Zašto je svijet stvoren? Zašto postoje život i smrt? Kako nastaju određeni prirodne pojave (gromovi, kiša, vjetrovi, poplave, zemljotresi i slično)? Odakle potiču dobro i zlo?

Tražeći odgovor na ova pitanja, čovjek počinje vjerovati kako bi smisleno shvatio ono s čim mora da živi. Religija ljudima pruža utjehu u teškim trenucima, pomaže im da shvate smisao života i usmjerava njihove moralne vrijednosti i ponašanja.

Čovjek nije prestao da se pita odakle dolazi i kuda ide.

U današnjem svijetu postoji mnogo religija, ali pet njih su najveće po broju sljedbenika i utjecaju koji imaju na kulture i društva.

Ljudi se često suočavaju s izazovima, boli i neizvjesnošću. U takvim trenucima, religija im može dati nadu i snagu da nastave dalje. Molitve, vjerski obredi i duhovna učenja pomažu vjernicima da se osjećaju povezani s nečim većim od sebe samih. Mnoge religije vjeruju u život poslije smrti, što im daje nadu da postoji nešto bolje nakon ovog života.

Utjecaj religije na moralne vrijednosti i ponašanja

Religija sadrži moralna učenja koja usmjeravaju ljude prema dobroti, poštovanju i poštenju. Na primjer, mnoge religije potiču ljude da budu ljubazni, da pomažu drugima i da opraštaju. Vrijednosti poput iskrenosti, odgovornosti i suradnje promiču se kroz vjerska učenja i prakse. Vjerske norme i pravila često utječu na to kako se ljudi ponašaju u društvu. U mnogim zajednicama, religija povezuje ljude i uči ih zajedništvu i solidarnosti.

Vjerovanja u Boga ili bogove pomažu u određivanju pravila i vrijednosti koje ljudi slijede. Za kršćane, na primjer, slijediti učenja Isusa i ljubav prema bližnjemu glavni je cilj i put do spasenja. Za muslimane, put do spasenja je kroz pokornost Allahu i slijedeći učenja poslanika Muhameda.

Otkrio sam!

Religija ima značajnu ulogu u životu ljudi, pružajući im utjehu, smisao i moralne smjernice. Bez obzira da li je neko religiozan ili ne, važno je razumjeti kako religija utiče na društvo i pojedince.

Aktivnosti

Razgledaj primjere iz velikih svjetskih religija.

(1) HRIŠĆANSTVO: Misijska Majke Tereze

Majka Tereza je posvijetila svoj život služeći siromašnima u Kalkuti, Indija.

Njezin rad je primjer za hrišćanske vrijednosti poput saosjećanja, nesebičnosti i ljubavi prema bližnjem. Ona je osnovala organizaciju Misionari milosrđa, koja pruža njegu i podršku onima kojima je potrebna.

(2) ISLAM: koncept zekata (dobročinstvo)

Zekat je jedan od pet stupova islama, koji zahtijeva od muslimana da daju dio svog bogatstva onima kojima je potrebno.

Ova praksa odražava islamske vrijednosti milosrđa, saosjećanja i pomoći manje srećnima. Muslimani se ohrabruju da dijele svoje bogatstvo sa siromašnima i onima koji se suočavaju s teškoćama.

Aktivnosti

(3) HINDUIZAM: posvećenost Mahatma Gandija

Mahatma Gandhi, istaknuta ličnost u indijskom pokretu za nezavisnost, zalagao se za nenasilni otpor (ahimsa) protiv ugnjetavanja. Njegova posvećenost nenasilju duboko je ukorijenjena u hinduiskim vrijednostima istine, nepovrijeđivanja i poštovanja svih živih bića.

(4) BUDIZAM: Dalaj Lama, dobitnik Nobelove nagrade za mir

Tenzin Ćaco, 14. Dalaj Lama, duhovni je vođa tibetanskog budizma. Poznat je po zalaganjima za ljudske vrijednosti i važnosti suosjećanja u poticanju individualnog i društvenog blagostanja. Godine 1989. dobio je Nobelovu nagradu za njegovu nenasilnu borbu za oslobađanje Tibeta i za brigu o globalnim ekološkim problemima.

Diskutujte o datim pitanjima:

- Kako religijske vrijednosti poput dobrote, pomaganja drugima i nenasilja mogu utjecati na ponašanje ljudi jedno prema drugome?
- Šta znači kada kažemo da nam religija može pomoći da postanemo bolji ljudi?

Provjera znanja

1. Kakvu ulogu religija ima u životu ljudi?
2. Koje vrijednosti se uče u različitim religijama? Koje dobre pouke ljudi uče iz religije?
3. Da li ljudi koji ne vjeruju u Boga mogu naučiti nešto dobro iz religija?
4. Možeš li podijeliti primjer kada je religija nekome pomogla?
5. Može li religija pomoći u rješavanju problema kao što su nasilje ili nepravda u društvu?
6. Ako možeš izmisliti novu važnu vrijednost koja će učiniti svijet boljim mjestom za život, koja bi to bila?

JUDAIZAM

Za poticaj

- ▶ Što možeš da otkriješ o historiji Jeruzalema?
- ▶ Da li poznaješ druga svetišta iz različitih religija? Koja?
- ▶ Kakvo bi bilo tvoje osjećanje ukoliko bi imao priliku da posjetiš ovo mjesto?

Šta već znam o religijama?

Šta ću naučiti?

Koje su osnovne karakteristike judaizma.

Razmisli i razgovaraj

Aleksej i David su bili školski drugovi i najbolji prijatelji. Jednog dana, David je pozvao Alekseja da pođe s njim i njegovom porodicom u sinagogu tokom Šabata.

Kada su stigli, primijetili su da ljudi nose **kipu** (malu kapu) i čitaju iz svetih knjiga. Nakon molitve, cijela Davidova porodica je sjela na večeru i razgovarala o važnim životnim vrijednostima.

Nekoliko sedmica kasnije, Aleksej je pozvao Davida na porodično slavlje. Ovog puta, David je bio taj koji je učio o novim običajima. Na kraju, obojica su shvatili da su, uprkos razlikama, poštovanje i prijateljstvo najvažniji.

- Poznaješ li neku osobu koja ima drugačiju vjersku tradiciju od tvoje?
- Kako možeš pokazati poštovanje prema vjerovanjima i tradicijama drugih ljudi?
- Zašto je važno učiti o različitim religijama i kulturama?

Judaizam

Judaizam je najstarija monoteistička religija na svijetu. To je prva religija u kojoj se vjeruje u samo jednog Boga (Jahve). U suštini judaizma je vjerovanje da postoji samo jedan Bog koji je stvoritelj i vladar cijelog svijeta. On sve vidi i sve zna. Na temeljima judaizma kasnije su nastali hrišćanstvo i islam. Judaizam je religija jevrejskog naroda.

Istorija ove religije stara je oko 4.000 godina, iz vremena kada su Jevreji bili nomadski narod poznat kao Hebreji i živjeli su na Bliskom Istoku. Ova religija ima oko 15 miliona sljedbenika širom svijeta. Učenje judaizma izloženo je u svetoj knjizi **Tanah** – „Jevrejska Biblija“, ili, kako je poznata hrišćanima, „Stari zavjet“.

Ko je osnivač judaizma?

Vjeruje se da je Abraham bio prvi Jevrej i osnivač judaizma. Istorija judaizma počinje s Abrahamom i Mojsijem, koji će izvesti svoj narod iz egipatskog ropstva preko Crvenog mora nazad u obećanu zemlju, Hanaan (današnji Izrael). Vjeruje se da je Bog otkrio Deset zapovijedi Mojsiju na planini Sinaj.

Avraham, prvi vođa Jevreja, rođen je u Uru, današnjem Iraku, oko 2000. godine prije nove ere.

Mojsije vodi izraelski narod preko mora.

Sveta knjiga Jevreja

Sveta knjiga Jevreja zove se **Tanah**. U njoj je zapisana istorija jevrejskog naroda. Njen najvažniji dio je Tora, odnosno prvih pet knjiga Biblije. Tu se nalaze zakoni, uključujući i Deset zapovijedi koje je Jahve-Bog dao Mojsiju.

U njima su opisani zakoni i upute (uključujući i Deset zapovijedi) prema kojima Jevreji treba da postupaju. Za njih su to Božiji zakoni, kao i za kršćane.

Druga značajna knjiga za vjernike judaizma je **Talmud**. U njoj su zabilježene misli i komentari rabina o sadržajima i poštovanju zakona. On sadrži mudre pouke i pravila o tome kako živjeti u skladu s dobrim vrijednostima i etikom.

Svitek Tore koji se čita s desna na lijevo i pokazivač – jad.

Davidova zvijezda

Simboli i molitva u judaizmu

Davidova zvijezda je važan jevrejski simbol. Ona datira iz srednjeg vijeka, ali danas stoji na nacionalnoj zastavi države Izrael. Drugi simbol judaizma je **menora**, koja predstavlja sedmokraki svijećnjak. Mjesto gdje Jevreji idu da se mole naziva se **sinagoga**. Sinagoge nisu samo mjesto za molitvu, već i za učenje, proslave i druženje.

Rabin – jevrejski vjerski učitelj i tumač Tore.

Istražite gdje se nalazila „Bet Jakov“, stara sinagoga u Skoplju.

Jevrejski praznici

Neki od vjerskih praznika su:

- **Jom Kipur** (Dan pomirenja) je praznik pokajanja i oprosta i najvažniji praznik jevrejske vjere. Ovaj dan je i dan žalosti zbog razaranja jerusalimskog Hrama 70. godine nove ere.
- **Pesah** (jevrejska Paska) je praznik u čast izlaska Izraelaca iz egipatskog ropstva.

Praznik Roš Hašana slavi jevrejsku Novu godinu.

- **Šavuot** ili **Pedesetnica** slavi se 50 dana nakon Pesaha i predstavlja podsjećanje na savez sklopljen na Sinaju i primanje Tore.
- **Hanuka** – svečanost koja traje osam dana i svakog dana se pali po jedna svijeća na menori. Ovaj praznik podsjeća Jevreje na pobjedu za samostalnost Judeje.

Aktivnosti

Istraživanje simbola judaizma (rad u grupi)

Radite u malim grupama. Pronađite sliku sa simbolom judaizma. Zatim istražite šta taj simbol znači. Razmislite o tome koliko je važan u judaizmu i šta on predstavlja za ljude koji vjeruju u ovu religiju. Tokom istraživanja, odgovorite na sljedeća pitanja:

1. Koji simbol imate na slici?
2. Šta znači taj simbol?
3. Ima li neko historijsko ili kulturno značenje?

Nakon što završite s istraživanjem, izaberite jednog člana grupe koji će pokazati simbol judaizma i objasniti njegovo značenje u ovoj religiji.

Otkrio sam!

Judaizam je najstarija monoteistička religija koja propovijeda vjeru u jednog Boga, Jahvea, i ima svetu knjigu Tanah. Važne ličnosti u historiji ove religije su Avram i Mojsije, a među najznačajnijim praznicima su Jom Kipur, Roš Hašana i Pesah. Simboli judaizma su Davidova zvijezda i menora, a religija se praktikuje u sinagogama i ima različite tradicije i običaje.

Provjera znanja

1. Ko je osnivač judaizma?
2. Objasni ulogu rabina u jevrejskoj zajednici.
3. Napiši kratak opis jednog praznika u judaizmu i uporedi ga s praznikom iz druge religije.
4. Analiziraj važnost Deset zapovijedi u jevrejskoj tradiciji i njihov utjecaj na druge religije.
5. Zamisli da si novinar. Napiši kratak članak o značaju vjerskih praznika u različitim kulturama.
6. Napiši pismo zamišljenom prijatelju jevrejske vjere, u kojem ćeš mu postaviti pitanja o njegovoj vjerskoj tradiciji.

KRŠĆANSTVO

- ▶ Da li ti je poznat lik sa slike i gdje si ga dosad vidio?
- ▶ S čime povezuješ ovaj lik?
- ▶ Koji su glavni praznici u kršćanstvu?

Za poticaj

Koja vrsta religije je kršćanstvo?
U šta vjeruju kršćani?

Šta ću naučiti?

Šta je kršćanstvo i u šta vjeruju kršćani.

Razmisli i razgovaraj

Šta je propovijedao Isus?

Kakav je utjecaj njegovog učenja na svakodnevni život ljudi?

Kršćanstvo je najrasprostranjenija religija na svijetu i ima monoteistički karakter. Temelji se na učenjima **Isusa Krista**, koji je živio prije otprilike 2000 godina. Prema kršćanskom vjerovanju, Isus Hrist je **Božji Sin**, poslan na Zemlju da oslobodi ljude od grijeha. On je osuđen na smrt, raspet na krst, ali prema kršćanskom učenju, **uskrsnuo je iz mrtvih**.

Kršćanstvo traži od vjernika da se kaju za svoje grijeha, da opraštaju i pokazuju ljubav i milosrđe.

Ko je osnivač kršćanstva?

Osnivač kršćanstva je Isus Krist, koji je rođen u Vitlejemu (gradu u današnjem Izraelu). Tokom svog života, zbog svojih riječi i djela, bio je osuđen na smrt od svojih protivnika i raspet na krst, na kojem je umro. Hrišćanska vjera uči da je on kasnije uskrsnuo iz mrtvih i na taj način pobijedio smrt. Prema Novom zavjetu, koji je dio svete knjige Biblije, postoji život poslije smrti za sve kršćane. Ovo je temelj kršćanstva.

Kršćani vjeruju da je Isus bio Kristos ili „spasitelj“ koji je došao da spasi ljudski rod, da ga oslobodi od svih patnji i uspostavi pravedan život. Iako je živio na Zemlji kao čovjek, kršćani vjeruju da je on Božiji Sin i nazivaju ga Božiji Čovjek (Bogoljubac).

Kršćani vjeruju u jednog Gospoda kojeg smatraju beskonačnim i vječnim. Oni vjeruju da je Bog jedan, ali se pojavljuje u tri božanske osobe: kao Bog Otac, Bog Sin i Bog Sveti Duh. Ovo se naziva **Sveto Trojstvo**.

Sveto Trojstvo se zasniva na tome da Bog Otac šalje svog Sina na Zemlju, gdje on dobija ljudski oblik. Kao Božiji Sin, Isus je došao na Zemlju da nas uči o ljubavi, pravednosti i opraštanju. Isus je istovremeno i Bog, poslan na Zemlju da spasi čovječanstvo. U kršćanstvu, Bog je svemoguć i vlada sa svime: nebom i zemljom.

Kršćanska crkva je bila ujedinjena do 1054. godine, kada se podijelila na istočnu i zapadnu, tj. pravoslavnu i katoličku crkvu, a u 16. stoljeću Pravoslavna crkva pod vodstvom Martinom Luterom odvojila se od Katoličke crkve. Unutar pravoslavne vjerske zajednice nastalo je nekoliko manjih zajednica, koje su bile vezane za pojedine narode (ruski, makedonski, grčki, srpski itd.).

Sveta knjiga kršćana

Sveta knjiga u kršćanstvu se zove **Biblija**. Biblija je zbirka svetih spisa, sama riječ „biblio“ znači knjige.

Sastoji se od dva dijela: **Starog zavjeta**, koji govori o stvaranju zemlje i jevrejskoj povijesti, i **Novog zavjeta**, koji govori o Isusovom životu i učenju. Novi zavjet napisali su Isusovi učenici, apostoli, od kojih su najvažnije četiri knjige koje se zovu Evandelja.

Glavna tema Novog zavjeta je Isus Krist (obećani Mesija Starog zavjeta) i osnivanje crkve. Novi zavjet počinje sa četiri Evandelja: prema Mateju, prema Marku, prema Luki i prema Ivanu. Oni se bave rođenjem, životom, smrću, uskrsnućem i uzašašćem Isusa Krista.

različiti uglovi prikazuju najveći i najvažniji događaj u povijesti - dolazak Bogočovjeka.

Novi zavjet sadrži 27 knjiga i napisan je na starogrčkom.

Sveta knjiga kršćana

Biblija na makedonskom jeziku

Simboli i molitva u kršćanstvu

Krst podsjeća kršćane da je Isus umro za njih kako bi bio spašen. To je glavni kršćanski simbol.

Ostali kršćanski simboli uključuju ribarski brod, goluba i ribu.

„Dijete s golubicom“ Pabla Picassa. Golub je simbol Svetoga Duha i mira.

Mjesto za molitvu kod kršćana naziva se **crkva**.

Crkve su često izgrađene u obliku **krsta**, sa oltarom okrenutim prema istoku. Kršćanstvo uključuje obožavanje Boga kroz **muziku, govor, čitanje pisama**, razne **molitve, propovijedi** i druge svete rituale.

Crkva Sv. Nikole „Jovan Kaneo“ - Ohrid

Hrišćanski praznici

Glavni vjerski praznici u hrišćanstvu su:

- **Božić**, praznik u znak sjećanja na rođenje Isusa Krista.
- **Uskrs** je najvažniji kršćanski praznik. Na ovaj dan kršćani slave Isusovo uskrsnuće iz mrtvih i nadu u vječni život.
- **Pedesetnica** ili **blagdan Svetoga Duha**. U 50. dan nakon Uskrsa, kršćani slave dolazak Svetoga Duha.

- **Pročka** ili **Velika pročka** – je dan u kršćanstvu uzajamnog opraštanja između vjernika prije početka uskršnje korizme.
- **Uznesenje Blažene Djevice Marije ili Velika Bogorodica** – je značajan kršćanski praznik. Kršćani vjeruju da je, poput Isusa, Djevica Marija uskrsnula nakon smrti i otišla u nebo, i dušom i tijelom. Otuda i naziv Uznesenje, što znači uspon.

Otkrio sam!

Kršćanska vjera zahtijeva od vjernika da se pokaju za svoje grijehе i oprostе drugima. Ova vjera ima snažne etičke elemente koji pokazuju pojedincu kako se ponašati prema drugim ljudima. Bog zahtijeva od ljudi da budu pravedni, milosrdni i predani miru. Kršćanska vjera propovijeda ljubav prema ljudima i prema svemu što je ljudsko

Aktivnosti

Podijelite u pet grupa. Istražite i pripremite jednu prezentaciju o kršćanstvu . U svakoj prezentaciji, kroz tekst i slike, prezentujte odgovore na jedno od sljedećih pitanja:

1. Kako se zovu oni koji vjeruju u Isusa Krista?
2. Koji su simboli kršćanstva?
3. Što je Biblija i od čega je napravljena?
4. Koje je središnje učenje u kršćanstvu?
5. Koji su najvažniji praznici u kršćanstvu i koje događaje obilježavaju?

Za svaku prezentaciju, napravite naslovnu stranicu i odgovarajuće ilustracije. Zatim, na osnovu svih prezentacija, možete napraviti i kviz.

Provjera znanja

1. Ko je bio osnivač kršćanstva?
 2. U šta kršćani vjeruju?
 3. Objasnite univerzalne vrijednosti Kristovog učenja.
 4. Objasnite je li Isus živio u skladu s onim što je propovijedao.
 5. Razmislite o tome kako se Isus razlikovao od drugih povijesnih ličnosti.
- Prema kršćanstvu, objasnite kako bi se vjernici trebali ponašati da bi bili spašeni.

ISLAM

- ▶ Pogledaj ovu sliku, šta primjećuješ? Da li ti je poznata?
- ▶ Koji su objekti da znaš gdje se ljudi okupljaju na molitvu?

Za poticaj

Šta znam i želim da znam o islamu?

Šta ću naučiti?

Koje su osnovne karakteristike islama.

Razmisli i razgovaraj

Jana i Teuta imaju 12 godina i pohađaju istu osnovnu školu u Skoplju. Upoznali su se na zajedničkoj umjetničkoj radionici održanoj u njihovoj školi.

„U početku nisam bila sigurna hoću li upoznati nove prijatelje, ali sada mi je jako drago što sam učestvovala u radionici. Tako smo upoznali Teutu i od tada smo dobri prijatelji. Naučili smo mnogo jedna o drugoj - o našim praznicima, običajima i sličnostima među nama“, kaže Jana.

- Imate li ovakve aktivnosti u vašoj školi?
- Koje su najvažnije prednosti takvih zajedničkih aktivnosti?

ISLAM

Islam je druga najmnogobrojnija religija na svijetu sa milionima sljedbenika u više od 120 zemalja. Riječ islam je arapskog porijekla i znači pokoravanje Božijoj volji. Islam je nastao početkom 7. vijeka na Arapskom poluostrvu, a osnovao ga je poslanik **Muhammed** između 610. i 632. godine.

Osnivač islama - Muhammed se smatra najvećim i posljednjim poslanikom. Oni vjeruju da postoji samo jedan Bog, koji se zove Allah. Islam je glavna religija na Bliskom istoku, Aziji i Sjevernoj Africi. Islam je izrazito monoteistička religija. Sveta knjiga islama je Kur'an u kojoj su zapisane riječi Muhammeda. Muslimani jako cijene moralni život. U srcu islama je pet stubova vjere, među kojima je dobronamjernost (zekat) - obaveza vjere Muslimani da pomognu siromašnima.

Šarena džamija u Tetovu

Muslimani se mole

Sveta knjiga islama

Muslimansko sveto pismo je **Kur'an**, za koji se vjeruje da sadrži tačne Allahove riječi koje su objavljene Muhammedu. Muhammed je svaki ajet prenosio usmeno svojim sljedbenicima, koji su ih potom zapisivali na sve što su mogli pronaći – na kamenje ili koru drveta.

Nakon Muhammedove smrti oni su sakupljeni u jednoj knjizi. Muslimanska vjerovanja i običaji se nalaze u ovoj knjizi. Muslimani se prema Kur'anu odnose sa velikim poštovanjem jer vjeruju da im daje detaljne savjete o tome kakav život Allah želi da vode. Sadrži 114 dijelova (sure) i prethodi mu ritual pranja ruku.

Kur'an -
Sveta knjiga
muslimana

SIMBOLI I MOLITVA U ISLAMU

Polumjesec sa zvijezdom je simbol islama. Muslimanska bogomolja se zove **džamija**. Džamije često imaju zakrivljeni krov, bez slika ili skulptura. Ukrašene su riječima iz Kur'ana na arapskom. Muslimani se mogu moliti bilo gdje, pod uvjetom da nađu čisto mjesto i prostirku.

Simbol

Polumjesec sa
zvijezdom je simbol
Islama.

Plava džamija u Istanbulu

Osim što je mjesto molitve, džamija služi i kao društveni centar, a tu je i učionica u kojoj djeca uče čitati i recitirati Kur'an. Kada muslimani idu u džamiju, oni skidaju cipele kao znak da su čisti za molitvu.

Muslimanski praznici

Neki od vjerskih praznika su:

- **Ramazan (Ramazan-Bajram)** – Vrijeme kada muslimani poste tokom dana. Muslimani vjeruju da su vrata raja otvorena i da su vrata pakla zaključana tokom mjeseca Ramazana.
- **Fitr-Bajram** – Označava kraj ramazanskog posta. Na ovaj dan, hodočasnici odlaze u džamiju i u domovima se priprema svečani ručak.
- **Hidžra** – Događaj iz 622. godine kada počinje brojanje muslimanskog kalendara. Muslimani svake godine slave Novu hidžretsku godinu.
- **Bajram** – Praznik koji se slavi tokom hadža, hodočašća u Meku.

Aktivnosti

Koji od pet stubova islama je prihvatljiv i za kršćane?

Radite u grupama i istražite pet stubova islama. Zatim odgovorite na sljedeća pitanja:

- Što mislite, koji od ovih pet stupova kršćani mogu prihvatiti?
- Koje sličnosti i razlike možete primijetiti između kršćanstva i islama u vezi s ovim stubovima?
- Kako se neki od ovih stupova uspoređuju s kršćanskim praksama i vrijednostima?

Zatim predstavite svoju analizu i razgovarajte o tome kako nam razumijevanje različitih religijskih praksi može pomoći da budemo otvoreniji i poštujemo ljude s različitim uvjerenjima.

Otkrio sam!

Islam je druga najveća religija na svijetu, koju je osnovao poslanik Muhammed u 7. stoljeću, i propovjeda vjeru u jednog Boga, Allaha. Muslimani slijede Kur'an, koji sadrži riječi objavljene Muhammedu, a vođene su sa pet stubova vjere: vjera u Boga, molitva, milosrđe, hodočašće i post. Namaz se obavlja pet puta dnevno i obično se održava u džamiji, u kojoj nema ikona, a muslimani se mole okrenuti prema Meki.

Provjera znanja

1. Ko je bio osnivač islama?
2. Kako islamske vrijednosti pomaganja drugima utiču na odnose među ljudima?
3. Usporedite islamski post (saum) s kršćanskim postom.
4. Koje su sličnosti i razlike između molitvi u islamu i u drugim religijama?
5. Misli li da post kao vjerska praksa ima pozitivan utjecaj na vjernike? Objasnite zašto.
6. Napišite dijalog između dva prijatelja iz različitih religija koji razgovaraju o svojim vjerskim praksama.

HINDUIZAM

- ▶ Zna li za neka vjerovanja s Dalekog Istoka?
- ▶ Kako se zovu religije koje povezujuete sa istočnjačkim vjerovanjima?

Za poticaj

Sri Maha Mariaman, Tajland

Kako se zove sistem vjerovanja koji je karakterističan za Indiju?

Šta ću naučiti?

Šta je hinduizam i hindusi u šta vjeruju.

Razmisli i razgovaraj

Da li je hinduizam samo sistem vjerovanja ili je to također način života? Šta nam opisuje tekst ispod?

Hinduizam je religiozna kultura, duhovna i intelektualna potraga za pronalaženjem mira i duhovne i društvene harmonije. Osnova hinduizma su etička učenja kao što su ljubaznost, istinitost, gostoljubivost, poštovanje porodice, starijih i roditelja.

Riječ „Hindu“ potiče iz perzijskog jezika i označava stanovnika Indije. Najraniji tragovi hinduizma pojavljuju se kod civilizacije Inda, koja je doživjela procvat u periodu između 2500. i 1500. godine prije nove ere, duž obala rijeke Ind, koja danas protiče kroz današnji Pakistan.

Slika više bogova
(Brama, Višnu, Šiva)

Termin „hinduizam“ se odnosi na većinsku religiju indijskog potkontinenta. To je religija sa historijom dužom od pet hiljada godina. Hinduizam nema jednog osnivača, ali se postepeno razvijao tokom vremena pod utjecajem mnogih ljudi. Danas, osim u Indiji, hinduizam je široko rasprostranjen u drugim susjednim zemljama.

U hinduizmu postoje različita vjerovanja o bogovima - neki ljudi obožavaju samo jednog boga, drugi više, dok neki ne vjeruju ni u jednog.

Mnogi hinduisti vjeruju u univerzalnog Boga, Brahmu, koji se može obožavati u različitim oblicima. Na primjer, Bog može biti prikazan kao dijete, prijatelj, kralj, majka, u muškom ili ženskom obliku, a ponekad i u nečovječnim formama. On može biti predstavljen putem slika (ikona) ili statua.

U hinduizmu, mnogi ljudi vjeruju u više bogova, ali u isto vrijeme vjeruju da su svi ti bogovi, u stvari, dio jednog jedinog Boga. Neki od najpoznatijih hinduističkih bogova su:

- **Brahma** - bog koji je stvorio svijet;
- **Višnu** – bog koji čuva svijet;
- **Šiva** je bog uništenja i transformacije.

Prema ovoj religiji, nakon smrti duša se preseljava – **reinkarnira** – u novo ljudsko ili životinjsko tijelo. Život koji će neko dobiti u sljedećem rođenju zavisi od djela koja je učinio u prošlosti, a to se naziva **karma**. Glavni cilj hinduista je da se spasi, tj. oslobode iz ovog ciklusa ponovnog rađanja i umiranja. Cilj je konačno oslobođenje i sjedinjavanje s Bogom, što se može postići na četiri načina: putem znanja, putem ljubavi, putem rada i putem duhovnih vježbi (joge).

Sveto pismo

Najstariji sveti spisi u hinduizmu nazivaju se **Vede**. Oni sadrže informacije o drevnoj historiji, bogovima, vjerskim obredima, svećenicima (brahmanima) i o prošlosti Indije. Napisani su na jeziku sanskrtu (riječ znači „profinjen“), koji danas govore obrazovani ljudi. Neki od najpoznatijih hinduističkih epova su **Ramajana i Mahabharata**, u kojima su glavne teme spasenje svijeta i vječna borba između dobra i zla.

Prema hinduističkim shvatanjima, svetost je sveprisutna i ne nalazi se samo u hramovima i osvećenim statuama, već i u prirodi – u kamenu, drvetu, planinama i rijekama. Indijska rijeka Ganges smatra se svetom i simbolizira beskonačnost.

Hram Akshardham u New Delhiju je veliki kompleks posvećen hinduističkoj kulturi i duhovnosti.

Simbol

Aum (ॐ) ili Om, najpoznatiji simbol hinduizma.

Vjernici se kupaju u rijeci Ganges vjerujući da će im voda očistiti grijeha.

Praznici

Hinduistička kalendarska godina obilježena je nizom vjerskih svečanosti. Svečanosti se održavaju nošenjem kipa božanstva kroz grad ili selo, nudeći poklonicima priliku da ga vide u svojoj njegovoj ljepoti i slavi.

Aktivnosti

1) Pročitaj i odgovori na pitanja.

Podijelite se u pet grupa. Svaka grupa treba pripremiti prezentaciju o hinduizmu. U svakoj prezentaciji, kroz tekst i slike, pokažite odgovore na jedno od sljedećih pitanja:

1. Šta znamo o pripadnicima hinduizmu?
2. Kako se nazivaju vjerski objekti karakteristični za hinduizam, kako izgledaju i šta se u njima dešava?
3. Koje su svete knjige u hinduizmu?
4. Šta je Brahma/Šiva/Višnu u hinduizmu?
5. Prema vjerovanju, šta se dešava s ljudima nakon smrti u hinduizmu?

Za svaku prezentaciju, napravite naslovnu stranicu i odgovarajuće ilustracije. Zatim, na osnovu svih prezentacija, možete napraviti i kviz.

Otkrio sam!

Hinduizam je indijska religija, jedna od tri najveće religije na svijetu, sa 1,2 milijarde sljedbenika, ili 16% svjetske populacije, čiji se sljedbenici nazivaju hindusima. Hinduizam nije samo religija, već i kultura i način života.

Većina savremenih hinduista slijedi vjerovanje da postoji samo jedan Bog, Brahma, koji se može pojaviti u različitim oblicima.

Provjera znanja

1. Odakle potječe hinduizam i gdje je najrasprostranjeniji?
2. Kako se zovu hinduistički vjernici?
3. U koji Bog i bogove hindusi vjeruju?
4. Šta je vjerovanje u reinkarnaciju?
5. Koja je svrha migracije duša?
6. Objasni zašto hinduizam znači više od religije?

BUDIZAM

- ▶ Jeste li čuli ili možda znali tko je bio Buda?
- ▶ Mislite li da postoji vjerovanje u Buda kao duhovnog vođu?

Za poticaj

Buda

Koja religija je dominantna u Kini?

Šta ću naučiti?

Šta je budizam i u šta vjeruju budisti.

Razmisli i razgovaraj

Da li je budizam samo sistem vjerovanja ili je i način života?

Šta nam opisuje tekst ispod?

Šta misliš o shvatanju Bude da ništa nije trajno? Objasni svoj stav.

Budizam je jedna od velikih svjetskih religija, koja je nastala iz učenja Bude. Buda, odnosno Sidarta Gautama, rođen je oko 560. godine prije nove ere u bogatoj porodici. Tokom vremena, napustio je svoj dom i počeo putovati, pri čemu je shvatio da se svijet stalno mijenja i da ljudi pate jer njihove želje često ostaju neispunjene. Oni teško prihvataju da ništa nije trajno, pa čak ni najveća zadovoljstva i sreća nisu trajni.

Buda Daibucu, Kamakura, Japan.

Ova statua Amitabha Bude, izrađena od bronce, visoka je 11,40 m i teži 93 tone

Budizam

Prema budističkim učenjima, osoba može biti oslobođena patnje ako napusti vezanost za prolazne stvari, kao što su želje, ljudi i materijalna dobra. To se postiže dubokim razmišljanjem o prirodi svijeta, meditacijom - tehnikom koja pomaže smiriti um i razmisliti o smislu života i postojanja.

Kao i u hinduizmu, budizam uči da se duša reinkarnira nakon smrti, tj. da se može ponovno roditi u novom tijelu. Ako činimo dobra djela u životu, sljedeći život će biti bolji. To je povezano s karmom - principom da naša djela utječu na buduće živote.

Krajnji cilj u budizmu je postizanje **nirvane** - stanja potpunog mira i oslobođenja od ciklusa stalnog ponovnog rađanja.

Sveto pismo

Jedan od najvažnijih svetih tekstova u budizmu je **Tipitaka** (Tri koša), gdje su sakupljena Budina učenja napisana nakon njegove smrti.

Tipitaka (Tri koša)

Simboli

Točak darmata

Lotosov cvijet

Simboli i vjerski objekti

Točak darma je jedan od najprepoznatljivijih simbola budizma. Drugi prepoznatljiv simbol je **lotosov cvijet**, koji simbolizira mogućnost prosvjetljenja za svakog pojedinca.

Budistički hramovi često služe kao samostani za monahe, ali većina vjernika obavlja svoje vjerske obrede u kućnim uslovima.

Borobudur u centralnoj Javi, najveći budistički hram u svijetu.

Praznici

Budisti slave mnoge praznike, od kojih većina obilježava važne događaje u Budinom životu. Datumi praznika su zasnovani na lunarnom kalendaru i često variraju ovisno o zemlji i tradiciji.

Vesak – Dan punog mjeseca u mjesecu maju smatra se najvećim budističkim praznikom. Na ovaj dan se slavi rođenje, prosvjetljenje i smrt Bude, ili nirvane. Tradicionalno, na ovaj dan, prije zore, budisti se okupljaju u hramovima, svečano podižu zastavu i pjevaju u čast Bude, njegovih učenja i učenika. Nakon toga se pale svijeće, donose cvijeće i tamjan, pjevaju mantrе, vjernici meditiraju i ostavljaju darove u hramovima za siromašne.

Aktivnosti

Podijelite u pet grupa. Svaka grupa treba pripremiti prezentaciju o budizmu. U svakoj prezentaciji, kroz tekst i slike, pokažite odgovore na jedno od sljedećih pitanja:

1. Kakav stil života imaju budisti?
2. Koji su najveći praznici u budizmu i koji je njihov značaj?
3. Što meditacija znači za budiste?
4. Šta je mandala i šta ona znači?
5. Šta nirvana znači u budizmu?

Za svaku prezentaciju, napravite naslovnu stranicu i odgovarajuće ilustracije. Zatim, na osnovu svih prezentacija, možete napraviti i kviz.

Otkrio sam!

Budisti vjeruju da je ljudski život ciklus patnje i ponovnog rođenja, ali da je postizanjem stanja prosvjetljenja (nirvane) moguće zauvijek pobjeći iz tog ciklusa. Siddhartha Gautama, Buda, bio je prva osoba koja je dostigla ovo stanje prosvjetljenja. Budizam nije jedinstvena religija - postoje različiti oblici kao što su kineski, japanski, tibetanski i indijski budizam.

Provjera znanja

1. Odakle potiče budizam?
2. Ko je bio Buda?
3. Šta je karma?
4. Može li se prema budizmu čovjek osloboditi patnje i kako?
5. Koji je krajnji cilj budizma?

UTJECAJ RELIGIJE NA FORMIRANJE OSJEĆAJA ZAJEDNICE

- ▶ Možete li podijeliti primjer iz religije gdje praznici imaju posebno značenje za zajednicu?
- ▶ Objasnite zašto su ti praznici važni ljudima koje slave.

Za poticaj

Na koji način ljudi u jednoj religiji pomažu jedni drugima?

Šta ću naučiti?

Kako religija utiče na formiranje osjećaja zajednice u različitim kulturama.

Razmisli i razgovaraj

- Postoje li neki vjerski običaji u vašoj porodici koje su vam prenijeli baka i djed ili roditelji? Možete li podijeliti primjer?
- Šta misliš, mogu li vjerski praznici pomoći zbližavanju porodice? Šta radite zajedno za vrijeme praznika?

Religija ima dubok utjecaj na formiranje osjećaja zajednice i na kulturu, običaje i tradiciju ljudi. U mnogim slučajevima, religija ujedinjuje ljude, daje im osjećaj pripadnosti i pomaže im da stvore snažne veze s drugim ljudima koji dijele ista uvjerenja. Kako slave važne događaje u životu i kako se ponašaju u zajednici.

Osjećaj zajedništva

Religija često pomaže u stvaranju jakih zajednica. Na primjer, u hrišćanstvu se ljudi koji vjeruju u istu religiju često okupljaju na molitvu u crkvi. Tamo se mole i dijele svoja iskustva s drugima. To nije samo duhovno iskustvo, već i društveno, jer se ljudi međusobno upoznaju i uče kako podržavati jedni druge. Slično je i u islamu gdje se ljudi okupljaju u džamiji na molitvu i slave praznike kao što su Ramazan i Kurban Bajrama. Ti događaji zbližavaju ljude i stvaraju snažne veze među njima.

Religija i kultura

Religija ima dubok utjecaj na kulturu različitih naroda. Na primjer, mnogi praznici i običaji su povezani s vjerskim uvjerenjima. U kršćanstvu, **Božić** i **Uskrs** su važni praznici koji obilježavaju rođenje i uskrsnuće Isusa Krista. Tokom ovih praznika, ljudi se okupljaju sa svojim porodicama i prijateljima, i običajima, kao što su farbanja jaja ili pripremanje tradicionalnih jela. Oni su veoma važni.

U islamu, važni datumi su praznik **Ramazan** i proslava **Kurban Bajrama**. Tokom Ramazana, muslimani poste od zore do zalaska sunca, a nakon završetka posta okupljaju se na zajednički iftar (večeru). Kurban Bajram je praznik kada muslimani žrtvuju životinju i dijele meso siromašnima. Ove prakse stvaraju osjećaj solidarnosti i bliskosti među vjernicima.

U hinduizmu, **festival Divali**, koji obilježava pobjedu svjetla nad tamom, slavi se uz ukrase, svjetlom i poklonima. Praznik **Holi**, festival boja, je vrijeme kada ljudi dijele radost i ljubav jedni s drugima.

Religija i tradicija

Religija igra važnu ulogu u formiranju tradicija. U judaizmu su tradicije kao što je **Šabat** vrlo važne. Svakog petka navečer porodice se okupljaju kako bi započele vikend i proslavile Šabat. Ovo je vrijeme kada se porodice okupljaju i jačaju svoje veze. Druge važne tradicije su **bar** i **bat micva**, koje označavaju prelazak mladosti iz djetinjstva u odraslu dob.

Proslava Božića

Svečani sto za Ramazanski bajram

Proslava Šabata

Otkrio sam!

Religija stvara osjećaj zajednice i snažno utiče na kulturu i tradiciju. Vjerski festivali i rituali ujedinjuju ljude i pomažu u očuvanju kulturnog naslijeđa. Poštovanje različitih tradicija gradi toleranciju i međusobno razumijevanje.

Etička riznica

Ideja o Bogu kao kolektivnoj vrijednosti,
Služi za ujedinjenje grupe.

- Emil Dirkem

Aktivnosti

Podijeljeni u grupe, istražuju kako religije utiču na ljudsku kulturu, običaje i tradiciju. Svaka grupa bira listić na kojem je napisana određena religija i praznik (običaji, tradicije) povezani s njim i njegovim obilježavanjem:

- 1) Kršćanstvo: Božić (kršćanska tradicija, slavljenje Isusovog rođenja, kako to utječe na božićne običaje i tradicije širom svijeta, uključujući scene rođenja, pjesme i darove);
- 2) Islam: Ramazan širom svijeta (kako muslimani širom svijeta poštuju post tokom mjeseca Ramazana, kako prakticiraju zajedničke molitve, koji su običaji, šta su iftarski obroci i noćne molitve, i kako to stvara osjećaj zajedništva);
- 3) Hinduizam: Dijali – Festival svjetla (kulturni značaj Dijalija, hinduističkog festivala svjetla, kako se slavi paljenjem uljanih svijeća, vatrometa i razmjene poklona, i kako okuplja hinduističke zajednice);
- 4) Budizam: Meditacija i vježbanje svjesnosti (meditacija, zašto je postala kulturni trend danas, kako promovira unutrašnji mir i lični rast);
- 5) Judaizam: Pasha (što znači, tradicionalna jela i rituali koji su uključeni, kada se slave, kako jača veze jevrejske zajednice i čuva kulturne tradicije).

Nakon prezentacije, razgovarajte o ovim pitanjima:

- Kako praznici utiču na kulturu i tradiciju religije?
- Zašto je važno poštovati praznike i običaje drugih?

Provjera znanja

1. Koji su najvažniji praznici u kršćanstvu i koji su događaji u Bibliji povezani ?
2. Zašto su praznici, poput Božića ili Ramazana, toliko važni za zajednice?
3. Kako praksa Ramazana zbližava muslimane i zašto im je to važno ?
4. Kako različite religije slave svoje praznike? Što vidite kao slično ili različito?
5. Napravite kratak plan za proslavu vjerskog praznika u vašoj zajednici. Koja je tradicija i koji su običaji važni? Uključite običaje i tradiciju te religije.

MEĐURELIGIJSKI DIJALOG I PRAVO NA SLOBODU VJEROISPOVIJESTI

- Kada upoznate osobu iz druge religije, kako se osjećate u vezi razgovora?
- Osjećate li se iznenađeno, sramežljivo ili možda znatiželjno?

Za poticaj

Zašto je važno da ljudi različitih religija surađuju?

Šta ću naučiti?

Šta je religijska sloboda? Šta je međureligijski dijalog i kako međureligijski dijalog doprinosi miru.

Razmisli i razgovaraj

Što mislite o ovom odlomku iz Ustava naše države:

„Sloboda vjeroispovijesti znači da je svako slobodan prakticirati svoju vjeru ili uvjerenje, bilo javno ili privatno?“

Šta znači vjerska sloboda?

Jedno od osnovnih ljudskih prava je mogućnost da se prihvati određena religija ili da se uopšte ne vjeruje. Ljudi koji vjeruju u bogove ili božanstva nazivaju se **teisti**. Oni koji ne vjeruju u postojanje boga ili božanstva nazivaju se **ateisti**.

Religija je lični izbor svakog čovjeka i veoma je važan aspekt njegovog života. Pravo na vjersku slobodu znači da svaki čovjek ima pravo da vjeruje u šta želi, da praktikuje svoju religiju ili da ne vjeruje u ništa, bez straha od diskriminacije, nasilja ili progona. **Vjerska sloboda** znači da niko ne može biti prisiljen da vjeruje u nešto što ne želi. Sloboda uvjerenja znači da svako ima pravo da izabere u šta će vjerovati.

Otkrio sam!

Vjerska sloboda je dio ljudskih prava. Ljudska prava su osnovna prava koja su zajamčena svakom čovjeku, bez obzira na njegovo porijeklo, vjeru, pol ili uzrast. Ta prava uključuju pravo na život, pravo na obrazovanje, pravo na izražavanje i, naravno, pravo na vjersku slobodu.

Važnost međureligijskog dijaloga u osiguravanju mira i stabilnosti u savremenom društvu

Zašto je međuvjerski dijalog važan?

U današnjem svijetu, religija igra važnu ulogu u životima mnogih ljudi. Ponekad, razlike u vjerovanjima mogu dovesti do sukoba, ali kada ljudi različitih religija razgovaraju i razumiju jedni druge, oni mogu izgraditi mir i poštovanje. **Međureligijski dijalog** znači razgovore između ljudi koji slijede različite religije. Cilj je učiti jedni od drugih, razumjeti razlike i pronaći zajednički jezik. U ovom dijalogu važno je slušati sva mišljenja i poštovati razlike.

Iftarska večera, Ohrid 2017. Ova večera je organizirana u duhu zajedništva i solidarnosti.

Ljudi koji poznaju svete knjige svojih bližnjih, poštuju, razumiju jedni druge i pomažu jedni drugima u svom duhovnom životu.

Kako međureligijski dijalog doprinosi miru?

Međureligijski dijalog znači razgovor i razumijevanje između ljudi koji slijede različite religije. Ovaj dijalog može pomoći u rješavanju sukoba između različitih vjerskih grupa. Kada su ljudi otvoreni za raspravu o svojim razlikama, mogu pronaći načine da riješe razlike na miran način. To je vrlo važno na mjestima gdje žive ljudi različitih religija. Dijalog pomaže u smanjenju napetosti i ohrabruje ljude da se povežu i žive u miru.

Kako religije mogu pomoći u dijalogu?

Religije same po sebi uče o važnosti mira, ljubavi i poštovanja prema drugima. U kršćanstvu, na primjer, Isus Krist uči da trebamo poštovati svoje bližnje, bez obzira na njihovu vjeru. U islamu, prorok Muhammed govori o važnosti mira i tolerancije. U budizmu postoji princip nenasilja, koji uči da sva živa bića treba poštovati.

Kada se ljudi usredotoče na zajedničke principe mira i ljubavi, mogu izgraditi zdrave i trajne odnose između različitih vjerskih zajednica.

Izazovi u međureligijskom dijalogu

Uprkos svojim velikim prednostima, međureligijski dijalog nije lak. Ponekad postoje predrasude ili nepovjerenje između različitih vjerskih grupa. Ovi izazovi mogu ometati proces dijaloga, ali je važno nastaviti komunicirati i razmjenjivati ideje.

Ohridski festivalski dani. Priблиžavanje
kroz kulturne manifestacije.

Aktivnosti

Kao grupa, razmotrite radni list Moguće negativne posljedice sukoba između religija, koji navodi različite mogućnosti.

Vaš zadatak kao grupe je da ga označite sa T ako mislite da je to istina (da je to zaista mogućnost), ili sa N ako mislite da je istina (da to nije mogućnost).

Moguće negativne posljedice sukoba između religija:

- Napetost između pripadnika različitih religija
- Saradnja između pripadnika različitih religija
- Nasilje između vjerskih zajednica
- Fizički, psihološki i materijalni gubici za sljedbenike jedne ili više religija
- Poštivanje vjere i običaja pripadnika drugih religija
- Diskriminacija pripadnika nedovoljno zastupljenih vjerskih zajednica u društvu
- Raseljavanje i izbjeglička kriza
- Zajednička proslava različitih vjerskih praznika
- Izolacija pripadnika nedovoljno zastupljenih vjerskih zajednica
- Prisilna promjena vjerskih praksi

Na kraju zadatka, raspravite o sljedećim pitanjima:

Kako možemo izbjeći negativne posljedice u društvima?

Provjera znanja

1. Koja je razlika između teista i ateista?
2. Kako se principi mira i tolerancije mogu primijeniti u svakodnevnom životu?
3. Do čega vodi međureligijski dijalog u jednom društvu?
4. Zašto je važno imati međureligijski dijalog u današnjem društvu? Objasni!
5. Kreiraj aktivnost za događaj koji će pomoći u sprječavanju predrasuda između različitih vjerskih zajednica u tvom društvu.

ZAJEDNIČKI ETIČKI PRINCIPI RELIGIJA

- ▶ Šta misliš da znači biti solidarni?
- ▶ Jeste li učestvovali u dobrotvornom događaju?
- ▶ Kakav je bio osjećaj?

Za poticaj

Koja su etička pravila slična u različitim religijama i zašto su važna za dobar suživot?

Šta ću naučiti?

Kako nam zajednički religijski etički principi mogu pomoći u svakodnevnom životu i u našim odnosima s drugima.

Razmisli i razgovaraj

Odaberite jedan od sljedećih principa koji vam je najvažniji i razmislite o tome kako možete primijeniti ovaj princip u svom životu. Zatim, zajedno sa svojim prijateljem, razgovarajte o primjerima iz života ili okoline koji pokazuju kako se odabrani princip primjenjuje.

[illegible]

Religijski principi

Postoji mnogo različitih religija u svijetu, i one dijele zajedničke etičke vrijednosti ili **religijske principe**.

Sve religije uče da je važno činiti dobra djela, odnositi se prema drugima s poštovanjem i živjeti pošteno. Bez obzira u što vjerujemo, sve religije govore o ljubavi, milosrđu, poštenju i poštovanju života. Ove vrijednosti povezuju ljude i pomažu nam da izgradimo miran i pravedan svijet.

Religije uče da moralne vrijednosti dolaze od Boga. On je viden kao izvor dobrote i uči nas kako da živimo pravedno. Iako različite religije imaju svoja vjerovanja o Bogu, sve one pozivaju na poštovanje prema sebi, prema drugim ljudima i prema prirodi.

Najvažnije pravilo je da se prema svima trebamo odnositi s ljubaznošću i poštovanjem, bez obzira na vjeru, kulturu ili pozadinu.

Bježi od zla i čini dobro.

- Sv. Kliment Ohridski

Zlatno pravilo

Jedno od najpoznatijih zajedničkih etičkih principa je **Zlatno pravilo**.

Ovo pravilo uči: „Ne postupi prema drugima onako kako ne želiš da oni postupe prema tebi“.

To znači da ako želimo da budemo poštovani, trebamo poštovati i druge. Ovaj princip povezuje različite religije i naglašava važnost empatije i međusobnog poštovanja u ljudskim odnosima. Zlatno pravilo je prisutno u skoro svim religijama.

NA PRIMJER: Zamislite da ste u školi i vidite kako jednom tvom školskom drugu slučajno ispadaju knjige na pod.

Umjesto da samo prodete pored njega bez pomoći, sjetite se Zlatnog pravila – sigurno ne želiš da svi prolaze pored tebe u takvoj situaciji? Vjerovatno bi želio da ti neko pomogne. Zato mu pomažeš da skupi knjige, pokazujući empatiju i poštovanje.

Pravednost u religijama

Sve religije nas uče da trebamo biti dobri, pomagati i postupati pravedno prema drugima.

NA PRIMJER: Marija je učenica osnovne škole i ima mnogo prijatelja. Jednog dana, dok su se igrali u školskom dvorištu, pronašla je izgubljen novčanicu. Zнала je tačno koji drugar je izgubio novčanicu, ali je stavila u svoj džep. Marija je znala da to nije ispravno, sjetila se religijskih principa koje su joj govorili u školi i u porodici – da je pravda vrlo važna. Odlučila je da vrati novčanicu svom drugaru jer je vjerovala da je važno biti pošten i govoriti istinu.

Milosrđe i saosjećanje

Milosrđe je još jedan važan princip koji je zajednički svim religijama. Sve religije potiču pomaganje drugima, posebno onima kojima je potrebna. Milosrđe znači ne samo pomaganje kada je lahko, već i kada je teško.

NA PRIMJER:

Učenici u vašoj školi saznaju da je u Aleksandrovoj kući izbio požar u kojem je izgubio sve i organiziraju pomoć. Oni prikupljaju hranu, odjeću i novac, ali mu također daju moralnu podršku, posjete i ohrabrenje. Ovaj primjer pokazuje kako dobročinstvo uključuje ne samo materijalnu pomoć, već i empatiju, brigu i moralnu podršku.

Iskrenost i istinoljubivost

Iskrenost i govorenje istine su osnova svake religije. Istina vodi ka pravdi, zato sve religije uče da je važno biti iskren, ne samo u odnosima sa drugima, već i prema samom sebi.

NA PRIMJER:

Goran odlučuje da kaže nastavniku šta se dogodilo, jer je lažno svjedočenje zabranjeno Deset Božjih zapovijedi. Ove zapovijedi važe u judaizmu, ali i u hrišćanstvu. U islamu, lažno svjedočenje je težak grijeh. U budizmu, istina je osnova puta ka prosvjetljenju. Prema dharmi u hinduizmu, istinitost je osnova dobrog života.

Darežljivost i dobročinstvo

Sve religije uče da trebamo biti dobri prema drugima, posebno prema onima koji imaju manje od nas. U judaizmu se to naziva cdaka – davanje novca, hrane ili druge pomoći onima kojima je najpotrebnije. U Bibliji se kaže da ljudi trebaju biti darežljivi i pomagati bez očekivanja nečega zauzvrat. U crkvama se često prikupljaju donacije za siromašne porodice.

Muslimani imaju pravilo zvano zekat, što znači da dio svog bogatstva trebaju dati siromašnima. Također, mogu dati sadaka, što je dobrovoljna pomoć.

Papa Francisko: „Žedni smo milosrđa.“

Budisti često daju hranu onima koji je nemaju

Budisti vjeruju u **dana**, što znači davanje bez očekivanja nečega zauzvrat. Često daju hranu ljudima koji nemaju dovoljno.

Podrška zajednice i solidarnost

Jevreji vjeruju u pomaganje jedni drugima, pa često organiziraju grupe za pomoć starijim i bolesnima. Kršćani vjeruju da su svi ljudi jedna velika porodica, pomažući u dobrotvorne svrhe.

Primjer za to su dobrovoljne akcije unutar vjerskih zajednica, kao što su narodne kuhinje i prikupljanje donacija za porodice u potrebi.

Poniznost i nenasilje

Nenasilje je još jedan od ključnih etičkih principa u svim religijama. To znači da niko ne bi trebao nauditi drugoj osobi, bilo da se radi o fizičkom, emocionalnom ili mentalnom nasilju. Umjesto nasilja, religije preporučuju ljubav i mir.

NA PRIMJER:

Monah na Tajlandu spašava ranjenu pticu, liječi je i pušta natrag u prirodu, slijedeći princip nenasilja (ahimsa).

Praštanje

Praštanje je važan element morala u religijama. Ovaj princip uči da trebamo oprostiti drugima njihove greške i ne držati mržnju u svojim srcima.

NA PRIMJER:

Jovan i Marko su imali konflikt, ali Jovan se sjetio Isusovog učenja o praštanju i odlučio da mu oprost. Marko se izvinio, a Jovan je otpustio svoj gnjev. Ovo je primjer kako praštanje donosi mir i oslobađanje od negativnih emocija.

Bajram je prilika da se prisjetimo siromašnih, siročadi i usamljenih

Etička riznica

„Iako su putevi različiti, istina dobrote,

Pravda i ljubav su isti za sve.“

Papa je istakao veliku odgovornost religija za promicanje mira i harmonija

Papa Francisko, lijevo, i Vasiljenski patrijarh Vartolomej I nakon svete liturgije u Patrijaršijskoj crkvi Sveti Georgije u Istanbulu.

OVI ETIČKI PRINCIPI IMAJU PRAKTIČNU PRIMJENU U ŽIVOTU LJUDI

U porodici učimo da budemo poštteni, ljubazni i da praštamo. U društvu, poštovanje i pravda nam pomažu u izgradnji harmoničnih zajednica. Na poslu, poštenje i pravda vode ka povjerenju i uspjehu. U odnosu prema prirodi, poštovanje prirode vodi ka ekološkoj odgovornosti.

Otkrio sam!

Sve religije svijeta uče iste osnovne moralne principe: poštovanje drugih, ljubav, milosrđe i nenasilje. Primjenjujući ove principe, možemo izgraditi bolje i mirnije društvo.

Aktivnosti

Podijelite se u pet grupa..

Svaka grupa će izvući listić na kojem je napisana jedna od sljedećih religija: hrišćanstvo, islam, judaizam, hinduizam i budizam.

- 1) Istražite na kojim izrekama su zastupljena tri principa (Zlatno pravilo, nenasilje i solidarnost) u odgovarajućoj religiji.
- 2) Diskutujte i zapišite na kojim etičkim principima i moralnim vrijednostima se zasnivaju ti iskazi.

Aktivnosti

- 3) Navedite primjere situacija u svakodnevnom životu kada neko djeluje u skladu sa odgovarajućim etičkim principom i kada djeluje suprotno njemu. Na primjer: zato što ne želi da ga se ogovara i ne ogovara druge, ili zato što ne želi da ga se ogovara, on ogovara druge.
- 4) Svaka grupa predstavlja ili može odglumiti jednu od situacija.
- 5) Na nivou razreda, izvedite zaključak o tome šta ovi principi znače i koje su posljedice njihovog poštovanja/nepoštovanja u svakodnevnom životu.

Provjera znanja

1. Nabroji šest ključnih religijskih principa koje si učio/la u ovoj lekciji.
2. Kako se princip „nenasilja“ odražava u različitim religijama, kao što su budizam, kršćanstvo i islam?
3. Možeš li se sjetiti trenutka kada si bio/la darežljiv/a ili ljubazan/na u svojoj zajednici?
4. Usporedi koncept oprosta u kršćanstvu s onim u islamu i budizmu?
5. Mislite li da primjena Zlatnog pravila može smanjiti sukobe? Zašto da i zašto ne?
6. Napiši kratku priču o situaciji u kojoj neko pokazuje solidarnost i pomaže drugima, na osnovu učenja iz različitih religija.

RELIGIJE I POSLJEDICE NJIHOVE ZLOUPOTREBE

► Učenik u školi je znatiželjan o različitim religijama, ali mu porodica kaže da ne smije učiti o drugim vjerovanjima jer je samo njihovo vjerovanje „ispravno“.

► Šta misliš o stavu porodice tog učenika?

Za poticaj

Malala Jusufzai
ko-dobitnica Nobelove nagrade
za mir 2014. godine

Znaš li ko je Malala Jusufzai?
Istraži šta obilježava njen život.

Zašto je Malala dobitnica
Nobelove nagrade?

Šta ću naučiti?

Koji su izazovi povezani sa utjecajem religija u svijetu, kao što su: dogmatizam i netolerancija, potiskivanje kritičkog mišljenja, rodna nejednakost, otpor prema kulturnim i društvenim promjenama, zloupotreba autoriteta..

Razmisli i razgovaraj

Zamisli riječi Mahatme Gandija, koji je jednom rekao:

„Svida mi se vaš Kristos, ali mi se ne sviđaju vaši kršćani. Vaši kršćani su tako različiti od vašeg Krista.“

Ova izjava ističe nepovezanost koja može postojati između religijskih učenja i postupaka njihovih sljedbenika.

- 1) Razmislite o značenju ovog citata u odnosu na druge religije u svijetu.
- 2) Da li su religijska učenja uvijek u skladu sa postupcima vjernika?

Izazovi povezani sa utjecajem religija

Religije su oduvijek igrale važnu ulogu u istoriji čovječanstva, vodeći ljude u njihovim vjerovanjima i vrijednostima. One uče dobrotu, poštovanje i smisao života. Ipak, ponekad religijski utjecaj može donijeti i izazove. Jedan od tih izazova je potiskivanje kritičkog mišljenja.

Šta omogućava kritičko mišljenje?

Kritičko razmišljanje je sposobnost da postavljamo pitanja, analiziramo informacije i formiramo sopstvene stavove na osnovu logike i dokaza. Ono nam pomaže da rješavamo probleme, donosimo dobre odluke i razumijemo različite perspektive.

Ljudi koji razmišljaju kritički ne prihvataju ideje slijepo – oni se pitaju: „Zašto je ovo istina?“ i „Kako se to može dokazati?“

Kako religije mogu potisnuti kritičko razmišljanje?

Religije su vijekovima oblikovale društva, učeći ljude moralnim vrijednostima i tradicijama. Ipak, u nekim slučajevima, religijska vjerovanja su korištena da se ograniči znatiželja i obeshrabri nezavisno razmišljanje. To dovodi do pojave poznate kao **dogmatizam**.

Dogmatizam znači da se religijska učenja predstavljaju kao apsolutne istine, što znači da ih sljedbenici ne smiju preispitivati. Ako neko pita „zašto?“, može dobiti odgovor „Zato što tako piše“ ili „Zato što je oduvijek tako bilo“. Kroz istoriju, religijske institucije su se ponekad suprotstavljale naučnim otkrićima koja su izazivala njihova učenja.

Kada je Galilej rekao da se Zemlja okreće oko Sunca, crkva ga je kaznila jer je to bilo protivno tadašnjim vjerovanjima.

Zloupotreba religija može dovesti do **ograničavanja obrazovanja**. U nekim društvima, religijske grupe kontrolišu šta ljudi smiju učiti. Neke knjige, ideje ili diskusije se zabranjuju jer mogu ugroziti religijsku vlast.

Zloupotreba autoriteta vodi do slijepog poslušnosti. Neki religijski vođe traže potpunu poslušnost, bez dozvole za razmišljanje. To može dovesti do toga da ljudi slijede štetna pravila bez pitanja da li su ona ispravna i pravedna. Oni koriste svoju moć da bi kontrolisali druge ili širili strah.

Negativne posljedice potiskivanja kritičkog razmišljanja

Kada ljudi nisu ohrabreni da razmišljaju kritički, društvo se može suočiti sa nekoliko problema:

- **Nedostatak napretka** – Ako ljudi ne smiju preispitivati tradicije, društva ne mogu razvijati nove ideje, tehnologije ili rješenja za probleme.
NA PRIMJER: Uvodi se novi zakon o ravnopravnosti za sve, ali neke religijske grupe se protive jer se ne slažu sa svojim tradicijama.
- **Netolerancija** – Bez kritičkog razmišljanja, ljudi mogu vjerovati da je njihova religija jedina „tačna” i ponašati se nepravedno prema drugima.
- **Rodna nejednakost** – U nekim religijama, zastarjele tradicije ograničavaju prava žena, sprječavajući ih da se obrazuju ili donose važne odluke.
- **Religijski ekstremizam** – Neki ljudi dovode svoja religijska uvjerenja do krajnosti i koriste nasilje da nametnu svoje ideje.

U svijetu gdje postoje različita vjerovanja, religija može biti i vodič i izvor konflikta. Izazov je pronaći ravnotežu između religije i etike, pri čemu vjerovanja ljudi ne smiju ugrožavati prava i dostojanstvo drugih.

NA PRIMJER:

Djevojčica je maltretirana jer nosi vjersku odjeću koja se razlikuje od one koju nose drugi učenici u njoj školi.

Religije mogu dati smjernice i stvarati zajedništvo, ali je važno i samostalno razmišljati. Postavljanje pitanja, traženje dokaza i učenje iz različitih perspektiva pomaže nam da rastemo i unaprijedimo svijet. Biti religiozan i razmišljati kritički nisu suprotstavljene stvari; uvijek trebamo težiti istini, pravdi i znanju.

U mnogim društvima, religijska uvjerenja često se koriste za opravdanje rodne nejednakosti. Na primjer, zemlje sa jakim religijskim dogmama imaju veću razliku u obrazovanju i zaposlenju žena. To postavlja važna etička pitanja o vrijednostima takvih uvjerenja.

Otkrio sam!

- Religije mogu pružiti smjernice i stvarati zajedništvo, ali važno je da razmišljamo samostalno.
- Postavljanjem pitanja, traženjem dokaza i učenjem iz različitih perspektiva pomažemo sebi da rastemo i da unaprijedimo svijet.
- Biti religiozan i razmišljati kritički ne mora biti suprotno – uvijek treba tražiti istinu, pravdu i znanje.

Aktivnosti

Napiši drugačiju verziju priče i ponudi rješenje koje počiva na etičkim i humanim vrijednostima. Nažalost, ovo nije samo priča, nego odražava stvarnost u mnogim dijelovima svijeta danas.

U jednoj maloj zajednici žive dvije religijske grupe jedna pored druge.

Isprva, žive u miru, slaveći svoje razlike. Međutim, kako se širi dogmatizam, netolerancija počinje rasti. Jedna grupa počinje nametati svoja vjerovanja drugoj, što dovodi do raskola koji razdvaja zajednicu...

Provjera znanja

1. Koji su izazovi religija u savremenom društvu?
2. Šta znači dogmatizam?
3. Koje su negativne posljedice potiskivanja kritičkog razmišljanja?
4. Kako se manifestuju ograničenja u vezi sa obrazovanjem u nekim religijama?
5. Da li su se tvoji stavovi o različitim religijama promijenili nakon što si ih bolje upoznao?
6. Kako možemo razvijati okruženje u kojem poštovanje i razumijevanje prevladavaju nad dogmatizmom i netolerancijom?

SEKULARIZACIJA

- Da li su ljudi u tvojoj okolini slobodni da izaberu svoju vjeru ili im je to nametnuto od drugih?

Za poticaj

Zamisli svijet u kojem ne postoje religije.

Kako bi se ljudi ponašali? Kako bi funkcionisale države?

Šta bi bilo dobro, a šta loše?

Šta ću naučiti?

- Šta znači sekularizacija i zašto je važna.
- Šta predstavlja sekularno obrazovanje i sekularno pravosuđe i kako se razlikuju od religijskog.
- Kada se narušava razdvajanje crkve i države.

Razmisli i razgovaraj

Zamisli da živiš u državi gdje su škole i zakoni zasnovani na jednoj religiji. Ako ne pripadaš toj religiji, možda nećeš imati jednaka prava na obrazovanje ili jednake mogućnosti za zaposlenje. Na primjer, ako ne vjeruješ u tu religiju, možda ćeš morati da učiš o njoj i poštuješ njena pravila, iako imaš svoja, različita uvjerenja. U takvom društvu nećeš imati slobodu da izabereš u šta vjeruješ ili kako želiš da živiš.

- Kako bi se osjećao ako živiš u takvom društvu?
- Zašto je važno imati slobodu vjerovanja i pravo izbora?

Šta je sekularizacija?

Sekularnost je odvojenost države od bilo koje religijske institucije, tako da se zakoni i škole ne vode prema vjerskim učenjima, već prema univerzalnim principima i zakonima koji važe za sve građane. Državne vlasti trebaju biti neutralne u odnosu na pitanja vezana za vjeru.

U sekularnim društvima **religija je privatna stvar** koja ne treba da ima utjecaj na političke odluke i način funkcionisanja države. To znači da su državne institucije i pojedinci koji predstavljaju državu odvojeni od religijskih institucija i od religijskih lica. To znači da verske zajednice ne mogu odlučivati o zajedničkim stvarima svih građana, vjernika i ateista. Oni ne mogu odlučivati o politici, javnim preduzećima, javnom obrazovanju, zdravstvu i slično. Religijski vode odlučuju o pitanjima koja se odnose na njihove vjerske zajednice.

Naš Ustav poziva na sekularnu državu.

Republika Sjeverna Makedonija, u skladu s Ustavom, je **sekularna država**.

Ipak, bez obzira na sekularni karakter države, religija i danas, u savremenom društvu, ima veliku ulogu u životu građana. Zato je važno razvijati empatiju prema drugim ljudima, razumijevanje i podizanje svijesti o poštivanju drugih religija, vjerskih zajednica i religioznih grupa, kao i poštivanje odluka nereligioznih ljudi u društvu.

Koristi odvojenosti crkve i države

Odvajanje religije i države donosi mnoge koristi za sve nas. Svi ljudi, bez obzira na vjeru, imaju ista prava i mogućnosti. To znači da su svi jednaki. Svako može vjerovati u što želi ili ne vjerovati ni u šta, bez da mu iko nešto nameće. Zakoni važe jednako za sve i ne zasnivaju se na religiji.

U **sekularnim školama**, nastava se temelji na nauci i činjenicama, a ne na vjerskim pravilima. U sekularnim školama ne favorizuje se nijedna religija. Učenici uče o različitim religijama i kulturama, ali nisu obavezni pripadati nijednoj. Nastava ih uči da razmišljaju kritički i racionalno, tako da sami mogu donositi odluke.

U **sekularnom pravosuđu**, svi ljudi se tretiraju jednako, bez obzira na to u šta vjeruju. Sudovi donose odluke prema zakonima, a ne prema vjerskim pravilima, tako da svaki čovjek ima pravičan tretman. Ovo stvara pravedno društvo u kojem se svi poštuju i imaju jednake mogućnosti.

Deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija u članu 18 kaže:

„Svako ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i religije.“ Ovo pravo uključuje i slobodu čovjeka da promijeni svoju religiju ili uvjerenje, kao i slobodu da samostalno ili u zajednici s drugima, privatno ili javno, izrazi svoju religiju ili uvjerenje kroz podučavanje, prakticiranje, obrede ili vršenje službi.

Eleanor Roosevelt, bivša prva dama SAD-a i aktivistica, drži plakat Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (na engleskom jeziku), Lake Success, New York, novembar 1949. godine.

Narušavanje sekularnosti

Narušavanje sekularnosti znači kada se ne poštuje princip odvojenosti religije i države. Na primjer, ako se u državi **jednoj religiji daje prednost**, to znači da ta religija ima više prava u odnosu na druge. To znači da se sve religije ne tretiraju ravnopravno.

Drugi primjer je kada država donosi **zakone koji važe samo za ljude koji pripadaju jednoj religiji**, a ne za sve ljude bez obzira na njihovu vjeru.

Narušavanje sekularnosti može biti i ako su učenici u državnim školama **prisiljeni da uče vjeronauku** i nemaju izbor da uče nešto drugo. U sekularnim školama učenici treba da imaju mogućnost izbora.

Diskriminacija po vjeri je također primjer narušavanja sekularnosti. To je kada neko ne može da ostvari svoja prava zato što pripada drugoj religiji ili uopšte ne vjeruje.

Otkrio sam!

- Sekularizacija stvara pravedno društvo u kojem svi građani imaju jednaka prava, bez obzira na njihovu vjersku pripadnost.
- Kada su škole i zakoni nezavisni od religije, svako ima slobodu da izabere kako će živjeti i u šta će vjerovati.

Aktivnosti

Narušavanje sekularnosti u obrazovanju i pravosuđu

Podijelite se u parove. Pogledajte navedene situacije. Jedna situacija se odnosi na obrazovanje, a druga na pravosuđe.

- 1) Izaberite jednu situaciju i zajedno sa svojim parom identifikujte kršenja sekularnosti.
- 2) Objasnite koje koristi sekularnosti ne mogu biti ostvarene u toj situaciji.
- 3) Predstavite narušavanja koja ste identifikirali i obrazložite svoje argumente.
- 4) Diskutujte u razredu kada se obrazovanje i pravosuđe mogu smatrati sekularnim i kako to utiče na demokratsko i pravedno društvo.

OBRAZOVANJE:

Nastavnici pristijavaju učenike da se mole u školi.

PRAVOSUĐE:

Sudija koji pripada određenoj religiji presuđuje u korist pripadnika svoje religije, bez odgovarajućih dokaza.

Provjera znanja

1. Šta znači sekularizacija?
2. Kako se sekularno obrazovanje i pravosuđe razlikuju od vjerskih sistema?
3. Kada se obrazovanje i pravosuđe mogu smatrati sekularnim i kako to utiče na demokratsko i pravedno društvo?
Uporedi koncept oprosta u hrišćanstvu sa onim u islamu i budizmu.
4. Kako kršenje razdvajanja crkve i države može dovesti do toga da se ljudi osjećaju nejednako?
5. Da li je u redu da se nameće jedna religija u školi ili na sudu? Zašto da ili zašto ne?
6. Zamislite da se u vašoj državi ne poštuje razdvajanje crkve i države.
Šta biste promijenili kako bi utjecaj vjere u školama i na sudovima bio manji?

Tema:

IDENTITET

- • Pojam identiteta
- • Lični identitet
- • Grupni identitet

POJAM IDENTITETA

- Šta misliš, da li je tvoj identitet nešto urođeno ili nešto što se stvara nakon što se rodiš?

Za poticaj

Mogu li dvije individue biti potpuno iste, i fizički i karakterno?

Šta ću naučiti?

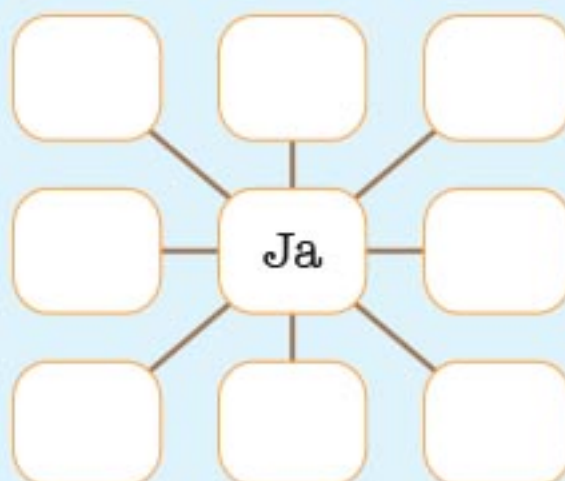
- Šta je to što vas čini drugačijim od drugih ljudi. Koje kvalitete i sposobnosti vas izdvajaju.
- Šta je to što vas čini osobom i koji čimbenici oblikuju vaš lični razvoj.

Razmisli i razgovaraj

- Koje riječi bi iskoristio da opišeš sebe?
(Dječak/djevojčica, uzrast, etnička pripadnost, religija, jezik, sport, hobi, odjeća, muzika, TV program itd.)
- Koje riječi drugi koriste da opišu tebe?

Koristite tehniku „Mapa uma“

Šta je identitet?

„Ko sam ja?“, „Šta volim, a šta ne volim?“, „Kakav sam ja?“, „Šta znam i šta mogu da uradim?“ – ova pitanja svi sebi postavljamo u različitim trenucima života. Ona nam pomažu da se bolje upoznamo i da izgradimo vlastiti identitet. Identitet predstavlja sve ono što nas čini jedinstvenima – način na koji razmišljamo o sebi, kako nas vide drugi, kako se ponašamo i šta nas karakteriše kao osobe. To je naša lična slika o nama samima, a upravo ta slika stvara našu individualnost. Neki aspekti identiteta su određeni još od rođenja, kao što su naše ime, datum i mjesto rođenja i porodica. Ove informacije se obično ne mijenjaju i zato se zovu identifikacioni podaci. Ali, veliki dio našeg identiteta se oblikuje i mijenja tokom života. Naša interesovanja, sposobnosti, stavovi i vrijednosti razvijaju se kroz iskustva koja stičemo, sredinu u kojoj odrastamo i ljude kojima smo okruženi. Na osnovu identiteta, mi biramo odjeću, muziku koju volimo, naše hobije, aktivnosti u slobodno vrijeme i prijatelje.

Identitet, ili moje „ja“ (lični identitet), je skup osobina po kojima postajemo jedinstveni, prepoznatljivi i različiti od drugih.

Moja kultura – moj identitet

Kako se formira identitet?

Izgradnja identiteta može se uporediti s pozorišnom predstavom. Na početku predstave, kao i na početku našeg života, ne znamo mnogo o sebi, ali kako se priča razvija, počinjemo da razumijemo identitet i uloge glumca kroz njegova djela i izbore. U pozorištu, režiser raspoređuje uloge glumcima i stvara odnose među njima kako bi ispričao neku važnu priču ili događaj. U našem životu, mi sami smo režiseri uloga koje igramo, i sami biramo kako ćemo graditi svoje identitete. Način na koji se ponašamo, ono što volimo i kako donosimo odluke oblikuje naš identitet.

Faktori koji oblikuju identitet

Lični identitet ne nastaje preko noći – on se razvija tokom života. Na njega utiču različiti faktori kao što su fizički izgled, pol, porodica, obrazovanje, vrijednosti, interesi, kultura i odnos drugih prema nama (roditelji, prijatelji, učitelji, vršnjaci).

POL

Pol ima dva osnovna aspekta. Pol s kojim se identifikujemo ima veliku ulogu u oblikovanju naših društvenih iskustava i uloga.

Biološki aspekt – obuhvata fizičke karakteristike s kojima se ljudi rađaju (muški ili ženski polni organi, hormoni, genetika).

Društveni aspekt – obuhvata uloge, ponašanja i očekivanja koja društvo povezuje s muškarcima i ženama.

FIZIČKE OSOBINE

Naš izgled, kao što su visina, boja kože, frizura ili stil odijevanja, mogu utjecati na to kako nas drugi vide i kako mi vidimo sebe. Na primjer, Marko je vrlo visok za svoje godine, pa ga često pitaju da li igra košarku. Ponekad mu to smeta, ali s vremenom počinje prihvaćati svoj izgled kao dio svog identiteta.

OSOBINE LIČNOSTI

Bilo da smo s tidljivi ili komunikativni, da li volimo izazove ili izbjegavamo rizik - ove osobine oblikuju naš karakter i način na koji se povezujemo sa drugima. Na primjer, Aleksandar je introvertan i ne voli velike gužve.

VRIJEDNOSTI

Ono što smatramo važnim (iskrenost, prijateljstvo, uspjeh) i stvari koje nas zanimaju (sport, umjetnost, tehnologija) utječu na naše izbore i ciljeve u životu. Na primjer, Jana je odrasla u porodici u kojoj se cijeni poštenje i pomaganje drugima, i to utiče na njeno ponašanje.

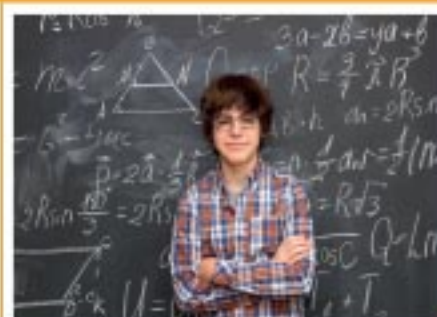
INTERESI

Hobiji, sport, umjetnost, nauka i drugi interesi utiču na to kako se identificiramo i kojim grupama pripadamo. Na primjer, Teuta voli umjetnost i uživa u crtanju. Ona vjeruje da je kreativnost važan dio njenog identiteta i želi postati dizajnerica.

OBRAZOVANJE

Znanja i vještine koje steknemo kroz obrazovni proces pomažu nam da razumijemo svijet i izgradimo vlastitu perspektivu. Na primjer, učenik koji voli matematiku može odabrati karijeru kao inženjer ili naučnik, dok neko ko voli umjetnost može postati slikar.

PROFESIJA

Karijera ili posao koji želimo imati u budućnosti, kao i vještine koje razvijamo, mogu biti važan dio našeg identiteta. Na primjer, Efrem sanja o tome da postane doktor jer želi pomoći ljudima. Još sada šeli da uči za čovjekovo tijelo i zdravlje.

PRJATELJI I ŠKOLA

Prijatelji i škola također utiču na to kakve ćemo ličnosti postati. Ako je neki učenik okružen prijateljima koji vole sport, on može razviti ljubav prema fizičkoj aktivnosti i početi trenirati košarku ili nogomet. Nastavnici, pak, poticanjem kritičkog razmišljanja, mogu pomoći učeniku da postane znatiželjan i analitičan u rješavanju problema.

PORODICA

Porodica igra glavnu ulogu u oblikovanju naših vrijednosti i stavova. Ako je iskrenost naglašena u porodici, dijete će prihvatiti tu vrijednost i nastojati da bude iskreno u svom ophođenju sa drugima. Ako porodica podržava ljubav prema umjetnosti, dijete može razviti interes za muziku, slikanje ili plesanje.

GRUPNA PRIPADNOST

Bilo da smo dio određene klase, sportskog kluba, online zajednice ili vjerske grupe, pripadnost različitim grupama utiče na to kako se identificiramo. Na primjer, Peter je dio školskog košarkaškog tima. Osjeća se ponosno što je dio kluba i to mu daje osjećaj pripadnosti.

KULTURA I DRUŠTVO

Kultura i društvo u kojem odrastamo također utječu na naš identitet. Tradicija, običaji i jezik pomažu nam da shvatimo ko smo i gdje pripadamo. U nekim kulturama, porodične vrijednosti i zajednički obroci imaju veliko značenje, dok su u drugima naglašeni individualnost i nezavisnost.

ULOGI

Uloge koje igramo, kao što su učenik, brat ili sestra, prijatelj ili član zajednice, također doprinose oblikovanju našeg identiteta. Na primjer, ako dijete odrasta u okruženju u kojem je volontiranje važno, može razviti želju da pomogne drugima i brine se za društvo.

Otkrio sam!

Svaka osoba je jedinstvena, sa svojim osobinama i talentima koji ih izdvajaju od ostalih. Ali čovječanstvo je ono što nas ujedinjuje i povezuje kao dio zajedničke priče o životu. Formiranje identiteta je složen proces koji se odvija tokom života. To zavisi o ličnim karakteristikama, porodice, okruženju, iskustvima i kulturnim utjecajima. Faktori su utjecaji koji oblikuju identitet.

Aktivnost 1

1) Pronadi svoj par

Na jedan mali list napiši jednu svoju specifičnu osobinu ili interes (npr. „volim čitati knjige“, „svida mi se skijanje“, „volim pizzu“, „imam brata/sestru“). Zatim se kreći po prostoriji i pronadi drugog učenika koji ima istu ili sličnu osobinu. Kada pronadeš svoj par, sjednite zajedno i razgovarajte o drugim sličnostima koje dijelite.

2) Kreirajte grupu

Okupite sve koji dijele slične interese ili karakteristike u grupe (npr. „Svi koji vole sport“ ili „Svi koji imaju kućnog ljubimca“). Onda neka svaki od njih kaže nešto jedinstveno o sebi što ih izdvaja od ostatka grupe. Zatim razgovarajte o sljedećim pitanjima:

- Da li vam je bilo lako ili teško da pronadete svog partnera? Zašto?
- Osim osobine koja vas je spojila, šta još imate zajedničko?
- Jeste li otkrili nešto novo o sebi ili drugima dok ste radili zadatak?

Aktivnost 2

Podijeljeni u parove, pročitajte priče ispod. Jedan učenik čita prvu, a drugi drugu. Svaki par bi trebao zamisliti razgovor između Arbera i Davida, u kojem raspravljaju o nekim od sljedećih pitanja: Koji su njihovi interesi? Šta ih privlači tim interesima? Kako su ljudi u svojim životima reagirali na te interese, jesu li se ikada osjećali više izvan grupe, kada i kako? Koji savjet biste dali Učeniku da se pokuša uklopiti? Koji savjet biste dali nekome ko pokušava odlučiti kako se predstaviti prijateljima i porodici?

Priča 1

RAČUNARSKA TASTATURA - ARBEROVA PRIČA

Još dok sam bio dijete, fasciniralo me kako stvari funkcionišu. Dok su se druga djeca igrala napolju, ja sam sjedio na podu sa starim radiom, odvijačem u ruci, pažljivo odvrćući zadnju ploču. Svidio mi se izazov da shvatim kako se svi ti mali dijelovi uklapaju zajedno.

Jednog dana, kada sam imao oko deset godina, ujak mi je dao pokvarenu tastaturu za računar. „Možda možeš ovo popraviti“, rekao je uz osmijeh. Rastavio sam je, proučavajući ploču, sitne gumene uloške ispod tipki i način na koji su svi dijelovi međusobno povezani. Proveo sam sate testirajući, mijenjajući i ponovo sastavljajući dijelove. Na kraju sam uspio da je popravim. To je bio trenutak kada sam shvatio da je to ono što želim da radim. Ali, moju strast nisu svi razumjeli. Moji prijatelji su mislili da je čudno što sam više volio popravljati stare uređaje nego igrati videoigre s njima. „Zašto gubiš vrijeme na to smeće?“, pitali su me. Čak su i moji roditelji bili zabrinuti jer sam previše vremena provodio sam u svojoj sobi, okružen žicama i pločama. Ipak, nisam mogao da ignorišem ono što volim.

Počeo sam gledati online tutorijale, učeći kako da popravljam laptope, tablete, pa čak i telefone. Na kraju su ljudi počeli dolaziti kod mene kada bi im se pokvarili uređaji. „Hej Arber, moj telefon se ne može uključiti – možeš li mi pomoći?“ Više nisu gledali moj interes kao nešto čudno; počeli su ga gledati kao korisno.

Sada, kada se osvrnem, shvatam da „pronaći svoj glas“ nije značilo govoriti – već slušati samog sebe. Radilo se o tome da slijedim ono što volim, čak i kada to drugi u početku nisu razumjeli.

Priča 2

KAMELEON - PRIČA O DAVIDU

U srednjoj školi samo sam želio da se uklopim. Posmatrao sam šta nose popularna djeca, kako pričaju, kakvu muziku vole. Proučavao sam ih, nadajući se da ću, ako kopiram njihov stil, konačno osjetiti da pripadam tamo. Jednog dana, odlučio sam kupiti par skupih patika, iste onakve kakve su nosili moji školski drugovi. Štedio sam sedmicama, uvjeren da će me ljudi gledati drugačije kada ih budem imao. U trenutku kada sam ušao u školu noseći ih, očekivao sam divljenje – možda čak i klimanje glavom odobravanja od momaka koje sam želio da impresioniram. Umjesto toga, ništa se nije desilo. Niko čak nije ni primijetio.

Patike nisu promijenile način na koji su se ljudi ponašali prema meni, a što je još gore – shvatio sam da nisu promijenile ni to kako se ja osjećam u vezi sa sobom. I dalje sam bio isti David, samo s novim patikama. Taj trenutak me jako pogodio. Proveo sam toliko vremena pokušavajući da se uklopim, kao kameleon koji mijenja boje. Nakon toga, počeo sam više da obraćam pažnju na ono što me čini sretnim – ne na ono za što sam mislio da će impresionirati druge. Prestao sam se oblačiti da bih se uklopio u grupu i počeo birati stvari koje odražavaju moju pravu ličnost.

I, što je najčudnije, što sam više bio svoj, to sam se sigurnije osjećao. I dalje ponekad pomislim na te patike. Podsjećaju me da za «pronalaženje glasa» nije važno ono što nosiš – već da znaš ko si.

LIČNI I GRUPNI IDENTITET

- Kojim grupama pripadate (porodica, prijatelji, hobi, kulturne ili religijske zajednice)?

Za poticaj

Kako grupe kojima pripadate utječu na vaše vrijednosti, ponašanje ili razmišljanje?

Šta ću naučiti?

- Kako se individualni i grupni identitet razlikuju.
- Kako identitet igra važnu ulogu u svakodnevnom životu.

Razmisli i razgovaraj

Pogledajte primjere ispod i razgovarajte s prijateljem pored vas o tome je li to lični ili grupni identitet.

1. Pripadnost određenoj religiji
2. Ljubav prema crtanju
3. Državljanstvo
4. Lični stil odijevanja

„Ko sam ja izvan grupa kojima pripadam?“

Identitet je ono što nas čini jedinstvenim i drugačijim od drugih, ali i ono što nas povezuje sa određenim grupama. Svaka osoba ima **lični identitet** (karakteristike koje su jedinstvene za nju) i **grupni identitet** (karakteristike koje dijele sa određenom grupom).

Lični identitet uključuje sve jedinstvene karakteristike osobe, kao što su:

- Fizičke karakteristike: visina, boja očiju, oblik lica.
- Karakterne osobine: smirenost, snaga, ambicija, empatija.
- Lične vrijednosti: poštenje, ljubaznost, disciplina.
- Interesi i talenti: sport, muzika, matematika, kuhanje.
- Životna iskustva: prijateljstva, izazovi, uspjesi i neuspjesi.

NA PRIMJER: Sofija je 13-godišnja djevojčica koja voli da čita knjige, piše priče i igra košarku. Ona je ljubazna, ambiciozna i voli pomagati drugima. Ove karakteristike čine njen **lični identitet**.

Grupni identitet je osjećaj pripadnosti određenoj grupi i uključuje karakteristike, vrijednosti i norme koje dijelimo s drugim ljudima.

Grupni identitet je pod utjecajem:

- Porodica: Vrijednosti, tradicija, odgoj.
- Nacionalnost: jezik, kultura, običaji.
- Religija: Vjerovanja, moralni principi.
- Hobi i sportske aktivnosti: zajednički interesi i aktivnosti
- Prijatelji i škola: Zajednička iskustva i utjecaj na ličnost

NA PRIMJER: Emruš je član košarkaškog tima. On dijeli zajednički cilj sa svojim saigračima da pobjeđuje u utakmicama. Iako svaki od njih ima svoj lični stil igre, oni funkcioniraju kao tim. Ovo je primjer za **grupni identitet**.

Grupni identitet može utjecati na lični identitet - ako Emruš provodi puno vremena s timom, može početi koristiti košarkaški sleng, slijediti istu dijetu kao i njegovi saigrači ili usvojiti nove vrijednosti kao što su timski rad i disciplina.

Razlike između ličnog i grupnog identiteta

LIČNI IDENTITET	GRUPNI IDENTITET
Jedinstveno za svakog pojedinca	Dijeljeno sa grupom
To zavisi od individualnih karakteristika	To zvisi o zajedničkim vrijednostima i tradicijama
To utiče na izbore i odluke osobe	Njeguje osjećaj pripadnosti i odgovornosti

Uloga identiteta u svakodnevnom životu

U školi:

Svaki učenik ima svoj način učenja i razmišljanja (lični identitet), ali također pripada razredu i učestvuje u zajedničkim aktivnostima (grupni identitet).

U porodici :

Članovi porodice imaju zajedničke vrijednosti, ali svaki ima svoju jedinstvenu ličnost.

U radnom okruženju:

Zapošljenik može biti ambiciozan i kreativan (lični identitet), ali u isto vrijeme slijediti pravila i kulturu kompanije (grupni identitet).

U sportu :

Nogometaš može imati svoj stil igre, ali kada igra u timu, on mora poštovati taktiku i strategiju tima.

Otkrio sam!

Lični i grupni identiteti su međusobno povezani - naš lični identitet utiče na to kojim grupama pripadamo, a grupe utiču na to kako razvijamo svoj identitet.

Aktivnosti

1) Podijeljeni u četiri grupe, odaberite jednu od sljedećih situacija.

Zadatak za grupu:

- **Čitajte i diskutujte:** Pročitajte situaciju i upoznajte se sa detaljima. Zatim, u grupi, razgovarajte o tome koji dio identiteta (lični ili grupni) ima najveći utjecaj na ponašanje učesnika u situaciji.
- **Fokusirajte se na identitet:** Razmotrite razliku između ličnog identiteta (kao što su vrijednosti, interesi, hobiji) i grupnog identiteta (kao što je pripadnost sportskom timu, kulturnoj grupi ili etničkoj grupi).
- **Diskusija:** Kako lični identitet (kao što su interesi i vrijednosti) ili grupni identitet (kao što je timska pripadnost ili etnička pripadnost) utiče na ponašanje? Postoje li situacije u kojima lični identitet igra veću ulogu od grupnog identiteta, i obrnuto?

Nakon diskusije, svaka grupa prezentira, a ostali učenici imaju priliku da postavljaju pitanja za pojašnjenje i priliku da ih dopune.

Situacije

Navijanje na međuškolskim natjecanjima

Grupa učenika iz vaše škole učestvuje u međuškolskoj nogometnoj utakmici. Oni navijaju za svoj tim i uzbuđeni su cijelo vrijeme, ali kada tim izgubi, neki od njih su razočarani i ljuti. Problem nastaje kada se počnu svađati sa učenicima iz druge škole, iako znaju da to nije dobro.

Komunikacija ljekara sa kolegama, pacijentima i prijateljima

Liječnik koji radi u bolnici komunicira s kolegom o novim medicinskim protokolima. Ton komunikacije je formalan jer je to profesionalna i medicinska rasprava. Doktor se sastaje sa pacijentom i objašnjava rezultate testa. Liječnik koristi prijateljski i miran ton jer je pacijent zabrinut. Doktor komunicira s prijateljem na društvenim mrežama. Njegov ton komunikacije je neformalan i prijateljski.

Preporuka

Marija, Jovana, Miki i Deni su bili dio inkluzivne baletske predstave „Pepeljuga“. Na sceni se se kretali uz pomoć invalidskih kolica. Plesali su zajedno sa svima i dobili nagradu za predstavu.

„Bez obzira na različite sposobnosti osoba sa invaliditetom, kroz ovaj scensko-umjetnički oblik uspijevamo pokazati vrijednost čovjeka, promovirati toleranciju, humanost, empatiju i ljubav prema ljudskom rodu.“

Zadatak

Protumači izjavu rediteljice predstave.

Konflikt oko lopte između učenika različitih etničkih pripadnosti

Učenici iz različitih etničkih grupa su u sukobu na sportskom terenu oko lopte. Svaki učenik želi imati loptu, a njihovi osjećaji postaju intenzivniji jer osjećaju da njihova grupa ima pravo da je uzme.

Dijeljenje informacije o vlastitim aktivnostima na društvenim mrežama

Učenik dijeli lična mišljenja i slike, ali ne prima nikakve komentare od drugih. Zbog toga se osjeća neprihvaćeno.

Provjera znanja

1. Koja je razlika između ličnog i grupnog identiteta?
2. Kakav je odnos između porodičnog i grupnog identiteta?
3. Zamislite da ste dio školskog tima. Kako biste koristili svoj grupni identitet da pomognete timu da uspije?
4. Kako vaše karakteristike i iskustva oblikuju vaš grupni identitet u različitim kontekstima (škola, sport, porodica)?
5. Da li je vaš lični identitet ikada bio u sukobu sa vašim grupnim identitetom? Kako si to riješio?
6. Stvorite situaciju u kojoj lični i grupni identiteti mogu biti u sukobu. Kako rješavate ovu situaciju?

ASPEKTI LIČNOG IDENTITETA

► Da li ta osoba ima samo svoj profesionalni identitet ili više aspekata?

Za poticaj

Kako biste se osjećali kada biste se morali predstaviti novoj grupi ljudi? Šta nam možete reći o svom ličnom identitetu?

Šta ću naučiti?

- Koji su glavni aspekti ličnog identiteta.
- Kako ljudi u vašem životu (porodica, prijatelji, škola) utječu na to kako se osjećate i kako se razvija vaš identitet.

Razmisli i razgovaraj

Ogledalo identiteta

U jednom gradu, među visokim zgradama i bučnim ulicama, živjela je 13-godišnja Senada. Često je razmišljala o tome ko je ona zapravo. Svakog jutra, kada bi se pogledala u ogledalo, primjećivala je svoje tamne kovrdže, svijetle oči i osmijeh koji rijetko nestaje. Ali, da li je to dovoljno da je opiše? Jednog dana, njen djed joj je poklonio staro, ukrašeno ogledalo. „Ovo nije obično ogledalo, Senada“, rekao joj je. „Ono će ti pokazati više od toga kako izgledaš – otkriće ti ko si zapravo.“ Kada se Senada pogledala u ogledalo, desilo se nešto neobično. Umjesto samo njenog odraza, u ogledalu su se počele prikazivati scene iz njenog života. Ona je vidjela:

- Kako pomaže mlađem rođaku sa domaćom zadaćom.
- Kako sa znatiželjom postavlja pitanja u školi

- Kako brani svoju drugaricu kada je neko nepravедno tretira.
- Kako slavi praznike kod kuće sa svojom porodicom i govori dva jezika.

Senada je bila iznenađena. Njen identitet nije bio samo njen izgled, već se sastojao od njenih karakteristika, postupaka, vrijednosti, ljudi oko nje i iskustava koja su je oblikovala.

Pitanja:

- Da li je to definirano vašim izgledom, ili vašim postupcima i vrijednostima?
- Kako vaši postupci oblikuju način na koji vas drugi vide?
- Da imaš takvo ogledalo, šta bi ti ono pokazalo o tebi?

Zadatak

Napišite nekoliko rečenica o tome kako želite vidjeti sebe u „ogledalu identiteta“.

Aspekti ličnog identiteta

Lični identitet se sastoji od različitih aspekata koji su međusobno povezani i utiču na naše razmišljanje i ponašanje. Ovi aspekti uključuju fizičke osobine, psihološke karakteristike i biografske elemente.

Fizičke osobine su vanjske karakteristike kao što su boja kose, visina, boja očiju, oblik lica, izgled kože i struktura tijela. Na primjer, Mare je visoka i zato počinje igrati košarku i postaje dio košarkaškog tima.

Psihološke karakteristike su osobine koje oblikuju način na koji razmišljamo i ponašamo se, kao što su samopoštovanje, empatija, odgovornost i znatiželja. Neki ljudi su prirodno otvorenog uma i vole upoznati nove ljude, dok drugi više vole provoditi vrijeme sami, razmišljajući ili čitajući.

ASPEKTI LIČNOG IDENTITETA

Biografski elementi uključuju mjesto rođenja, porodično porijeklo, kulturne tradicije i jezik koji govorimo. Na primjer, dijete koje odrasta u multikulturnom okruženju može govoriti dva jezika i imati miješane porodične tradicije.

Naše samopouzdanje i samopoštovanje usko su povezani s ovim aspektima. Ako smo zadovoljni sobom i osjećamo se sigurno u svojoj ličnosti, to se pozitivno odražava u svim aspektima našeg života.

Odredite na koji od gore navedenih aspekata se odnosi svaki od datih primjera.

- ♦ Mateja i Anita odrastaju u različitim sredinama. Mateja je rođena u velikom gradu gdje se svakodnevno susreće s različitim kulturama i jezicima, pa zbog toga govori i engleski i španski. Anita, s druge strane, odrasta u malom selu gdje su tradicije i lokalni jezik veoma važni, pa je ponosna na svoje naslijeđe i čuva kulturnu tradiciju svoje porodice.
- ♦ Irina i Azem su dva učenika iz različitih regiona. Irina ima prirodno crvenu kosu i zelene oči, dok Azem ima tamnu kosu i tamne oči. Irina se osjeća ponosno jer njen izgled čini je jedinstvenom, dok se Azem osjeća sigurno u svojoj koži.
- ♦ Aleksandar je vrlo empatičan učenik koji se uvijek trudi pomoći kada neko ima problem. Ima snažnu sposobnost da osjeti bol drugih, što ga čini dobrim prijateljem i slušaocem. Suprotno njemu, njegova drugarica Azra je otvorenija i voli biti u centru pažnje, što ponekad stvara konflikte s drugim učenicima.

Aspekti su načini na koje se lični identitet izražava kroz različite karakteristike i ponašanja

PRIMJER:

David živi u multikulturalnom okruženju u kojem se govore makedonski i turski.

(Kulturni faktor)

David govori oba jezika i slavi praznike iz obje kulture.

(Kulturni aspekt)

Aktivnosti

Aktivnost 1:

Podijelite se u grupe i razmotrite aspekte ličnog identiteta i faktore koji doprinose formiranju identiteta:

- 1) (1) fizičke karakteristike: pol, boja kože, visina, težina, crte lica, (2) psihološke karakteristike: osobine ličnosti, sposobnosti, vrijednosti, interesi i uvjerenja; i (3) biografski elementi: obrazovanje, karijera, hobiji, iskustva i životni događaji.

- 2) Zatim odaberite dva faktora iz svakog od tri aspekta (među onima koji nisu ranije spomenuti) i, kroz primjere iz stvarnosti, objasnite kako oni utiču na formiranje ličnog identiteta, tj. način na koji različiti ljudi doživljavaju sebe (npr. za obrazovanje – neko ko je stekao visoko obrazovanje može sebe doživljavati kao važnijeg od nekoga ko je ostao sa nižim obrazovanjem; Za visinu – neko ko je vrlo nizak i okružen višim može sebe doživljavati kao manje vrijednog od viših.
- 3) Predstavi šta si uradio.

Aktivnost 2:

U parovima istražite ulogu porodice, škole i vršnjaka u oblikovanju ličnog identiteta. Na osnovu stečenih saznanja pripremite tri odvojena proizvoda (postere, stripove i/ili kratke dramske prikaze) koji prikazuju primjere situacija iz stvarnosti u kojima se vidi utjecaj porodice, škole i vršnjaka. Nakon toga prezentirajte svoje radove pred razredom.

Provjera znanja

1. Navedite dva faktora u svakom aspektu ličnog identiteta.
2. Kako psihološke karakteristike, kao što su interesi i uvjerenja, mogu utjecati na lični identitet?
3. Primijeni primjer obrazovanja: kako različiti stepeni obrazovanja mogu utjecati na lični identitet neke osobe u kontekstu njenog/njegovog doživljaja sebe?
4. Razmotrite kako lična iskustva (kao što su hobiji ili profesionalna iskustva) utiču na to kako neko doživljava sebe, u kontekstu njihovog samopoštovanja.
5. Koji aspekt ličnog identiteta (fizički, psihološki, biografski) mislite da je najvažniji u procesu formiranja ličnog identiteta? Zašto?
6. Zamislite da morate odabrati dva faktora iz svakog aspekta (fizički, psihološki i biografski) koji će oblikovati identitet neke osobe u budućnosti. Kreirajte novu osobu zasnovanu na tim faktorima i opišite kako bi se ta osoba doživljavala u različitim društvenim i profesionalnim situacijama (npr. kako bi se ponašala u grupi, na poslu ili u porodici).

MULTIDIMENZIONALNOST I RAZVOJ IDENTITETA

- ▶ Šta misliš da bi se desilo s tvojim identitetom ako prestaneš doživljavati nova iskustva?

Za poticaj

Kako se vaš identitet mijenja kada ste kod kuće, u školi ili s prijateljima?

Šta ću naučiti?

- Kako se multidimenzionalnost identiteta razvija kroz život.

Razmisli i razgovaraj

Napišite kratki esej o tome kako se vaš identitet promijenio posljednjih godina. Vodeća pitanja za esej:

1. Šta misliš, da li je došlo do promene u tebi u poslednjih nekoliko godina, da li je nešto drugačije u tvom izgledu, ponašanju ili interesima?
2. Koji su vam ljudi, događaji ili iskustva pomogli da bolje shvatite tko ste? Kako?
3. Da li razmišljaš drugačije o nekim stvarima? Šta te je podstaklo da promijeniš svoje stavove ili uvjerenja?
4. Kako su vam nova iskustva pomogla da shvatite nešto novo o sebi? Možete li dati primjer?

Multidimenzionalnost identiteta

Identitet se sastoji od mnogo različitih dijelova, kao što su naše lične karakteristike, naša kultura, uloge koje imamo u društvu i naša osjećanja. Svaki od ovih aspekata je dio tvog identiteta. Multidimenzionalnost identiteta pokazuje kako se ti dijelovi mijenjaju i povezuju u različitim situacijama. U školi si učenik, kod kuće si sin/kćerka, sa prijateljima si drug/drugarica. U nekim situacijama možeš biti vođa (na primjer, kapiten tima), a u drugim slijediš nečije upute (kao kad učiš sa nastavnikom).

Kako rasteš, tvoji interesi, stavovi i društvo se mogu mijenjati, a sa tim i tvoj identitet. Razumijevanje svih ovih aspekata identiteta pomaže da se osjećaš dobro i da shvatiš da su svi ljudi različiti, ali svi pripadamo istom društvu.

Da Vinci nije bio samo poznati slikar (poznat po djelima kao što su Mona Liza i Posljednja večera), već i pronalazač, naučnik, anatom i inženjer. Njegova znatiželja i kreativnost obuhvatili su više disciplina.

Utjecaj kulturnih iskustava

Na primjer, možemo uzeti živote ljudi koji se sele u različite zemlje. Kada se dijete preseli iz jedne zemlje u drugu, često se suočava s različitim kulturnim normama i vrijednostima. Ovo može promijeniti ne samo njegova uvjerenja, nego i njegovu samopercepciju. Dijete može prihvatiti novi jezik, nove prijatelje i novu kulturu, ali se isto tako može osjećati povezano i sa svojim porijeklom i vezom sa porodicom, što čini identitet multidimenzionalnim.

Identitet i lični razvoj

Drugi primjer je kada se mlada osoba uključi u volonterski rad. Ovo iskustvo može promijeniti njihov svjetonazor, formirati osjećaj solidarnosti i odgovornosti prema zajednici. Tokom takvih aktivnosti, osoba može izgraditi sebe kao lidera koji razvija svoju emocionalnu inteligenciju i sposobnost razumijevanja potreba drugih.

Identitet u sportu

Jedan od najzanimljivijih primjera multidimensionalnosti identiteta može se vidjeti u svijetu sportista. Neki sportisti, posebno oni koji učestvuju u internacionalnim timovima, moraju se prilagoditi različitim kulturama i stilovima rada. Na primjer, košarkaši ili fudbaleri koji igraju u inostranim klubovima često kombinuju kulturne vrijednosti svoje matične zemlje sa novim vrijednostima koje su naučili iz strane kulture. To rezultira novom verzijom njihovog identiteta.

Otkrio sam!

Identitet nije nešto što ostaje isto cijeli život, već se mijenja s različitim iskustvima, kao što su odgoj, škola i ljudi koje susrećemo. Naši identiteti se također mijenjaju kada se nađemo u novim situacijama, kao što je preseljenje u drugu zemlju ili nove aktivnosti koje pokušavamo. To čini identitet jedinstvenim i raznolikim, jer se mijenja i prilagođava tokom vremena.

Aktivnost 1

Pročitajte priču i odgovorite na pitanja.

Subota je dan vjenčanja tetke Lajle, a Nadija je izabrana za djevojčicu koja nosi cvijeće. Ujutro na ceremoniji, tetka Amina joj ukrašava ruke na tradicionalan način. Koristeći henu, prirodnu boju, stvara složene crteže, zvane mehndi. Ali, Nadija je zabrinuta. Mehndi traje dugo i ne ispire se odmah. Kada u ponedjeljak krene u školu, šta će njeni školski drugovi misliti o ukrašenim rukama? Hoće li razumjeti da je mehndi dio njenog pakistanskog nasljedja?

Do popodneva, ta joj misao prolazi – Nadija je zaokupljena uzbuđenjem oko vjenčanja. Sad jedva čeka ponedjeljak, kada će ponosno pokazati svoje ruke prijateljima u školi.

„Nadijine ruke“ – Karen Inglis

Kako bi reagovao/la ako nosiš nešto što je dio tvoje kulture, ali druga djeca to ne razumiju? Kako bi se suočio/la s tom situacijom?

Aktivnost 2

Napišite svoju vlastitu „biografiju“, sortirajući u vremenskoj liniji značajne stvari koje ste doživjeli/dogodile vam se u životu, od rođenja do danas.

Linija treba početi navođenjem tvog datuma rođenja i opisom porodice u kojoj si rođen/rođena (članovi porodice i rođaci), a zatim slijede ostali važni događaji, pri čemu se na liniji označava starost kada su se dogodili, a iznad ili ispod linije daje kratak opis događaja (na primjer, sa tri godine mi se rodila sestra, sa pet godina porodica se preselila u drugi stan/kuću i stekao/la sam nove prijatelje...).

Nakon završetka zadatka, podijelite se u male grupe i unutar grupa podijelite svoje „biografije“ i objasnite kako su događaji navedeni u „biografiji“ utjecali na vas.

Zatim možete raspravljati o ovim pitanjima:

- ▶ Koji događaji iz tvoje biografije su ti najvažniji i zašto? Kako su ti ti događaji promenili ili pomogli da naučiš nešto novo?
- ▶ Kako zamišljaš da će izgledati tvoja biografija u budućnosti? Koji događaji želiš da ti se dese, i kako bi ti oni promenili život?
- ▶ Kako ćeš reagovati ako nosiš nešto što je deo tvoje kulture, a drugi to ne razumeju? Kako ćeš se suočiti s tom situacijom?

Provjera znanja

1. Šta znači multidimenzionalnost identiteta?
2. Kako možete objasniti zašto se identitet mijenja u različitim okruženjima?
3. Kako se možete prilagoditi novoj sredini, a da ne izgubite svoj lični identitet?
4. Kako različite kulture mogu doprinijeti višedimenzionalnom identitetu?
5. Je li dobro da se identitet mijenja s vremenom? Objasni svoje mišljenje.
6. Napravite kratku priču o osobi koja se seli u drugu zemlju i opišite kako se njen identitet mijenja.

VRIJEDNOSTI, SAMOPOVJERENJE I SAMOPOŠTOVANJE

- ▶ Koje su vaše tri omiljene osobine?
- ▶ Recite nam jednu karakteristiku kod sebe za koju se osjećate zahvalno.

Za poticaj

Razmislite o trenutku kada ste postigli nekakav cilj. Kakav je bio osjećaj?

Šta ću naučiti?

- Kako vrijednosti i uvjerenja utječu na naše ponašanje i naše izbore.
- Kako poštivanje vlastitih vrijednosti povećava samopouzdanje i samopoštovanje.
- Kako naše postupke utiču na druge ljude i okolinu.

Razmisli i razgovaraj

Podijelite situaciju u kojoj je vaš osjećaj samopouzdanja pojačan izborom ili postupkom koji ste napravili u skladu sa svojim vrijednostima.

Razgovor:

- Kako si se osjećao kada si slijedio svoje vrijednosti?
- Šta bi se moglo desiti ako ne poštujete svoje vrijednosti?
- Kako tvoje vrijednosti utječu na tvoje ponašanje prema drugima?

Vrijednosti i uvjerenja kao osnova ličnog identiteta

Naše vrijednosti i uvjerenja su važni principi koji vode naše svakodnevne odluke. Oni su povezani s našim moralnim kompasom, koji nam pomaže razlikovati dobro od zla. **Vrijednosti** ukazuju na stvari koje su nam važne i šta želimo postići u životu, dok **su uvjerenja** ono što pojedinac smatra istinitim ili važnim. Oni igraju ključnu ulogu u formiranju ličnog identiteta jer definiraju naše stavove i ponašanja. Kada slijedimo naše vrijednosti, osjećamo poštovanje prema sebi i imamo više samopouzdanja.

Naši odnosi s drugim ljudima također su oblikovani vrijednostima i uvjerenjima koja imamo. Na primjer, ako neko vjeruje da je pomaganje drugima vrlo važno, nastojat će pomoći kada vidi da neko ima potrebe, ne očekujući ništa zauzvrat.

Vrijednosti i uvjerenja također utječu na to kako reagiramo na važne životne odluke, kao što su obrazovanje, izbor karijere ili prijateljstva.

Lični identitet, samopouzdanje i samopoštovanje

Samopouzdanje i samopoštovanje su osnovni za lični identitet. Kada imaš snažan lični identitet, siguran si u sebe i svoje odluke. Samopouzdanje raste kada prihvatiš svoje vrijednosti i vjerovanja i živiš prema njima, što vodi ka većem samopoštovanju.

Samopouzdanje je pozitivan rezultat dobrog identiteta – kada si siguran u svoje sposobnosti, vještine i vrednosti, lakše rešavaš probleme i suočavaš se sa izazovima. Na primjer, ako dijete vjeruje u svoju sposobnost da uči i trudi se da postigne svoje ciljeve, imaće veće samopouzdanje. Istovremeno, ako prihvati da nije savršeno i pravi greške, to će mu pomoći da ih ispravi i nastavi dalje.

Samopoštovanje je sposobnost da poštuješ sebe i cijeniš se za ono što jesi. Kada se poštuješ, lakše ćeš postaviti granice u svojim odnosima i donositi odluke koje su u skladu sa tvojim vrijednostima. Ako imaš visoko samopoštovanje, ponašać ćeš se sa dostojanstvom i tražićeš da budeš tretiran sa poštovanjem od drugih.

Samopouzdanje i sport

Učenici koji vjeruju u sebe imaju veće samopouzdanje da učestvuju u sportskim aktivnostima, čak i ako znaju da nisu najbolji. Oni će naporno raditi i osjećati se zadovoljni trudom, što će ih ohrabriti da nastave učiti i razvijati se.

Samopoštovanje i odnosi s prijateljima

Ako učenik ima snažno samopoštovanje, on će se prema svojim prijateljima odnositi s poštovanjem i obzirnošću. Kada su postavljene granice i neprikladne radnje drugih nisu dozvoljene, to pokazuje da cijenimo sebe i održavamo samopoštovanje. Na primjer, ako ga prijatelj pokuša prisiliti da učini nešto što je protiv njegovih vrijednosti, učenik bi mogao reći, „Ne, ja to ne podržavam.“

Vrijednosti i izbori na društvenim mrežama

Nxënësit mund të mendojnë për përmbajtjen që ndajnë në mediat sociale. Nëse vlerat e tyre përfaqësojnë ndershmërinë dhe shqetësimin për privatësinë, ata do të jenë të kujdesshëm për atë që ndajnë dhe si ndikon në vetëvlerësimin e tyre. Ndarja e diçkaje që përputhet me vlerat e tyre do t'i ndihmojë ata të ndihen më të sigurt në vetvete.

Ravnoteža između školskih obaveza i ličnih interesa

Ako jedan učenik vrednuje i lične interese i obrazovanje, on će pronaći način da ih uravnoteži. Na primjer, učenici koji cene svoju slobodu odvojiće vreme za hobi ili aktivnost koja ih zanima, što će im pomoći da se opuste, a to će im povećati samopoštovanje i samopouzdanje.

Povezanost ličnog identiteta, samopouzdanja i samopoštovanja

Zamislite učenika koji se ponosi svojim kulturnim korijenima i cijeni njihove vrijednosti, kao što su poštenje i radna etika. Ovaj učenik pokazuje ove vrijednosti u svom ponašanju, kako u školi, tako i u svojim odnosima s drugima. Kada donosi odluku, on će se voditi ovim principima jer ima jasan identitet i povjerenje u svoje sposobnosti. Ovaj učenik se osjeća sigurno i poštovano, što povećava njihovo samopoštovanje.

Samopouzdanje i samopoštovanje, zauzvrat, pomažu mu da se suoči s izazovima i izdigne se iz teških situacija.

Aleksandar Matovski – Cako je diplomirani profesor predškolskog odgoja i danas radi u Gradu Skoplju. Aleksandar je osoba s Daunovim sindromom. Njegov veliki uspjeh je osvajanje prvog mjesta u Republici Poljskoj u plesu. Cako, pored plesanja, piše i poeziju, ima svoju radijsku emisiju i glasni je zagovornik ljudskih prava.

Efekti ličnog identiteta na okolinu

Naše postupke i izbore ne utječu samo na nas, već i na ljude oko nas i našu okolinu.

Na primjer, ako je nastavnik uvijek pravičan i poštuje sve učenike, ti učenici će naučiti da poštuju isti princip i nastaviti će ga primjenjivati u svojim životima. Ako taj učitelj čini nepravdu, to može utjecati na učenike i učiniti da se osjećaju necijenjeno i razviti negativan stav prema školi.

Efekti postupka na pojedinca na okolinu također su povezani sa njihovim ličnim identitetom. Ako neko vjeruje da je zaštita životne sredine važna, njegove akcije, kao što su recikliranje ili smanjenje potrošnje resursa, imat će pozitivan efekat na prirodu i zajednicu.

Otkrio sam!

Lični identitet, samopouzdanje i samopoštovanje su usko povezani i međusobno utiču jedno na drugo. Samopouzdanje je vera u vlastite sposobnosti. Samopoštovanje je slika o vlastitoj vrednosti, znanju i sposobnostima. Kada razumemo i cenimo naš identitet, gradimo samopouzdanje, koje nam pomaže da se suočimo sa životnim izazovima. U isto vrijeme, samopoštovanje nam omogućava da živimo dostojanstveno i da nas drugi poštuju.

Aktivnost

Sjednite u krug. Neka svaki učenik podijeli jednu pozitivnu osobinu o sebi i jednu stvar u kojoj je dobar. „Jednom kada upoznate snage jedni drugih, zaronite dublje u razumijevanje svojih jedinstvenih kvaliteta.“

Igra - Davanje komplimenata

Jedan učenik počinje s mekom loptom, baca loptu drugom učeniku i daje mu kompliment. Ko god primi loptu, onda radi isto

Igra – mjerač povjerenja

Na list papira nacrtajte liniju koja predstavlja „mjerač povjerenja“. Označite na toj liniji koliko se samopouzdanje osjećate u različitim aspektima svog života: učenja i školskih zadataka, prijateljstva i druženja, aktivnosti izvan škole (sport, muzika, hobi itd.). A zatim razgovarajte o tome kako te percepcije utječu na vaše ponašanje i kako možete raditi na područjima u kojima se osjećate manje samopouzdanje.

Grupna diskusija – modeli i utjecaji

Razgovarajte u malim grupama o ljudima koji vas inspiriraju (slavne osobe, povijesne ličnosti, članovi porodice) i kako su ti obrasci utjecali na vašu samo-percepciju. Održite govor o samopouzdanju i samopoštovanju.

Također možete voditi grupnu diskusiju o ovim pitanjima:

- 1) Kako spoznaja da možeš učiniti nešto uspješno utječe na tvoje samopouzdanje i samopoštovanje?
- 2) Kako stvari u koje si uložio trud i u kojima si postigao uspjeh (npr. sviranje pred publikom na koncertu, sudjelovanje u umjetničkoj izložbi s crtežom, dobivanje pohvala ili pohvala za nešto) utječu na tvoje samopoštovanje i samopoštovanje?

Provjera znanja

1. Šta je samopoštovanje?
2. Opišite kako samopoštovanje može pomoći u postavljanju ličnih granica.
3. Analizirajte kako nedostatak samopoštovanja može uticati na učešće u sportskim aktivnostima.
4. Razgovarajte o tome da li društveni mediji jačaju ili slabe samopoštovanje mladih.
5. Po vašem mišljenju, koje su vrijednosti najvažnije za sklapanje dobrih prijateljstava? Zašto?
6. Dizajnirajte poster ili kampanju o važnosti samopoštovanja kod mladih.

IDENTITET DRUŠTVENIH MEDIJA I LIČNI IDENTITET

- ▶ „Na Internetu, niko ne zna da si pas.“
- ▶ Da li društveni mediji uvijek odražavaju naše pravo ja?

Za poticaj

Gdje se skrivamo/otkrivamo više, u stvarnom svijetu ili u digitalnom svijetu? Koji je naš pravi identitet?

Šta ću naučiti?

- Kako društveni mediji utiču na formiranje i izražavanje ličnog identiteta.

Razmisli i razgovaraj

Ljudi ne uključuju uvijek sve u svom profilu, što znači da moramo znati da neki mogu sakriti svoje pravo ja.

- Razgovarajte u parovima i napravite listu nekih od razloga zašto ih online profil ljudi možda ne predstavlja točno.
- Podijelite svoje ideje s razredom. Zatim razmislite: Koliki je postotak vaših online „prijatelja“:
 - ◆ Porodica? ◆ Bliski prijatelji? ◆ „Cyber“prijatelji?
- Kako razlikujete „bliske“ prijatelje i „cyber“prijatelje?

Lični identitet i identitet društvenih medija

Identitet društvenih medija i lični identitet su dva različita, ali međusobno povezana aspekta našeg postojanja. Lični identitet se odnosi na to ko smo u stvarnom svijetu, na osnovu naših karakteristika, vrijednosti i uvjerenja. Odnosi se na to kako se osjećamo, koje odluke donosimo, koji su naši interesi i kako se pozicioniramo u odnosu na druge ljude i na društvo.

S druge strane, identitet društvenih medija često predstavlja selektivnu verziju naše ličnosti. Kada koristimo društvene medije, biramo koje informacije da podijelimo s drugima, kako se predstavljamo i koje aspekte našeg života želimo prikazati. Na ovaj način, društveni mediji nam daju priliku da oblikujemo i prikažemo našu javnu ličnost. Ali u isto vrijeme, to može dovesti do stvaranja nerealne ili izmijenjene slike o nama.

Društveni mediji igraju veliku ulogu uloga u oblikovanju našeg digitalnog identiteta

Ponekad se digitalni identitet može razlikovati od stvarnog jer često biramo da pokažemo samo pozitivne aspekte našeg života. To može stvoriti nerealnu sliku o tome ko smo, što može imati i pozitivne i negativne utjecaje na samopoštovanje. Filtrirane slike, odabrani trenuci i pažljivo odabrane riječi mogu izgledati savršeno na društvenim mrežama. Ali to nije uvijek prava slika našeg svakodnevnog života. Važno je ostati autentičan i ne dopustiti da društveni mediji poremete naš pravi osjećaj vrijednosti.

Identitet bi trebao biti izgrađen na temelju naših istinskih vrijednosti i iskustava, a ne na onome što drugi misle o nama na internetu.

Kako možemo održati zdrav odnos s društvenim medijima i ostati vjerni svom pravom identitetu?

Jana je aktivna na Instagramu i uvijek dijeli savršene fotografije sa svojih putovanja. Na svim objavama izgleda kao da ima idealan život, ali u stvari, osjeća se usamljeno i pod velikim pritiskom da izgleda savršeno pred drugima. To je čini nesigurnom kada vidi da i drugi pokazuju idealizirane slike svojih života.

Timon ima Twitter na kojem uvijek dijeli svoja razmišljanja i ideje o različitim temama. Ponekad se osjeća pod pritiskom da kaže nešto što će se svidjeti njegovim sljedbenicima, pa skriva svoju pravu ličnost. Kada odluči biti autentičan i dijeliti lične misli bez brige o tuđim mišljenjima, osjeća se sigurnije.

Na Facebooku jedna od vaših prijateljica često dijeli fotografije svoje porodice, na kojima su svi nasmijani i sretni. Međutim, kada je upoznate, ona vam priznaje da iza tih fotografija stoji puno truda, te da nisu uvijek sretni kao što se pojavljuju na fotografijama. To vam pokazuje da ono što vidimo na društvenim mrežama ne mora biti prava slika nečijeg života.

Otkrio sam!

Iako nam društveni mediji pomažu da se povežemo s drugim ljudima, važno je ostati iskren i stvaran. Ne bismo trebali dopustiti da slike koje vidimo na internetu promijene našu percepciju o sebi, jer ne pokazuju cijelu istinu. Naš identitet bi trebao biti zasnovan na tome ko smo zapravo, na našim vrijednostima i iskustvima, a ne na onome što prikazujemo na društvenim medijima.

Aktivnosti

Podijeljeni u grupe, zamislite da trebate kreirati profil fiktivne osobe za stranicu društvenih medija, pri čemu polovina grupa kreira profil muškarca, a druga ženske osobe. Napišite informacije o svom profilu na papir (ili na video prezentaciju) umjesto na stvarne društvene medije. Profil bi trebao sadržavati profilnu sliku, naslovnu fotografiju, korisničko ime, Podaci o datumu rođenja, mjestu stanovanja, obrazovanju, mjestu rada, informacije o interesima ili hobijima, postovi sa fotografijama korisnika sa događaja ili posjeta (sa ili bez drugih), dijeljene postove drugih, broj prijatelja ili sljedbenika, itd. (Fotografije se mogu uzeti s interneta.)

Svaka grupa predstavlja „svoj“ profil pred cijelim razredom. Zatim će se održati otvorena diskusija o sljedećim pitanjima:

1. Kako se ljudi predstavljaju na društvenim mrežama? Koliko se to razlikuje od načina na koji se predstavljaju u stvarnom svijetu? Koji aspekti identiteta su naglašeni ili skriveni u profilima društvenih medija?
2. Kako se online komunikacija s drugima razlikuje od komunikacije na društvenim mrežama? Koje su implikacije mogućnosti očuvanja anonimnosti koju nude društveni mediji?
3. Koja je razlika između veza napravljenih na društvenim mrežama i veza koje postoje u stvarnom svijetu?
4. Kako društveni mediji utječu na naše iskustvo o sebi?

Provjera znanja

1. Koja je razlika između identiteta društvenih medija i ličnog identiteta?
2. Zašto mislite da ljudi biraju dijeliti samo određene aspekte svog života na društvenim mrežama?
3. Možete li se sjetiti situacije u kojoj se vaš identitet na društvenim mrežama nije poklapao s vašom stvarnom osobom?
4. Kako primjeri Jane, Timona i vašeg prijatelja ilustriraju izazov upravljanja identitetom na društvenim mrežama?
5. Kako možete razlikovati stvarne odnose od onih na internetu na temelju zajedničkih iskustava u odnosu na digitalne reprezentacije?
6. Zamislite stvaranje kampanje na društvenim mrežama koja promovira autentičnost. Šta biste uključili u njoj?

ŠTA JE GRUPNI IDENTITET?

► Jeste li se ikada osjećali kao da pripadate timu, klubu ili grupi prijatelja?

To je ono što zovemo grupni identitet.

Za poticaj

Mislite li da u modernim multikulturalnim društvima ljudi imaju priliku slobodno pripadati različitim skupinama?

Šta ću naučiti?

- Šta su formalne grupe i neformalne grupe.
- Za različite tipove grupnih identiteta.
- O prednostima i izazovima koji proizlaze iz raznolikosti etničkih identiteta u multietničkim društvima.

Grupni identitet je osjećaj pripadnosti grupi ljudi koji imaju nešto zajedničko. Može se zasnivati na interesima, kulturi, nacionalnosti ili čak profesijama, dobi ili polu. Kada smo dio grupe, osjećamo se povezani i podržani, a zajedništvo je jedna od osnovnih karakteristika svake osobe.

S obzirom da smo dio zajednice, važno je biti svjestan naših uloga u različitim vrstama zajednica. Postoje dvije glavne vrste grupa kojima pripadamo:

• Formalne i neformalne grupe

Formalne grupe su organizirane grupe s jasnim pravilima i ulogama. Obično imaju vođu i postavljaju ciljeve.

NA PRIMJER:

Sportski tim, učenički parlament ili muzički orkestar.

Neformalne grupe su neobavezujuće, bez formalnih pravila ili voda. Često ih čine drugovi ili prijatelji koji žele provesti vrijeme zajedno.

NA PRIMJER:

Grupa drugova koji se druže nakon nastave ili se igraju video igre zajedno.

Osjećaj pripadnosti grupi i prihvaćanje onoga što je izdvaja od drugih označava **grupni identitet**.

Kada se poistovjećujemo s grupom, umjesto da razmišljamo s „ja“ ili „ja“, mislimo, osjećamo i djelujemo s „mi“ ili „nas“.

VRSTE GRUPNIH IDENTITETA

Rodni identitet

Ravnopravnost polova znači da muškarci i žene u društvu imaju jednake mogućnosti i pravo da se ostvare, u skladu sa svojim željama, interesima i potrebama. To znači da ne bi trebalo da postoje „muške i ženske“ uloge u društvu, a roditelji/staratelji bi se trebali jednako brinuti o porodici, bez da postoje stvari koje „mama“ ili „tata“ rade u kući.

U tradicionalnim društvima, vrlo je uobičajeno da se muška djeca igraju automobilima, igraju nogomet, dok se od djevojčica očekuje da se igraju s lutkama ili idu na balet. I da li to mora biti tako? Žene mogu biti dobri inženjeri, naučnici, a muškarci mogu biti dobri negovatelji djece ili učitelja. Na taj način, muškarci i žene izlaze iz rodni uloga koje im je dodijelilo društvo.

Pol i polne razlike odnose se na to kako se djevojčice i dječaci biološki razlikuju.

Rod i rodne razlike odnose se na to kako društvo određuje uloge djevojčica i dječaka, žena i muškaraca. Određivanje onoga što radite ili što vas zanima ne bi trebalo zavisiti o tome šta društvo očekuje od vas, već o tome šta želite i šta ste odabrali da radite, stvarajući svoj vlastiti rodni identitet.

Na takmičenju iz robotike, Iva je bila jedina djevojčica u timu. Na početku su neki učenici mislili da se neće snaći, ali ona je predložila inovativno rješenje koje im je pomoglo da osvoje prvo mjesto. Njen uspjeh ohrabrio je još dvije djevojčice da se prijave sljedeće godine.

Razmisli!

Zašto je važno da svako ima pravo da učestvuje, bez obzira na to je li muško ili žensko?

Nacionalni identitet

Pripadnost određenoj državi ili naciji određuje nacionalni identitet građana. Nacionalni identitet predstavlja oblik grupnog identiteta koji proizilazi iz osjećaja pripadnosti nekoj državi u kojoj je moguće živjeti sa više etničkih grupa. Građanin razvija osjećaj pripadnosti svojoj državi, njenim vrijednostima i drugim građanima koji žive u njoj i dijele te vrijednosti. Nacionalni identitet je povezan sa patriotizmom, a od svih građana države se očekuje da manifestuju patriotizam prema državi u kojoj žive.

Etnički identitet

Etnički identitet je vrlo sličan nacionalnom identitetu. On određuje porijeklo, odnosno kojoj naciji ili etničkoj grupi osoba pripada. U našoj zemlji žive različite etničke grupe, tako da građani, prema etničkom identitetu, mogu biti: Makedonci, Albanci, Romi, Srbi, Vlasi, Turci, Bošnjaci ili bilo kojeg drugog etničkog porijekla.

Nogometna nacionalna reprezentacija RSMakedonije

Otkrio sam!

Pripadnost i razumijevanje grupnih identiteta pomaže nam da bolje upoznamo sebe i druge. Oni nas također uče da poštujemo razlike koje nas čine posebnima.

Razmisli i razgovaraj

Izbliza pogledajte grafikon grupnih identiteta. Zatim, zamislite da trebate reći nekome ko ste, koristeći samo tri predložene kategorije identiteta koje vas najbolje opisuju.

Nakon što odaberete tri kategorije, rangirajte ih prema važnosti, tako da **sa 1 označite kategoriju koju smatrate najvažnijom** kada opisujete sebe, **sa 2 manje važnom kategorijom**, a **sa 3 najmanje važnom kategorijom**. Na kraju, objasnite rangiranje po vašem izboru, zamijenite tabele i razgovarajte o tome u čemu ste slični, i na koje različite načine.

KATEGORIJE IDENTITETA	Rang od 1 do 3 po redoslijedu važnosti
Ja sam ...	
Učenik/ca	
Sin/kćerka	
Muško/žensko	
Sportist/ka	
Gejmer/ka	
Čovjek	
Umjetnik/ca	
Makedonci, Albanci, Srbi, Romi, Vlasi, Bošnjaci, Turci, ostalo	
Izviđač/ica	
Brat/sestra/jedinac/a	

Aktivnost 1

Podijelite se u osam grupa. Svaka grupa piše:

- (1 grupa) **teritoriju države**,
- (2 grupe) **simboli (zastava, grb, himna, pasoš)**,
- (3 grupa) **građani različitih etničkih grupa**,
- (4 grupa) **Historija (ASNOM i Nezavisna Republika Makedonija)**,
- (5 grupa) **glavni grad**,
- (6 grupa) **prirodni bogatstva (planine, rijeke, jezera)**,
- (7 grupa) **Ustav i zakoni**, i
- (8 grupa) **slogan koji otiskava prirodu države**.

Pripremite ilustracije (fotografije i/ili tekst) koje će zamijeniti ono što je napisano. Štampane ilustracije (po mogućnosti u boji) su zalijepljene na odgovarajuće mjesto na tabli. (Pripremljeni dijagram može biti da se naslika, odštampa i objesi na zid učionice ili u hol škole).

Aktivnost 2

Svaka grupa predstavlja ilustracije koje je koristila i odakle ih je preuzela. Zatim se objašnjava da dijagram rezimira „identitet“ naše države i u uskoj je vezi sa nacionalnim identitetom pojedinaca koji su njeni građani (državu možemo posmatrati kao veliku grupu određenu njenom teritorijom, kojoj pripadaju svi njeni građani; nacionalni identitet pojedinca proističe iz njegove pripadnosti državi kao njenom građaninu), a od toga koliko se pojedinac poistovećuje sa državom i koliko je emocionalno vezan za nju zavisi koliko važnosti pojedinac pridaje nacionalnom identitetu.

Nakon toga sledi novizadatak za grupe – da kažu kako se manifestuje pripadnost državi kroz komponente koje definišu identitet države, a koje su označene manjim krugovima u dijagramu (npr. ako poštuje sve građane, bez obzira na njihovu etničku pripadnost, ako koristi zastavu države u svim proslavama u kojima učestvuje ili ih organizuje, ako čuva reke i jezera od zagađenja).

Nakon predstavljanja rada svih grupa vodi se otvorena diskusija u kojoj treba da se zaključi da je nacionalni identitet povezan sa patriotizmom kao izraz ljubavi prema domovini.

Provera znanja

1. Koje su formalne, a koje neformalne grupe?
2. Da li u makedonskom društvu žive različite etničke zajednice?
3. Kako se zovu uloge koje nam društvo određuje za dečake i devojčice?
4. Čija mišljenja i verovanja imaju najveći utjecaj na oblikovanje tvog identiteta?
5. Koje dileme se javljaju kod tebe kada te drugi vide drugačije nego što sebe vidiš?
6. Da li čuvate neke aspekte svog identiteta u tajnosti kako bi bio prihvaćen od drugih?

NEPOZNATI POJMOVI

Aspekt – pogled, gledište, stanovište.

Autorit – povjerenje, poštovanje, ugled, utjecaj sa osobnom vrijednošću.

Biblija – zbirka starih kanonskih tekstova kod Jevreja i hrišćana u dva dijela: Stari zavjet i Novi zavjet; Sveta knjiga.

Budizam – religija nastala na osnovu filozofskog učenja Siddharthe Gautame, nazvanog Buda.

Crkva – hrišćanski hram, objekat u kojem se vrše vjerski obredi.

Dijalog – razgovor između dvije strane.

Dobro – sve što je lijepo, vrijedno sa moralne tačke gledišta; nešto što je korisno za čovjeka.

Dogma – vjersko načelo koje vjernici moraju prihvatiti bez kritike kao apsolutnu istinu.

Dogmatizam – razmišljanje koje se temelji na dogmama.

Dostojanstvo – pozitivna osobina koja se potvrđuje sa visokim moralnim vrijednostima i samopoštovanjem.

Džamija – sveto mjesto, hram za molitvu vjernika u islamu.

Empatija – razumijevanje osjećaja i stanja u kojem se nalazi drugi čovjek, emocionalno saživotanje sa osjećanjima druge osobe.

Etički kodeks – zbirka propisa, pravila za pravilno ponašanje.

Etnos – narod, pleme.

Faktor – pokretačka sila, sredstvo ili uvjet za neki proces ili pojavu.

Hindulizam – indijska religija, jedna od tri najveće religije u svijetu, sa 1,2 milijarde sljedbenika, ili 15% svjetske populacije.

Integritet – cjelina, sveobuhvatnost, cjelovitost, moralna cjelovitost ličnosti.

Interes – posebno pažnja, naklonost, usmjerenost prema nečemu ili nekome.

Iskustvo – ono što je čovjek sam doživio, stekao (znanja, vještine, navike) kroz životnu praksu.

Islam – monoteistička religija koju je osnovao prorok Muhamed u 7. vijeku u Arabiji, koja se zasniva na učenju Kur'ana.

Istinoljubivost – težnja ka istini i naglašena potraga da se govori i poštuje istina.

Jednakost – jednaka mogućnost za svakog pojedinca u društvu i jednaka primjena pravila, normi za svakog čovjeka.

Judaizam – opšti način života, pogled na svijet, vjerovanje, tradicionalna vjerska i nacionalna osjećanja Jevreja.

Judelizam – Jevreji.

Karakter – zbir suštinskih, izraženih i stalnih moralno-psiholoških i intelektualnih osobina pojedinca ili zajednice, koje se manifestiraju kroz poglede i postupke prema okolini; priroda, narav.

Karakteristika – suštinsko svojstvo, glavna, suštinska crta, osobina neke osobe, predmeta, pojave itd.

Karijera – izabrana profesija, služba, zanimanje; vrijeme provedeno u nekoj djelatnosti.

Kategorija – pojam kojim se odražavaju najopštija i najbitnija svojstva i odnosi između predmeta i pojava u stvarnom svijetu.

Kršćanstvo – jedna od najrasprostranjenijih religija koja se pojavila u prvom vijeku naše ere, a temelji se na vjeri u boga-čovjeka Isusa Hrista.

Kur'an – sveta knjiga u islamu.

Moralna dilema – stanje u kojem treba da se izabere između dvije mogućnosti; nesigurnost.

Moralne vrijednosti – kvalitete čovjeka, ono što čini, etički cilj i težnja čovjeka, njen izvor, izvor normi za ponašanje.

Moralno ponašanje – ponašanje koje usvaja moralne vrijednosti i čini dobra za sebe i za druge ljude, a u isto vrijeme nikome ne nanosi zlo.

Multidimenzionalan – višeslojan, višeznačan, složen.

Nacija – historijski stvorena društveno-ekonomska, kulturna i politička zajednica na osnovu zajedničke teritorije, jezika, prošlosti, tradicija; svijest o zajedničkoj pripadnosti.

Norma – pravilo, propis.

Odgovornost – ispunjavanje obaveza i svijest čovjeka o svojim postupcima.

Odgovornost – ispunjavanje obaveza i svijest o svojim postupcima.

Odluka – krajnji rezultat, zaključak o nečemu (dogovor, sastanak itd.) kojom se rješava neko pitanje i preduzimaju neki postupci; rješenje.

Osobina – karakteristična svojstva nekog ili nečega, svojstvo, odlika, obilježje.

Patriotizam – emocionalna povezanost s domovinom i nacijom. Za razliku od nacionalizma i šovinizma, patriotizam ne postavlja vlastitu naciju iznad drugih.

Podrška – potpora, davanje materijalne i moralne pomoći ljudima.

Pop – pravoslavni sveštenik.

Poštenje – osnovna vrijednost, nesprijetnost, pošten čovjek ne laže, ne vara, ne želi zlo, drži riječ.

Pravednost – ispravan odnos prema drugima, jednak tretman ljudi prema njihovim potrebama.

Pravednost – ispravan odnos prema drugima, jednak tretman ljudi prema njihovim potrebama.

Princip – osnovno postavka teorije, učenja, nauke itd.

Profesija – glavna djelatnost za koju se ima priprema i koja služi za obezbjeđivanje egzistencije; zanimanje, struka.

Rabin – jevrejski sveštenik i učitelj religije.

Reinkarnacija – vjerovanje u nekim religijama da postoji preporođenje, ponovni rođendan, prenošenje ljudske duše nakon smrti u drugo tijelo.

Religija – oblik društvene svijesti kroz sistem vjerovanja i shvatanja usmjeren prema tumačenju prirode i svega što je zemaljsko kao volja i aktivnost zamišljenih natprirodnih sila.

Religijski ekstremizam – pretjeranost, nepokolebljivost, nepomirljivost u postupcima i ponašanju, krajnost.

Samopouzdanje – povjerenje u sebe, u vlastite mogućnosti i sposobnosti.

Samopoštovanje – poštovanje prema samom sebi.

Saosjećanje i milosrđe – povezivanje u osjećajima, razumijevanje stanja drugog, spremnost da se pruži pomoć.

Sekularizacija – pretvaranje nečega crkvenog u svjetovno.

Sekularna država – sistem javnog obrazovanja, pravnih i političkih institucija koje se razvijaju odvojeno od crkve.

Sekularno obrazovanje – obrazovanje kao suštinski metod za izgradnju humanih, slobodnih i demokratskih društava.

Sekularno pravosuđe – djelatnost, rad sudova i sudskih organa u jednoj državi, u skladu sa pravnim zakonima.

Smirenost i nenasilje – mimo ponašanje, bez sile i povređivanja, bez pritiska i prisile, ne povređivanje.

Socijalni mediji – alati i platforme koje ljudi koriste na internetu za dijeljenje mišljenja, iskustava, pogleda i drugih informacija jedni s drugima.

Solidarnost – pokazivanje razumijevanja za međusobnu podršku, što je izraz takvog razumijevanja.

Talent – urođena sposobnost za nešto, kreativna darovitost, nadarenost.

Talmud – zbirka religijskih spisa koji sadrže dogmatska, etička i društvena pravila i tumačenja judaizma.

Tolerancija – strpljenje, poštovanje tuđeg mišljenja, stava, karaktera, tuđih uvjerenja, vjera, običaja itd.

Univerzalno – opšte, sveobuhvatno, svjetsko, svemoguće.

Zlo – to što je loše, usmjereno ka uništavanju, vrijeđanju, nanošenju štete, uznemiravanju.

KORIŠTENA LITERATURA

Child Rights International Network (CRIN). *Children's Rights: International Legal Framework*. Dostupno: <https://www.crin.org>

Gomien, D. (1991). *Kratok vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima* (Short Guide to the European Convention of Human Rights), makedonska verzija. Strazbur: Vijeće Evrope.

Smart, N. (1998). *The World's Religions* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Smith, H. (2009). *The World's Religions: Our Great Wisdom Traditions*. New York: HarperOne.

Stanford Encyclopedia of Philosophy. *Ethics*.

Dostupno: <https://plato.stanford.edu/entries/ethics/>

Štefan, J. (2017). *Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj.

The European Union On-Line. Dostupno: <http://europa.eu/index.htm>

UNESCO (2015). *Teaching Ethics: Policies and Resources*. Paris: UNESCO Publishing.

UNICEF – Официјална веб-страница. Dostupno: <https://www.unicef.org/child-rights-convention>

Божовиќ, С., Анастасовска, И. (2015). *Учиме право: учебник за граѓански и политички слободи и права*. Скопје: Младински образовен форум.

Донев, Д. (2010). *Етика на идентитетот*. Скопје: Аз-Буки.

Европски портал за активно граѓанство. Dostupno: <https://europa.eu/youth>

Ковачевиќ, Б. (2009). *Етика*. Београд: Завод за уџбенике.

Лајонов, Н. (2009). *Прирачник: Религии во светот*. Скопје: Младинска книга.

Обединети Нации (1948). *Универзална декларација за човекови права*. Њујорк: ОН. Dostupno: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Организација на обединетите нации (ООН) (1948). *Универзална декларација за човекови права*. Dostupno: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

Пачек-Баља, С., Рогинек, Н., Стојичевиќ, С., и др. (2002). *Теоријана праведност*. Скопје: Слово.

Совет на Европа (2012). *Compassio – Прирачник за човекови права за деца*. Стразбур: Council of Europe Publishing. (makedonski preвод dostupan od Mladinskog obrazovnog foruma)

Совет на Европа (2016). *Living in Democracy: A Manual for Human Rights Education with Young People*. Стразбур: Council of Europe Publishing.

Старделов, Г. (1999). „Нациите на Балканскиот историски контекст некогаш и денес (Македонско искуство)“. Во: *Македонија: Прашања од историјата и културата*. Скопје.

Стојанов, Т. (2008). *Етика и современ свет*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“.

Стојановски, С. (2018). *Граѓанско општество*. Штип.

Темков, К. (2009). *Како да се биде добар – етика за млади*. Скопје: ОХО.

Темков, К., Поповска, Б. (2013). *Етика: Учебник за II година*.

УНИЦЕФ (2016). *Водич низ правата на децата*. Скопје: УНИЦЕФ Северна Македонија.

УНИЦЕФ (2016). *Права на децата – Водич за деца и млади*. Скопје: УНИЦЕФ Северна Македонија.

УНИЦЕФ (2017). *Да ги почитуваме разликите – Водич за наставници за спречување на дискриминација*. Скопје: УНИЦЕФ Северна Македонија.

Човековите права како демократска вредност – *Te drejtat e njeriut si vlerë Demokratike* (2003). Скопје: Фондација Фридрих Еберт.

